

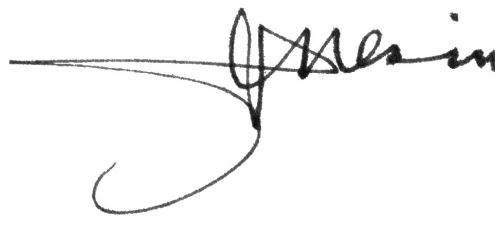
AZİZ NESİN BİR SÜRGÜNÜN ANILARI

ANILAR

NESİN YAYINEVİ

Hones

BU KİTABIN TELİF HAKKI NESİN VAKFI'NINDIR

Aziz Nesin, yapıtlarının telif haklarını tümüyle NESİN VAKFI'na bağışlamıştır.

NESİN VAKFI'nın amacı, kimsesiz, yoksul ve eğitime muhtaç çocukları, ilköğretimden başlatarak bir yüksekokul bitirinceye ya da bir meslek edininceye dek her türlü gereksinimlerini sağlayarak barındırmaktır.

NESİN VAKFI'nın senedi gereğince, vakfın amacına uygun olması koşuluyla, her dileyen her türlü yardım, katkı ve bağışta bulunabilir.

Her türlü bilgi ve broşür istekleri için posta adresi:
NESİN VAKFI, PK 5 Çatalca 34540 İstanbul

Nesin Vakfı Bağış Hesabı (TL)

Ziraat Bankası, Çatalca Şubesi, 130 - 952 22 32 - 5001
IBAN: TR710001000130095222325001

Posta çeki: 164 00 09

Diğer bağış hesapları ve bilgi için Nesin Vakfı'nın internet sitesi:
www.nesinvakfi.org • e-posta: nesinvakfi@nesinvakfi.org

Nesin Yayıncılık A.Ş.
Eskişehir Mah. Dolapdere Cad. Şahin Sok. No: 84/A-C Şişli/İstanbul
Tel: 0212 291 49 89 • Faks: 0212 234 17 77

nesin@nesinyayinevi.com • www.nesinyayinevi.com

Nesin Yayınevi'nde altıncı basım Mart 2013 (1500 adet)
e-kitap birinci sürüm Haziran 2014
Mart 2013 tarihli altıncı basım esas alınarak hazırlanmıştır.

İlk basım 1957
(*Bir Sürgünün Hatıraları* adıyla)

Kapak tasarımı
İlhan Bilge

Kapak resmi
Mustafa Delioğlu

Dijital kitap yapım
Sistematik e-Kitap Atölyesi

001 01 01 031-31

ISBN 978-605-4702-62-6
Sertifika No : 18231

Aziz Nesin

Bir Sürgünün Anıları

anı

Karikatürler: Yalçın Çetin

*Bir kızımız olsun
Adı da Gülsün...
Bu gözyaşlarımız,
Yaşam boyu gülsünler diye çocuklarımız.*

Bu kitabı bana çalışma gücü vermesini dilediğim karıma adamıştım.

AZİZ NESİN
Nesin Vakfı, Dereboyu, 27 Ağustos 1994

“Bir Sürgünün Anıları” adlı kitabımın ekler yaparak düzenlediğim 13. basımını hazırlarken, üçüncü ameliyatım sonunda görme gücümü çok yitirmiş olduğumdan büyük zorluk çektim. Bu kitabı, ancak vakıf çocuklarımın yardımıyla kotarabildim. Kızlarım, Gülderen AYDOĞMUŞ, Kadriye GEZER, Emine ÖZACAR, Ümmühan KARADAYI’ya yardımları için çok teşekkür ederim.

13. Basım İçin Önsöz

1957 yılında 1. basımı yapılan “Bir Sürgünün Anıları” adlı kitabımın önsözünde şöyle yazmışım: “Size o günlerin acı, çok acı olduğunu söylemeyeceğim. En acı günler bile üzerinden yıllar geçtikten sonra dalında dura dura ballanan meyveler gibi tatlılaşıyor. Şimdi sürgünde geçen o acı günlerimi andıkça gülüyorum. Anlatınca da dinleyenler gülüyor. Bunları siz de gülesiniz diye yazdım. (.....) Bana o acı günleri yaşatanlara şimdi hiç kızmıyorum. Onlara teşekkür bile borçluyum.”

Birinci basımından 37 yıl sonra bu kitabın 13. basımını hazırlarken, bugün aynı düşüncede değilim. Belki zaman beni değiştirmiş. Belki de gerçekleri uzaktan daha iyi görüyorum. Bana o acı günleri çektirenlere şimdi çok kızmıyorum, herkesin de kızmasını diliyorum.

Aradan geçen zaman beni sürgüne gönderenlerin ne denli haksız, benim ne denli haklı olduğumu gösterdi. İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesi beni, Türk Ceza Yasasının 161. maddesine göre 10 ay hapis, 4 ay Bursa’da sürgüne mahkûm etmişti. Sonradan o madde antidemokratik bulunarak yürürlükten kaldırıldı. Ama ben sonradan kaldırılmış olan antidemokratik yasanın bu maddesine göre 10 ay hapis ve 4 ay sürgün cezasını çekmişim. Çektiğim acıları, benden çok, o zaman 24 yaşında bulunan eşim ve geride bıraktığım 5 ve 6 yaşındaki iki çocuğum çekmişti. Onların benden başka hiçbir geçim ve gelir güvenceleri yoktu.

Bir aile yıkıldı, çoluk çocuğum perişan oldu. Elimde olmadan işlediğim bu aile suçunu gidermek, çocuklarımı yetiştirmek için, sonradan anlatılmaz acılar ve çileler çektim. Ve bu acılar hâlâ sürmektedir.

O acı günleri sonradan gülümseyerek nasıl anımsadığıma şimdi şaşmaktayım.

Beni şimdi böyle düşündüren, sürgünlük zamanımda yazdığım ve Nesin Vakfı kitaplığında bulduğum notlarım olmuştur. Bu mektupları bütünüyle unutmuşum. Onları yazdığımı bile bilmiyordum.

Yılda bir, kimileyin iki kez Nesin Vakfında Askeri Fen Tatbikat Okulundaki sınıf arkadaşlarımızla toplanıp söyleşiriz. Hepsi emekli.

Kimisi kurmay albaylıktan, kimisi generallikten, kimisi daha önce emekli olmuş sınıf arkadaşlarımla 1987 yılında Nesin Vakfındayız. Eşleriyle birlikte gelmişler. Yılların arkadaşlarıyız. Eski günlerimizi anıyor, şakalaşıyoruz. Sonra yaşımızı başımızı unutup böyle çocuklukların bize yakışmayacağını fark edip birden ciddileşmeye kalkışmamız da ayrı bir oyun oluyor.

O gün yine sınıf arkadaşlarımızla Nesin Vakfında toplanmıştık. 9 kişi vardık. Şarapla, votkayla, rakıyla bişeyler yiyip içtik. Aramızda içki içmeyenimiz var. Güldük, alay ettik, şakalaştık. Birbirimizi sarakaya aldık. Ciddileştik. Artık bu toplantılara katılamayacak olanları anımsıyor, üzülüyorduk.

Askeri Fen Tatbikat Okulundaki sınıf arkadaşlarıma Vakıf kitaplığını gezdirirken, biraz da övünmek için onlara meslek okulundaki proje çalışmalarımı göstermişim. Dolaplardan birini açtım. Dosyalar çıkardım. 1938 yılında Askeri Fen Tatbikat Okulunda teğmen rütbesiyle meslek eğitimi görürken yaptığım projelerin dosyalarıydı. Örneğin, 30 tona dayanıklı 20 metre uzunluğunda

betonarme köprü projesi ve projenin hesapları. Örneğin, büyük bir yapının elektrik donanım projeleri, üç kemerli betonarme köprünün tahrip projesi, çıplak arazide 40 km.lik virajlı bir yol projesi, tahrip projesi ve daha ne projeler... Dosyalar üzerinde kendi el yazım ve çizimimle “M. Nusret Nesin 1938” yazısı ve çizimi vardır. Bunları yapalı bugün 56 yıl olmuş. Bu projeleri salt ben değil, bütün arkadaşlarım yapmıştı. (Teğmen rütbesinde 34 istihkâm ve demiryolu öğrencisi...)

Kasıla kasıla, övünerek arkadaşlarıma sordum: Sizde de yaptığınız bu projeler duruyor mu? Hiçbirinde yoktu. Biliyordum onların saklamadıklarını. Ben saklaya toplaya, biriktiren bir insanım. (Ne yazık ki bunları ayırmaya, seçmeye, sıralamaya zamanım olmadı. Belki de hiç olmayacak. Benden sonra Nesin Vakfını yöneteceklerin bu önemli işi yapacaklarını umuyorum.)

İşte bu proje dosyalarını karıştırırken, aradan geçen 39 yıllık zamanın rengini almış büyük bir zarf elime geçti. Zarfı açtım. Sarı ve pembe pelür kâğıtlarına yazılmış, zamanla kimi yazıları silikleşmiş mektuplar buldum. Ben o mektupları 1948 yılında Bursa’da sürgündeyken (yani 46 yıl önce) yazmışım. Bu mektupları yazdığımı büsbütün unutmuşum. Ve bu mektupların bende olduğunu da bilmiyordum. O gün rastlantıyla elime geçti. Haluk Yetiş’e, annesine, o zamanki eşime ve o zamanki kimi arkadaşlarıma yazdığım ve postaladığım bu mektupların sonradan elime nasıl geçtiğini anımsayamıyorum. Bu mektupları sürgünden dönüşümde Haluk Yetiş mi bana vermişti, yoksa sürgünden önce olduğu gibi sürgünden sonra da Haluk Yetiş’le birlikte çalıştığımız Tan Basımevinde Haluk’un kullandığı bir masa gözünde mi bulmuştum? Bunu hiç anımsayamıyorum.

Bu mektuplar, benim için değeri ölçülmez bir hazineydi. Arkadaşlarım gittikten sonra, o gece sabaha dek bu mektupları okudum. Gerek cezaevinde, gerek sürgünde çektiğim o dayanılmaz acıları bikez daha yaşadım. Ben o çok acı günleri, aradan bunca zaman geçti diye nasıl olur da gülererek ve gülümseyerek anımsarım.

“Bir Sürgünün Anıları” adlı kitabımın 13. basımının sonuna bu mektupları ekliyorum. Mektupları okuyunca, nasıl bir duyguya kapılacağınızı bilemiyorum. Mektupların kimi yerinde açıklamalar yapmak ve dipnotlar eklemek zorunda kaldım.

“Bir Sürgünün Anıları” kitabımın ilk basımını değerli karikatürcü dostum Yalçın Çetin resimlemişti. O zamanlar sevdiğim seyrek insanlardan biri olan Yalçın Çetin, genç yaşında kanserden öldü. Onun anısına saygı olarak kitabımın ilk basımı için yaptığı karikatürleri, kitabımın bu basımına ekliyorum.

Bütün okurlarıma, ve özellikle gençlere cezaevsiz, sürgünsüz, korkusuz bir dünya, güzel yarınlarda güzellikler yaşamalarını diliyorum.

AZİZ NESİN
Nesin Vakfı, Dereboyu, 20 Ağustos 1994

Birinci Basım İçin Önsöz

Sevgili Okurlarım,

Bu dizide topladığım yazılar öykü değildir. Öyküde de az çok yazarın kendisi, kişiliği bulunur elbet. Ama bu kitapta okuyacaklarınız, gerçek yaşamımdan bir bölüm olan benim sürgün anılarımdır. Size o günlerin acı, çok acı olduğunu söylemeyeceğim. En acı günler bile üzerinden yıllar geçtikten sonra, dalında dura dura ballanan meyveler gibi tatlılaşıyor. Şimdi, sürgünde geçen o acı günlerimi andıkça gülüyorum. Anlatınca da dinleyenler gülüyor. Bunları, siz de gülesiniz diye yazdım.

Üzerinde yaşayanların hepsinin güldükleri, gülüşükleri bir dünyaya içimde sonsuz bir özlem var. Yaşamımı kendi gücümce böyle bir işe harcamaktan sevinç duyuyorum.

Babalarımız bize savaş anılarını anlatır, övünürlerdi. Bizim, çocuklarımıza anlatarak övüneceğimiz savaş anılarımız yok. Bizim de kırık dökük, sürgünde, cezaevinde, poliste, sorguda, mahkemede geçen bikaç anımız var. Onları anlatıyoruz.

Bana acı günleri yaşatanlara şimdi hiç kızmıyorum. Onlara teşekkür bile borçluyum. Bugünkü kişiliğimde, oluşumda o acı günlerin büyük payı, büyük etkisi vardır. Yoksul çocuğu olduğumdan, zar zor okuyabildim. Yıllarca içimde Avrupa'ya gitmek, oradan bişeyler öğrenmek ateşi yandı durdu. Ama onun yerine burada bir parçasını anlattığım zor günleri yaşadım.

Anlatamadıklarım, anlattıklarımın çoktur. “Bakın, ben sürgünde neler çektim,” demek istemiyorum. Bunu söylemek de, düşünmek de ayıp. Doğrusu tarihimizde o denli çok çekenler, sürgünler var ki, benimki, onların çektiklerinin yanında bir turist gezisi gibi kalır. Yurdumuza, halkımıza yararlı bildikleri ve inandıkları düşünceleri (aktarmak) uğruna, tarihimizdeki bütün sürülenleri ve acı çekenleri saygıyla selamlarım.

Düşünmek, sevmek, gülmek... İşte hepsi bu... İnsan için gerisi yalan dolan...

Beklenen Adam

Şehre girişim pek anlı şanlı oldu. Otobüs tam asfaltın alt başında durdu. Ellerim kelepçeli olduğu için en son ben indim otobüsten... Bütün eşyam eski bir battaniyenin içindeydi. Allah razı olsun candarmalardan, biri çıkınımı sırtıma vurmama yardım etti. Kelepçe bileklerimden geçtiği için parmaklarımla çıkınımın ipini tutabiliyordum. İki candarma, tüfeklerini omuzlarına astı, biri sağıma geçti, biri soluma...

O zamana dek Bursa'yı hiç görmemiştim; asfalttan şöyle kırk elli adım gittik gitmedik, bir de baktım, herbir yan donanma... Yol üstündeki dükkânlara, yapılara bayraklar asılmış, pencerelerden kâğıt fenerler, karpuz fenerler sarkmış. Şehir allanmış pullanmış. Okul çocukları kalabalık. Sonradan, Halkevi olduğunu öğrendiğim büyük yapıya doğru yaklaştıkça, kalabalık büsbütün artıyor. İki candarmadan daha insafli olduğunu tahmin ettiğime,

– Hemşerim, dedim, kurban olayım, şu asfaltın ortasından gitmeyelim. Elbet bunun bir tenha yolu, yan sokağı vardır.

İki candarmadan insafli olanı,

– Yörüüü!.. deyip sırtımdaki çıkını kakarak beni iteledi.

Atatürk heykelinin olduğu alanın dört bir yanına hoparlörler koymuşlar, havada gümbür gümbür “Onuncu Yıl Marşı” ötüyor:

“On yılda onbeş milyon genç yarattık her yaştan!”

Bu kez, öbür candarmaya döndüm:

– Hemşerim, ellerim kelepçeli, sırtım yüklü. Sizin de tüfekleriniz dolu. Maşallah siz attığınızı vurursunuz. Cebrail olup uçsam elinizden kurtulamam. Gözünü seveyim, şu kalabalıktan çıkalım. Sesini bile çıkarmadı.

Asfaltın ortasına bir de meşe yaprakları ve süpürge otu dallarıyla süslü tak yapmışlar. Bu taka yaklaşırken bando çalmaya başladı. Davulcunun da maşallahı var. Tokmak, davula her inişte insanın damarlarındaki yeniçeri kanı kabarıyor da,

– Savulun bre!.. diye bir nağra patlatıp düşmanın üzerine saldırısı geliyor. Neye yarar, ellerim kelepçeli...

Düşünüyorum, zafer bayramı değil, çocuk bayramı değil, verem haftası değil, tutum haftası değil; bu mızıklar, bayraklar, fenerler de ne oluyor? Bursalılar beni karşılamaya çıkmadılar ya...

Bando çalmaya başlar başlamaz iki candarma kendilerini tutamayıp uygun adımla geçit törenine katılmadılar mı!.. Ben birara, herhalde utancımdan geride kalmış olacağım, biri,

– Hizaya baaaak! diye bağırdı.

Bizden önde okullar, sporcular, esnaf birlikleri geçiyor. Her geçene ayrı ayrı alkış tutuluyor. Biz de onların arkasına takılmışız. Artık oldu olacak, dedim kendi kendime, bundan kurtuluş var mı? Nasıl olsa Bursa beni tanıyacak, hiç olmazsa tam tanırsın... Ben de candarmalarıma ayak uydurdum. Bando çalıyor biz de uygun adım gidiyoruz. Davul güm güm ötüyor, biz de rap rap geçiyoruz.

Candarmaları bilmem ama, ben öyle gönülden yürüyorum ki, adım attıkça Bursa sarsılıyormuş gibi geliyor bana... Önümüzdeki bir kamyon içinde Dokumacılar Birliği geçiyor.

Etraftan,

– Dokumacılar, dokumacılar... diye sesler geldi, sonra da bir alkış koptu.

Biz geçiyoruz.

– Geliyor, geliyor!.. diye sesler duyuldu. Artık kim geliyor, kimi bekliyorlar bilemem.. Tam Halkevi önüne gelince bir alkış da bize tuttular. Biz, alkışın da verdiği kuvvet ve coşkuyla, ortada ben, sağımda solumda iki candarma, uygun adımla boydan boya asfaltı geçtik, köprü başına geldik... Kalçadan adım çıkarmaktan yorulmuşum. Sıkıntıdan mı, coşkunluktan mı, sırtımdan kuyruk sokumuma

doğru terlerin sızdığını duyumsadım.

Candarmalardan biri,

– İyi geçtik... dedi.

Öbürü:

– İyi geçtik... diye tekrarladı.

Sonradan, o gün Bursa’da, Halkevlerinin kuruluşunun bilmem kaçınıcı yılının kutlandığını öğrendim. Bursalılar toplanmışlar, Ankara’dan gelecek büyük birini bekliyorlarmış, gelmemiş. İsterse gelsin. Ankara’dan o gelmediyse, İstanbul’dan ben geldim.

Bursa’ya girişim, pek anlı şanlı oldu doğrusu.¹

¹ Burada bir tarih yanlış yaptığımı sanıyorum. Bursa’ya bir törenle girdiğim kesinlikle doğrudur. Ama o törenin Halkevlerinin kuruluş yıldönümüyle ilgili olduğu kesin değil. Belki de başka bir ilişkiyle bu tören olmuştu. Bursa’ya 1948 yılı başlarında ve sanıyorum ki şubat ayında gitmiştim.

Siz Neredeydiniz?

Candarma karakoluna geldik.

– Komutan yok, biz bunu teslim alamayız! dediler.

Çıkınımı sırtımdan yere atınca rahatladım. Bir de şu kelepçeleri çözseler, dünyalar benim olacak.

Vapurda gelirken,

– Bileğime kan oturdu. Şu kelepçe zincirinin bir halkasını gevşetin, ne olur... demiştim.

Candarmanın biri, kelepçenin zincirini bir halka daha sıkıydı. Öbürü daha insafı çıktı, elimden çözdüğü zincir kelepçeyi ayak bileklerime taktı da, vapurda rahat yemek yiyebildim..

Candarmalara, “Aman dikkat edin, kaçır!” demişler. Bursa’ya gelir gelmez aldığım gazetenin birinci sayfasında, Otel Faresi (...)’in doksandokuzuncu kez polisin elinden nasıl kaçtığı yazılıydı.

Candarmalara,

– Kelepçeyi çözün biraz, helaya gideceğim, dedim.

Candarmanın yanındaki kahveden radyo sesi duyuluyordu.

Radyoda bir tango:

“İsyan edecek gönül, bırakmaz kahpe felek.”

Komutan öğleden sonra geldi. Komutanı görünce, yüreğime serin sular serpildi; bizim Hoh Behçet. Ne de olsa sınıf arkadaşı...

Hiç unutmam, bugün coğrafyacı Niyazi Bey bu Hoh Behçet’i derse kaldırmıştı. Duvarda Avrupa haritası var.

Niyazi Bey,

– Fransa’nın sınırlarını söyle! dedi.

Hoh Behçet,

– Sağında Almanya, solunda deniz, yukarısında İngiltere, aşağısında deniz var... dedi.

Coğrafyacı Niyazi Bey bu kez,

– Güneş nereden doğar, nereden batar? diye sordu.

Hoh Behçet, pencereden baktı,

– Haydarpaşa’nın üstünden doğar, Samatya’nın üstünden batar... dedi.

Hoh Behçet çok şakacı çocuktur. Kimya sınavında Zihni Bey, Behçet’in cim karnında bir nokta olduğunu bildiği için, ona çok kolay bir soru sormuş.

– Su yaz! demiş.

Behçet karatahtaya basbayağı “Su” yazmış. Zihni Bey kızmış,

– Suyun formülünü yaz, kimya dilinde su nasıl yazılır? diye bağırılmış.

Sonra da Behçet’in masum koyun bakışlarına acımış; kendisi tahtaya “H₂O” yazıp,

– Bunu köklerine ayır, açık formülü ile yaz! demiş.

Behçet yazamamış. Zihni Bey de tahtaya (aş o aş - HOH) diye yazmış.

– Oku bunu! demiş.

Behçet de hohlar gibi,

– Hoh! demiş.

O günden sonra adı Hoh Behçet kaldı. Ben, Hoh Behçet'i görünce gülümsedim, ilerledim, ona doğru kelepçeli ellerimi uzattım. Hoh Behçet, başını benden çevirip candarmalara,

– Kim bu? dedi.

Candarmanın biri,

– Sürgün, dedi, İstanbul'dan geldik.

– Hohh!.. Hava amma da sıcak! dedim.

Hoh Behçet, candarmaların verdiği kâğıdı imzaladı,

– Trn bunu emniyet müdürlüğüne! dedi.

Trn, yani götürün... Bu Hoh Behçet, sonra demokrasi tarihimize de çok önemli rol aldı. Adı gazetelere geçti. Çok yıllar sonra, memlekete demokrasinin geldiği bigün, onu İstanbul'da Galata Köprüsünde gördüm. Bu kez beni tanıdı. Boynuma sarıldı. Kendince, memlekette bozuk gördüğü pekçok işlerden yandı yakıldı. En sonunda da,

– Biz adam olmayız! dedi.

– Siz kimsiniz? dedim, yürüdüm.

Candarma komutanlığından emniyet müdürlüğüne geldik. Yaşlıca olan birinci şube müdürü, candarmanın uzattığı kâğı okudu. Adam önceden duymuş olacak ki,

– Hıh... dedi, işte yazık olmuş bir zekâ!.. Sen mi kaldın memleketi kurtaracak?..

– Aman efendim, dedim, çok şükür memleketin kurtulacak nesi var? Hiç de öyle bir iddiam yok!

Pencereye doğru elini uzatıp, alandaki Atatürk heykelini gösterdi,

– O, memleketi kurtarıırken neredeydin? dedi.

Susmak ayıp olacağı için cevap verdim:

– Ben o zaman altı yaşında var yoktum, ya siz nerelerdeydiniz?

EK: 1948 yılında Bursa'da sürgünde idim. Aradan yirmi yıl geçmişti. Bir yurt gezisinden dönüşümde, siyasi polis, yine kendisinden birinin, yani bir siyasi polis ajanının uydurma ihbarıyla, 4 Temmuz 1967'de, beni yasadışı gözaltına alarak sekiz saat sürekli sorguya çekmişti.

Sorguya çekenlerin başı olan siyasi polis şefi, sorgu tarihinden yirmi yıl önce başımdan geçmiş ve on yıl önce de yazmış olduğum yukarıdaki olayı, yani askeri lisede ğrenciliğimde bir sınıf arkadaşımın kimya sınavında, açık su formülü HOH'u "Hoh!" diye okumuş olmasını yazmamı, bütün Türk candarma subaylarına yapılmış hakaret sayıyor ve bu türlü öykülerim yabancı dillere çevrildiği için de, benim yurdumun i sorunlarını yabancılara jurnal ettiğimi ve yabancılardan da kitaplarımı buyüzden çevirdiğini söylüyordu.

İlerde candarma subayı olacak bitek öğrencinin bir kimya formülünü bilmediğini açıklamak, bütün candarma subaylarını bilgisizlikle suçlamak olur mu hiç? Nitekim beni sorguya çeken o polis şefi de, sorgu sırasında, İşve'in sömürgeleri olduğu için zengin ve sosyalist olduğunu söylemişti. şimdi o polis şefinin, sınava girmiş bir ortaokul öğrencisini bile sınıfta dndrtecek orandaki bu sırılsıklam tarih ve coğrafya bilgisizliğini açıklamak, bütün Türk polislerini bilgisizlikle suçlamak mı olur!

Ateşten Bir Top

Candarmalardan kurtulmuştum. Bu, kelepçeden kurtuldum demek... Artık kelepçesiz, elimi kolumu sallayarak yürüyebilecektim. Hayır, tastamam elimi kolumu sallayarak değil, çıkınım omzumdaydı. Yanımda bir sivil polis vardı. Bu polis beni bir karakola götürüp teslim edecekti. Ben hergün, sabah akşam iki kez o karakola gidip, “Burdayım, Bursa ili sınırlarından dışarı çıkmadım” anlamına imza verecektim.

Nasıl olsa Bursa’da serbest dolaşacağıma göre, niçin İstanbul Cezaevinden Bursa’ya kadar iki candarma gözetiminde, ellerim kelepçeli olarak getirildim? Kaçacak olan, Bursa’dan da kaçır. Niçin mi? Bir yerde mantık varsa, ancak orda niçin sorusunun yanıtı da vardır. Bunun niçini yok. Ama mantıksız da olsa ille de istiyorsak bir yanıt buluruz! Herkes, her makam sorumdan kaçıp kurtulmak istiyor. Bizim başımızdan şu bela defolup gitsin de, ne cehennemin dibine giderse gitsin! Biz bizez şu adamı kelepçeleyip, paketleyip gönderelim, kurtulalım ondan, sonrası bizi ilgilendirmez.

Bürokraside sorum denilen şey, sanki bir ateşten toptur. Kendisine atılan, yanmamak için o ateşten topu bir an önce başka birisinin eline atıp ondan kurtulmak ister. Üstelik o ateşten topu yere de düşüremez; çünkü ödev kutsaldır.

Beni kelepçeleyip candarmalarla Bursa Emniyet Müdürlüğüne atanlar, bu ateş toptan kurtulup oh demişlerdi. Şimdi ateş topunu elinden başka bir ele atma sırası, emniyet müdürlüğündeydi.

Polis önde, ben arkada karakoldan girdik.

Beni getiren polis, karakolun komiserine,

– Bir sürgün... dedi, sizin karakola imza verecek!

Komiser, üzerine gerçekten bir ateşten top fırlatılmış gibi sıçrayıp,

– Niçin bu karakola geliyor? diye bağırdı, başka karakol yok mu?

Sivil polis,

– Bilmem, dedi, Müdür Bey buraya gönderdi.

– Bizim işimiz başımızdan aşkın, bir de sürgünle mi uğraşalım?..

Beni getiren polis, karakoldaki bir polise bir kâğıt imzalattı; komiserin masasına da bir yazı bırakıp gitti. Oh! O da ateşten topu elinden fırlatıp kurtulmuştu.

– Seni bana niçin gönderiyorlar yahu?

“Bilmem” anlamına dudaklarımı büktüm.

Komiser durdu, masadan aldığı kalemin sapını ağızına soktu, dilini dolaştırı dolaştırı yanağını şişirdi, düşündü düşündü, sonra,

– Sen nerde kalacaksın? dedi.

– Daha bilmiyorum... dedim.

– Allah Allah... Yahu sen nerde kalacağını bilmezsen ben mi bileceğim?

– Bu benim Bursa’ya ilk gelişim. Otellerin yerini, hangi otelde kalacağımı bilemiyorum.

– Gördün mü ya... Önce hangi otelde kalacağın belli olsun. Bakalım, senin kalacağın otel bizim bölgemizde mi? Hangi karakol bölgesindeki otelde kalacaksan o karakola gidip imza vereceksin.

Yüzü gülüyordu, ateşten topu elinden fırlatacak bir bahane bulmanın sevinciyle gülümsüyordu.

- Sen önce git, kalacağın oteli bul!
- Peki efendim... diye kapıya yönelmiştim ki,
- Nereye? diye bağırdı.
- Otel aramaya...
- Kendi kendine nasıl gidersin yahu?

Ya ateşten top uçarsa, kaçarsa? Sorumdan kurtulayım derken, ya kutsal ödevden kaçmış olursa?

Yanıma bir polis verdi. Polisle birlikte kapıdan çıkmıştık, komiser polisi geri çağırdı. Az sonra döndü polis. Sanırım komiser polise, kendi karakol bölgesi dışında bir otele beni götürmesini söylemişti.

Polisle birlikte otelleri dolaşıyoruz. Dışardan bakıyorum otele, sonra polise,

- Burası olmaz! diyorum.

Ben ucuz bir otel arıyorum. Oysa polis, kötü olduğu için beğenmediğimi sanıp beni daha iyi otele götürüyor.

- Hayır hayır, burası da olmaz...
- İsterseniz Çelik Palas'a götüreyim.
- Ben ucuz bir otel arıyorum.

Ucuz otellerin o karakol bölgesinde olduğunu, sonraları Bursa'yı gezdikçe öğrendim.

Sonunda Dağcılık Kulübünün¹ karşı sırasında bir oteli gözüme kestirdim. Polisle girdik otele. Otel kâtabi polisle geldiğimi görünce ne yapacağını şaşırды. Ateşten topu nasıl alsın eline? Otel sahibini çağırdı. Polisle otel sahibi fis fis konuştular. Otele kabul edilmişim. Çıkımı bıraktım odama. Polisle birlikte döndük karakola,

Komiser,

- Kaldığın otel başka karakol bölgesindedir... dedi.

Polis beni söylediği karakola götürdü. Benim için olan yazıyı bıraktı, elindeki kâğıdı imzalayıp gitti. Az sonra o karakolun komiseri odasına çağırttı. Yüzüme bisüre baktıktan sonra,

- Ben seni ne yapayım yahu? diye bağırdı.

¹ Yıllar sonra Bursa'ya gidişimde o zamanki Dağcılık Kulübünü ve kaldığım karşıdaki oteli, yemek yediğim lokantayı çok aradımsa da bulamadım. Yerlerine yeni büyük yapılar kurulmuş da...

Herşeyin Kararı Var

Komiserin bana neden çıkıştığını anlayabilmeniz için, halimi size biraz anlatmalıyım. Pijamayla şalvar arası bir pantolon var ayağымda, kırvatım yok. Sırtımda gabardin bir pardösü var ama, etekleri yeri süpürüyor. Ellerim içinde kaybolmuş. Üstelik eskiciye versen on mandal alamazsın. Saçlarım dibinden kesilmiş. Başka nasıl olacağım? Açılış töreninden değil, cezaevinden geliyorum.

Komiser,

– Nerde bunun evrakı? dedi.

– Evrakı sonra postayla gelecekmiş. Bir sevk pusulasıyla göndermişler. Pusulada yalnız Bursa’da sürgün olduğu yazılı...

– Neden sürgün edildiği yazılı değil mi?

– Değil efendim.

Komiser bana döndü:

– Kaçakçı mısın ulan?

– Değilim efendim.

– Eroinci misin?

– Hayır.

– Hırsız mısın?

– Değilim.

Komiser isabet ettiremediği için kızdı,

– Peki nesin be?.. diye bağırdı.

Bitürlü “yazarım” diyemiyorum. Yazara da pek benzemem ya, ufak tefek yazara benzer yerim varsa, cezaevlerinde yata yata, o da kalmamış...

– Atın nezarethaneye...

Nezarethane... Ne de isim bulmuşlar... Cebimden bir kitap çıkardım, okumaya başladım. Kapının dışından, telaşlı telaşlı, fısıltılı sesler duydum:

– Okuyor!

– Kitap okuyor!

Biraz sonra kapı açıldı. Komiserin karşısına çıkardılar. Komiser, elindeki cıgarayı ağzına götürdü, derin bir soluk çekip dumanını savururken, dikkatle beni süzüyordu.

– Sen, ne millettensin? diye sordu.

– Türküm, dedim.

– Nasıl Türk? Yani şu Rum, Ermeni, Yahudi Türklerinden mi, yoksa bizim halis Türklerden mi?

– Bizim halis Türklerden...

– Anlamadık ki necisin? Hırsız değilim diyorsun, yankesici değilim diyorsun, kaçakçı değilim diyorsun...

– Yazarım.

Bir sessizlik oldu. Sonra,

- Sen sürgünsün değil mi? dedi.
 - Evet, dedim.
 - Pekâlâ... Nerede kalacaksın? Burda kalacağın bir ev var mı?
 - Hayır, otelde kalacağım.
 - Her akşam karakola gelip imza vereceksin. Şimdi bir memurla birlikte git, kalacağın oteli göster.
- Karakoldan çıkarken, komiser,
- İyi ki fazla okumamışım, yoksa benim de başım belaya girerdi... dedi.
- Bir polis memuru,
- Herşeyin fazlası fazladır komiserim! dedi. Herbişey kararında olmalı...
- Karakoldan çıktım. İçimden, kollarımı gökyüzüne açıp gerinmek geliyordu.

Kır Koşusu

Otelin geceliği ikibuçuk lira. Odadaki sobayı yakmak için de ayrıca bir lira alıyorlar. Bir lira vermeden yakmıyorlar. Aylardan şubat...

Cebimdeki yirmibeş lira bir hafta dayandı. 1948'in kışı yaman... Ağzıma lokma koymayalı iki gün oldu. Kendi kendime, aç kalmak mı açıkta kalmak mı zor, diye düşünüyorum. Otelci kapı dışarı ederse, işte o zaman gör sen hürriyetin cilvesini... Gülmemek elde mi? İnsan böyle zamanda da gülmezse, ya ne zaman güler?

Dışarı çıksam, nereye? İçerde kalsam, neyle? Tastamam, üç tane beş kuruşum var. Çay mı içeyim, simit mi yiyeyim, diye düşünüyorum. Çay ısıtır, simit doyurur. Açlık başıma vurmuş. Sokağa çıktım. Lapa lapa kar yağıyor; bir tanıdık çıksa karşıma hiç olmazsa, diye içimden geçiriyorum. Gelenin geçenin yüzüne bakıyorum. Kar yağışında insanlar hızlı hızlı yürüyorlar. Şunların hepsi de bir yere gidiyor; hepsinin de gidecek yerleri, görecek kimseleri, yapacak işleri var.

Sizin başınıza geldi mi hiç? Kimi zaman içimden geçirdiğim şey oluverir. Bir tanıdık görsem deyip dururken, Şazi'yi görmeyeyim mi? Bana doğru geliyor. Göz göze geldik. Şazi birdenbire arkasından biri seslenmiş gibi, tam yüzseksen derece geriye döndü. Hızlı hızlı yürümeye başladı.

Okuldayken akşamları koşu yapardık. Koşu moşu laf... Maksat, o saatte Kandilli Kız Lisesinin öğrencileri vapur iskelesine gelirler, onlara yetişmek... Büyüden, okulun yarısı koşucu olmuştu. Kandilli iskelesine doğru bir koşu tuttururduk. Hem kızlara fiyaka yapmak, hem de onlar vapura binmeden yetişmek için, herkes birbirini geçmeye çalışırdı. Bu Şazi de o zaman sözüm ona, mukavemet koşucusu geçiniyordu. Benimle ençok çekişen oydu. Şazi koşuda beni geçemediği için deli olurdu.

Bursa asfaltında göz göze gelince birden tersyüzü dönüp giden Şazi'nin arkasından seslendim:
– Şazi!..

Şazi, ha babam gidiyor. Sağa saptı, daha تنها bir yol... Ben de saptım. Yetişmek için artık koşmaya başladım. Şazi, kafasını geriye çevirip koştuğumu görünce, o da koşmaya başladı. Olur şey değil...

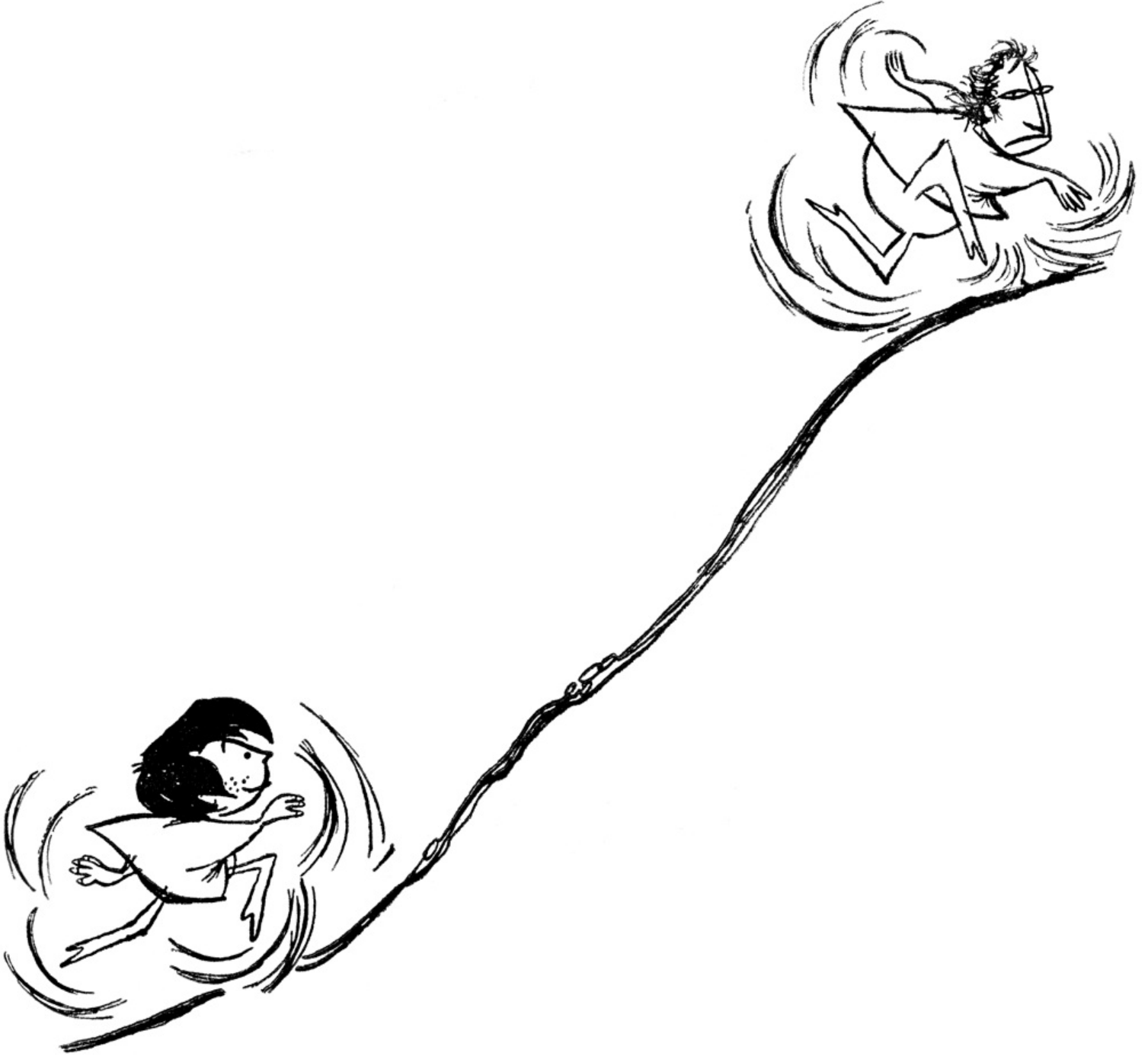
– Şazi! diye bağıryorum, ben bağırdıkça o koşuyor. Şu gurbet ilde bir tanıdık yakalamışım, bırakır mıyım? Ben de koşuyorum. Bir sokağa daha saptı, ben de arkasından. Yokuşa ver etti, ben de... İkimiz de 19 Mayıs bayramına sınır toprağı yetiştirecek gibi koşuyoruz. Ben biyandan da bağıryorum. O başını çevirip bakıyor, sonra koşuya devam... Koşmuyor, kaçıyor. Ben de öyle; koştumuyorum, kovalıyorum. Bursa'nın dış mahallelerine geldik. Yokuş yukarı tırmanıyoruz. Yollar da bitti. Hani nerdeyse, biraz sıksak kendimizi, Uludağ'a çıkacağız. Bir kır koşusu tutturduk. Karlar çok fena kayıyor. Ben kendimi kaybetmişim. Kandilli Lisesinin kızlarına koşuyorum sanıyorum.

Nasıl oldu bilmiyorum, ayağımın kaymasıyla boylu boyunca karların içine yuvarlandım. Artık yerimden kalkacak halim yoktu. Yattığım yerden Şazi'ye baktım; o benden yüz metre ilerde, yüksekte... Gülüyor, elini sallıyor. Hani tirende, vapurda uğurladığın yolcu elini sallar ya, işte öyle... Kendi kendime söylendim:

– Ulan namussuz! Sen beni geçemedin ama, dua et ki karnım aç. İki gündür bişey yemedim.

Bursa'ya sürgün geldiğimi ne çabuk da öğrenmişler... O günden sonra, bütün eski arkadaşlarım, dostlarım, tanıdıklarım, yalnız تنها, ara sokaklarda, uzaktan uzağa el sallayarak selam verdiler.

Gömüldüğüm karlardan kalktım. Sallana sallana asfaltta indim. Bir sıcak kahveye girip çay içecektim. Üç tane beş kuruştan ikisi düşmüş... Arandım, bakındım, parayı koyduğum pantolon cebim delinmiş.

Prensipli Ressam!

Napolyon bile Moskova bozgunundan benim gibi dönmemiştir. Otele süklüm püklüm bir gelişim var; şimdi her anımsadıkça gülerim.

Düşmek, insanları en kolay, en çok güldüren bir harekettir. Nereden, nasıl olursa olsun, düşen insanlara gülünür. Buyüzden sirk palyaçoları, ikidebir düşer düşer yuvarlanırlar. Düşen insanın mevki, kişiliği, kudreti büyük, yüce oldukça, gülünçlüğü de artar. Herhangibir insan düşerse, şöyle bir güler geçeriz. Üniformaları içinde, tören askerleri önünden haşmetle geçen bir kral düşerse, gülmekten kırılırız. Bu, bir genel kuraldır ama, ben düşen insanlara hiç gülmedim. Onlara hep acıdım. Ama, kendim düştüğüm zaman, gülmekten bitürlü yerden kalkamam. Açlıktan otelin merdivenlerini zor çıkıyordum.

Birisi,

– Merhaba! dedi.

Benim yaşımda, tanımadığım bir adam. Ben de ona,

– Merhaba! dedim.

– Odama buyurmaz mısınız? dedi.

Buyurmaz olur muyum? Açlık, yorgunluk, soğuk canıma tak demiş. Belki bir çay ısmarlar, belki, belki, belki de yemek yedirir.

Adamın odasına girdim. Sobası gürül gürül yanıyor. Sıcağı görür görmez, hani tavuklar toprakta eşelenip nasıl silkelenirlerse, ben de öyle bir ürpertiyle saçımdan tırnağıma dek silkinerek titredim.

Odada yağlıboya tablolar, boya tüpleri, fırçalar, boş çerçeveler, gerilmiş tuvaler vardı.

Adam,

– Ben ressam (.....) dedi, zatıalinizi gıyaben tanırım. Hayranlarınızdanım.

Hemen sandalyeye oturdum.

– Rahatsız mısınız? dedi.

Kimbilir ne hale gelmişim ki, adam böyle soruyor.

– Evet, biraz kırıklık var.

Ressam, hemen gardıroba saldırdı. Bir şişe çıkardı, su bardağına rakıyı doldurdu.

– Soğuk algınlığına, kırıklığa birebirdir üstat.

İnsan var olduğuna inandığı değerinden bişeyler yitirmeye başladığını görürse, kendisine “üstat” denilmesinden hoşlanıyor.

Rakı dolu bardağı masanın üstüne koydum. Hani o açlığın üzerine, boş mideye rakı değil ya, ingiliztuzu, hintyağı bile içmeye hazırım. Hiç olmazsa meze diye, biriki leblebi versin, yeter.

O, durmadan bana olan hayranlığından söz ediyor. Yazılarımı kaçırmadan okurmuş. Mücadeleci insanlara bayılmış.

Bizde, mücadeleci insanlara bayılanlar çoktur. Bunun nedenini bir zaman uzun uzun düşündüm. Ülkemizde de boğa güreşi töre olmamış. Oysa, insanlar, bir alanda azgın bir boğayla bir insanın boğuşmasından çok hoşlanıyorlar. Boğa, azmamış bile olsa, önüne kırmızı paçavra tutup, orasına

burasına Şiş batırıp onu ille de kızdıracaklar. Sonra boğayla insan boğuşacak. Seyirciler, boğanın yenilmesini istemiş gibi görünürler ama, yalandır. Doğrusu, boğanın dövüşçüyü parçalamasını isterler.

Bizde boğa güreşi töresi olmadığı için, onun yerine, bizim insanlarımız, mücadele edilmesini sever, mücadeleciler insanlara bayılırlar. Mücadeleciler insanları severler de, mücadele etmesini pek o denli sevmezler.

Ressam,

– Ben mücadelecı insanlara bayılırım! diyordu.

Ressam'ın babası da mücadelecı bir insanmış. Jön Türkler' denmiş. Siz hiç, babası Jön Türkler'den olmayan, İttihatçılar' dan olmayan, Hareket Ordusundan olmayan birini gördünüz mü?

Hiç değilse, efendime söyleyeyim, memleketi kurtarmıştır.

Ressam bardağını kaldırdı. Ben de bardağımı kaldırdım. Tokuşturduk, içtik.

Ressam benimle konuşurken, iki üç cümlede bir “perensip” diyordu. Prensibe, perensip demek, herhalde daha cakalı oluyor.

– Ben perensip adamlarına bayılırım, içelim üstat...

İçiyoruz.

– İnsan dediğin, perensip sahibi olmalı. Ama içmiyorsunuz, haydi şerefe...

Üçüncü bardağı da içtik. Meze falan çıkardığı yok... Rakıya “perensip”i meze yapıp içiyoruz.

– Hayatta perensip esastır üstat. Bir insan, perensipten ayrılmamalı.

Kaç bardak rakı içtiğimi anımsamıyorum. Hayal meyal, şöyle tutuna tutuna merdivenden çıktığı mı, sonra odamın kapısına öğürtüyle düştüğümü anımsıyorum.

Perensip sahibi ressam, hiç olmazsa meze diye biriki leblebi verir sandım da o kadar rakıyı içtim. Mezeden geçtik, içim dışıma çıktı. Midemde ne var ne yoksa, zaten bişey yoktu ya, onu da perensip uğruna çıkardım.

Vaziyetler Nazik

Otel kâtibi,

– Poliçeniz var! dedi.

Poliçe mi? Bana kim para gönderir? İstanbul’da, evdekiler benden para bekliyor. Kırmızı para kâğıdını otel kâtibinin elinden kaptığım gibi postaneye koştum. Yolda giderken para göndereni düşünüyorum. Eğer babam gönderdiyse yer yarılıp yerin dibine geçmeliyim. Otuz şunca yıldır, babasının otuz paralık işine yaramamış bir adam... Eğer evden gönderdilerse daha da kötü... Parayı geri gönderip, “İhtiyacım yok, ben burada çok iyiyim, çok rahatım” diye mektup yazmaktan başka yol yok. Yoksa dünya değişti de, alacağım olanlardan biri borcunu mu gönderdi? Sağda solda dünya kadar alacağım var; beni sürgün ilde iki üç yıl rahat geçindirir. Belki de bir arkadaşım göndermişti.

Postanedeki memura kırmızı havale kâğıdını uzattım.

– Para gelmiş! dedim.

Memur, kâğıda bakıp,

– Okumadınız mı? dedi, para değil, paket... Karşıdan alacaksınız.

Paketi aldım, içinden üç kitap çıktı. Eksik olmasın bir arkadaş göndermiş. O günkü kadar kitaba düşman olduğumu hiç bilmiyorum. Şu kitapları yaprak yaprak yırt, parçala, sonra yut... Kitaplar hep başımızı belaya sokacak degiller ya, bir işe de yarasınlar...

Bursa’nın büyük bir kitapçısı var. Çıkardığım dergileri İstanbul’dan ona yollardım. Kitapçı dükkânının büyük vitrin camında, adamın adını görünce, bayi defterindeki adını anımsadım.¹ Koca Bursa’da adını bildiğim tek o var... Şu üç kitabı acaba ona satabilir miyim? Vitrinin önünde durdum kitaplara baktım. İçerisini gözledim. Bitürlü içeri giremiyordum. Dükkânın önünde bir aşağı bir yukarı gezinmeye başladım. Gittim geldim, gittim geldim... Camdan içeri baktım, kitaplara baktım. Yeniden bir aşağı, bir yukarı yürüdüm. Bitürlü dükkâna giremiyorum. Suratıma bakınca aç olduğumu, meteliksiz olduğumu anlayacaklar sanıyorum.

Kendi kendime,

– Anlasınlar be! diyorum, anlarlarsa anlasınlar... Allah Allah... Bunda utanacak, sıkılacak ne varmış?.. Parasız olduğumu, açlığımı anlarlarsa, yalan mı?.. Varsın anlasınlar...

Yürürken, kendi kendime cesaret veriyorum. Ama tam dükkânın kapısı önüne gelince bütün cesaretim kırılıyor. Hızla geçip gidiyorum, sonra dönüyorum, yeni baştan kendime cesaret veriyorum:

– Dilenmiyorsun ya... İnsanoğlunun başına her iş gelir. Alt yanı kitap satacaksın. Yepyeni kitaplar, daha sayfaları bile açılmamış. Bunda sıkılacak ne var? Amma pısrırık herifsin... Üstündeki fiyatlara göre, üç kitap altı lira. Nasıl olsa altı liralık kitaba iki lira verir. İki lira...

Dükkâna girmek kararıyla bir hız alıp yürüyorum. Bikez dükkândan içeri ayağımı atsam, arkası kolay. Kapıya gelince, önce zınk diye duruyorum, sonra geldiğimden daha hızlı geçip gidiyorum.

– Gir içeri, iki lira... Önce bir tabak kuru fasulye, sonra yine bir tabak kuru fasulye. Sonra bir kuru fasulye daha... Sonra... Fasulyeli pilav... Haydi gir içeri.

Akşam oluyordu. Dükkânın önünde aşağı yukarı dolaşmaktan dizlerime karasu indi. En sonunda o

dükkândan içeri ben nasıl girdim? Boynuma bir taş bağlayıp kendimi denize atmak bundan çok daha kolaydı.

İçerde müşteriler var. Dükkânın sahibi müşterilerden biriyle konuşuyor. Daha önce ne konuştuklarını bilmiyorum. İyi giyimli müşteri, kitapçıya şöyle diyordu:

– Türkiye’de ekmek parası kazanmak zordur, ama zengin olmak çok kolay...

Kitapçı da şöyle karşılık verdi:

– Bir Yahudi bana, “İkibin lirayı kazanana kadar neler çektiğimi ben bilirim. Ama ondan sonra nasıl zengin olduğumu bile bilmiyorum!” demişti.

Kitapçıyla konuşabilmek için dükkânın boşalmasını bekledim. Kitapları karıştırıyorum. İçerisi hiç boş kalmıyordu. Biri çıksa ikisi giriyor.

Şimdi şu adama kendimi tanıınca acaba ne yapacak? İster misin hiç yüz vermesin? Gazeteler benim için öyle şeyler yazdılar ki, kendi kendimden korkuyorum.

Dükkânda kitapçıyla ikimiz kaldık.

Genç uzun boylu kitapçı,

– Buyurun... dedi.

Adamın adını söyledim.

– Sizsiniz değil mi?

– Evet...

Çıkardığım derginin adını söyledim.

– Size de yollardım... dedim.

– Yaa... dedi.

Beni tanıdı.

– Kaplıcalara mı geldiniz? Ama daha mevsimi değil...

– Hayır.

– Öyleyse Uludağ’a çıkacaksınız. Tam zamanıdır. İpek Palas’ta mı kalıyorsunuz, yoksa Çelik Palas’ta mı?

Gülümsedim. Gülümsemek, utanmayı gizleyen en iyi maskedir.

– Dinlenmeye geldiniz herhalde... Bursa’mız çok güzeldir. İyi bir tatil geçirirsiniz. Çok kalacak mısınız?

– Dört ay on gün...

Adam, dört ayı anladı ama, şu on günü de ne oluyor? Faturalı mal fiyatı gibi...

– Dört ay on gün mü?

– Cezam o kadar da... Sürgünüm...

– Yaaa...

– Yaaa...

Elimdeki üç kitabı tezgâhın üstüne koymuştum. Kitapçı karıştırmaya başladı. Bir tanesiyle çok ilgilendi:

– Aman şu kitabı çoktanberi arıyordum, tükenmişti. Müsaade eder misiniz okuyayım? İki gün sonra veririm.

– Buyrun, alın...

Geri kalan iki kitabı aldım. Kaldığım oteli sordu, söyledim.

– Allasmarladık.

– Gülegüle. Yine buyurun.

Otele döndüm. Salonda karşılaştığım Ressam,

– Oooo, üstat nasılsınız? dedi.

– Teşekkür ederim.

– Gazetede sizin için bir yazı var, gördünüz mü?

– Hayır.

Ressam'ın uzattığı küçük yapraklı gazeteyi aldım, odama girdim.

Bursa'da çıkan o küçük iki yapraklı gazetenin birinci sayfasında benim Bursa'ya sürgün edildiğim

yazılıydı. Bu kadarla kalsa iyi... Yazar, bana bisürü de sövmüş, saymış... Dünya yüzünde kötülük

bırakmamış, bana yüklemiş. Öyle ki, artık dünyada benden başkasına bir tutam kötülük kalmamış.

Hele yazının bir yerinde artık kendimi tutamadım, katıla katıla gülmeye başladım. Bursa'da çıkan

gazetenin yazarı, yabancılardan aldığım deste deste gizli paraları da açığa vuruyordu. Bursa'da

haftada bir çıkan küçük iki yapraklı gazetenin ikinci sayfasında “Kanser tedavisinde yeni bir buluş”

başlıklı yazı, üçüncü sayfası baştan başa resmi ilan, son sayfası da ticari ilan...

Ben kahkahalarla gülerken, odamın kapısı vuruldu. Gülmekten bitürlü girin, diyemiyorum. Güle

güle gözümünden yaş gelmiş.

İçeri bir delikanlı girdi.

– Hoşgeldiniz! dedi.

Elimi sıktı. Benim bu otelde olduğumu, az önce uğradığı kitapçıdan öğrenmiş. Bana hayranmış.

Bütün yazdıklarımı okumuş. Gazeteciymiş. Bursa'da haftalık bir gazete çıkarıyormuş. Çıkardığı

gazetenin adını söyleyince, beynimden vurulmuşa döndüm. Bana ağız dolusu söven o küçük iki

yapraklı gazetenin sahibiydi. Masanın üstünde duran gazeteyi gösterdim:

– Bu mu?

Kıpkırmızı oldu.

– Kusura bakmayın, dedi, siz anlarsınız elbette. Öyle yazmak gerekiyor. Malum ya, vaziyetler

nazik...

O kadar utanmıştı ki, teselli etmek zorunda kaldım:

– Aldırmayın, dedim, insanlar nazik olmayınca vaziyetler nazik olmak zorunda kalır.

Giderken cüzdanından çıkardığı parayı,

– Kusura bakmayın... diye ezile büzüle yatağımın üstüne bıraktı.

Param var, dedim, olmaz, dedim, almam, dedim.

O diretti, ben direndim. Sonunda parayı bıraktı gitti.

Anılarımı yazmasaydım da, roman yazsaydım, romanın kahramanına, delikanlının bıraktığı parayı

parçalatırdım. Ben öyle yapmadım. Hemen kalkıp kaç para diye baktım. On liraydı. İlk işim

odamdaki sobayı yaktırmak oldu.

EK: Sürgünden döndükten birkaç yıl sonra bu gazeteciyle daha yakın oldum. Onun iyi yürekli,

kafası işler bir insan olduğunu gördüm. Gazeteciliği de iyiydi. Ama kendisini içkiye verdi, kapıp

koyverdi. Bana öyle gelir ki, onun içkide avunu arayıp kendini yitirmesinde, bozuk düzenin itkisiyle, yaşam boyu istediklerini yapamayıp istemediklerini yapmak zorunda bırakılışının dramı gizlidir. Bütün insanlardan bir sert kaya direnci ummak, haksızlık olur.

O tarihten birkaç yıl sonra Bursa'da barınamayıp başka bir ile, belleğimde kaldığına göre İzmir'e gidip orada genç yaşında öldüğünü haber aldım.

Belki de aşırı içki ve geçim sıkıntısı onu ölüme sürüklemişti.

1 Vitrin camında "Ankara Kitabevi Zeki Mumcu" yazıyordu. Zeki Mumcu, Hukuk Profesörü Ahmet Mumcu'nun babası ve yakınlarda trafik kazasında ölen Hande Mumcu'nun dedesidir. Kitabevini yıllar sonra Bursa'dan Ankara'ya taşımıştır. Çok ilginç, bugün Ankara'daki kitabevine girdiğimde beni tanımazdan gelmişti. Ben de kendimi tanıtmaya gereğini duymamıştım.

Kırk Liralık Roman!

Ressam,

– Gel allaşkına! diye tutturdu.

Gece. Hava da soğuk. Otelin kapısında fayton bekliyor. Ressam'dan hoşlanmıyorum.

Hoşlanmıyorum ama, adam üç gün sonra Ankara'ya gidiyor. Ankara'ya gider gitmez de bana her ay elli lira gönderecek.

– En aşağı elli lira, diyor, yüz göndersem sanki ne çıkar... Ben perensip sahibi insanlara hayranım.

İnşallah Ankara'ya gideyim, gider gitmez ilk işim sana telgrafla para yollamak...

Bitek zorluk var: Ressam'ın Ankara'ya gidecek yol parası yok. Yol parası olsa, Ressam hemen gidecek Ankara'ya... Mudanya'dan bir öğretmen kadın sık sık geliyor Ressam'a, odaya kapanıyorlar.

– Bir gideyim Ankara'ya... Ondan sonra hiç merak etme. Sen burada hiç sıkıntı çekmezsin.

Yıldırım havalesiyle para yollayacağım. Her ay yüz lira... Sanki yüzelli göndersem ne çıkar...

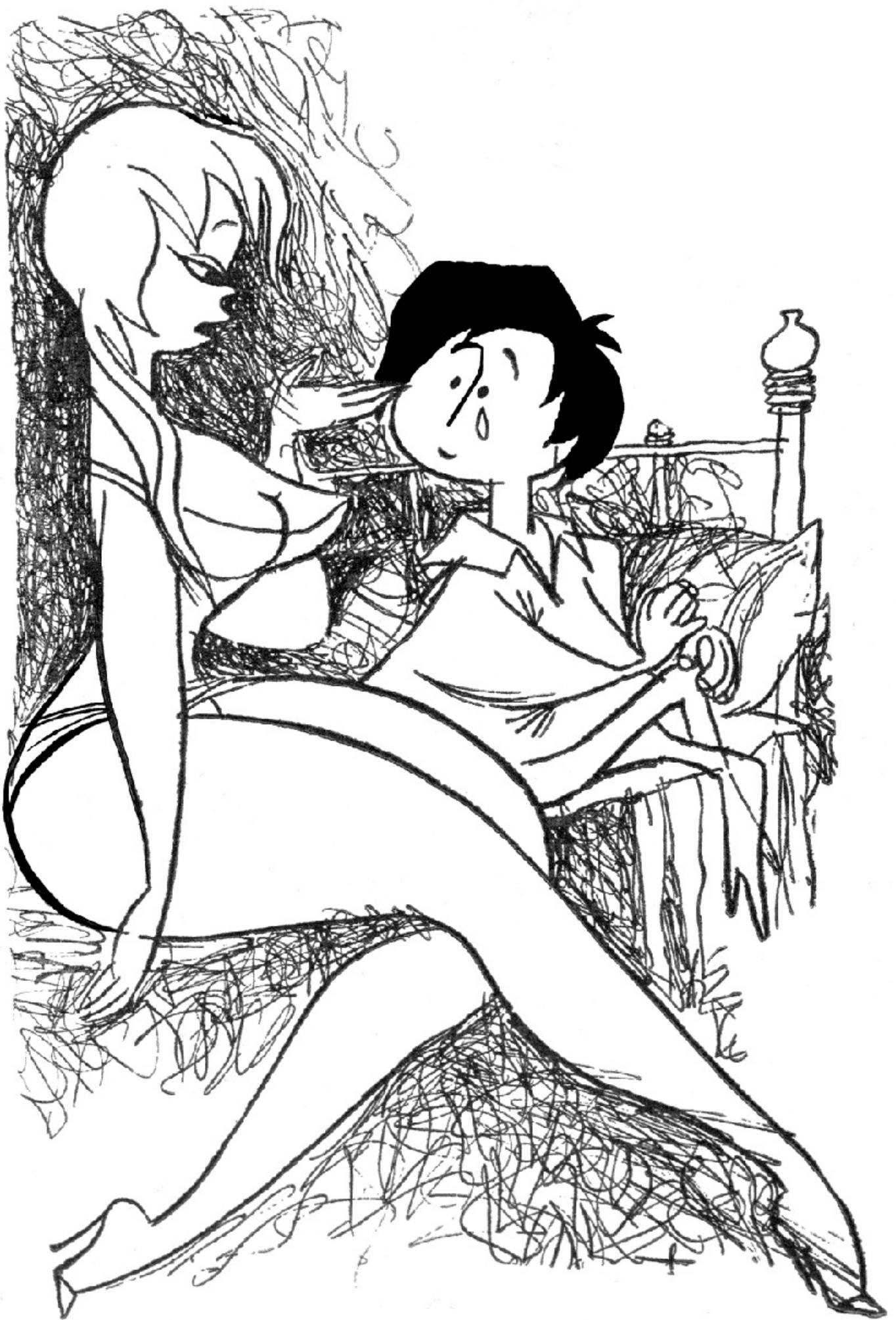
Azizim, ben perensip sahibi insanlara hayranım.

Bütün bu numaraları çok iyi bilirim. Dolandırıcılığın baş kuralı bu numaradır: Boyuna vadedeceksin. İnsafsızca, acımasızca vadedeceksin. Hiç yolu yok, en kurt, en kurnaz olan bile, önünde sonunda başka umarı olmadığı için ister istemez bu numarayı yutar, yutmak zorunda kalır...

Biz bu yolların üniversitesinden gelmişiz: Cezaevinden...

– Perensip sahibi olanlara yüreğimde derin bir sevgi vardır. Sen şimdi içinden, Ressam beni

atlatıyor, diyorsun. Ne zorum var seni atlatmaya... İnsanlık ölmedi ya... Ankara'ya gidince görürsün. Her ay yüzelli lira göndereceğim sana... İkiyüzelli göndersem sanki ne olur!

Ressam paraları göndermiş gibi mahcup oluyorum. “Gönderme, istemem!” diyemiyorum.

İçimde bir belki var. İşte insanın içine bu belki girdi mi, hapı yuttu, kazıklandı, demektir.

O sabah postadan kırk lira aldım. İçimden otuz lirasını Ressam’a vermek geliyor. Vereyim de yol parası yapsın, gitsin Ankara’ya...

Kendi kendime konuşuyorum:

– Enayiliği bırak, bu herif sana metelik göndermez.

– Göndermez, biliyorum. Ama, utanır da hiç olmazsa...

– Utanmaz.

– Hiç olmazsa borç verdiğin parayı gönderir ya...

– A zibidi, şu haline bak... Senin borç verecek halin mi kalmış?

Ressam,

– Haydi gidelim.. diyor.

İçimde o “belki” var ya... Ressam’ı kırmak işime gelmiyor. Faytona biniyoruz. O gün Mudanya’dan

kadın öğretmen gelmişti. Ressam, kadın öğretmeni biraz sızdırmış olacak.

Ressam iç cebinden rakı şişesini çıkarıp bana uzattı. İçmedim. Şişeyi ağzına dikti, lıkr lıkr içti.

– Nereye? diye sordum.

– Şimdi görürsün, dedi.

Gözünü kırptı. Gideceğimiz yeri söyledi. Kiralık kadınlar mahallesi gidiyorduk. Ama gizli

kapaklı yerlere değil, belediye tarifesi üzerinden kiralanın kadınların mahallesi...

Faytonun atlarına şaştım. Arabacı ne deh diyor, ne kırbaçlıyor. Atlar yolu tutmuş, kendi kendine gidiyor.

Arabacıya bunun nasıl olduğunu sordum.

– Onlar yolu bilir, dedi, koyuversen yine oraya giderler. Geceleyin hep oraya müşteri taşıyoruz.

Alışmışlar artık yıllardır.

Bir dairenin dörtte üçü. Dairenin iç kenarına evler sıralanmış. Dışı da kale duvarı gibi kalın,

yüksek duvarlar. Bu duvardan dairenin tek kapısı var. Tıpkı tıpkısına kale kapısı... Kapıda polisler,

candarmalar nöbet bekliyor. Kale kapısından girdik. Çok gördüm ama böylesini hiç görmemiştim.

Genelevlerin önüne çıkmışlar. Mahmutpaşa çarşısında, dükkân önüne çıkan çığırkanlar bağıra bağıra

gelip geçeni nasıl çevirirler, hatta kollarından çekerlerse, bunlar da öyle. Sağdan birinci eve girdik.

Ressam yukarıya çıktı. Ben, onu salonda bekliyorum. Kadınların arasındayım. Bir de erkek var ama,

müşteri değil. Belki evin yönetmeni. Kızlardan biri işsizlikten yakınıyor, adam ona,

– Yıl var ayı besler, ay var yılı besler, diyor.

Bu atasözünü ilk orada duydum.

Ev sahibi şişman kadın da,

– Dükkân kapısı, hak kapısı! diyor.

Ressam indi. Kapıdan çıktık. Yandaki eve girdik. Orada kız beğenmedi. Üçüncü evde de

beğenmedi. Dördüncü evde beğendi. Bütün evleri dolaştık. Ressam, yalnız üç evde beğendiği kızlarla

odaya çıktı. Ben ne mi yaptım? Söyleyeyim: Kırk liracığım cebimde, kırk liramın kırk parasına bu

kale dolusu kızları verseler almam. Her genç yazarda bu kadıncıkların hayatını yazmak merakı vardır.

Ben de böyle bir merakla hepsini incelemeye çalışıyorum. En son eve geldik. Ortada üç tane kız

kalmış. Üç tane iç acısı... Biri sıskacık, pembe jarse etekliğinin uzunluğu bir karış var yok... Biri bodur, tombiç. Üçüncüsü zenci kırması...

Öbür kızlar, gecelik müşteri bulmuşlar. Bu üçünü beğenen olmamış.

Ressam,

– Bu gece burada kalacağız! diye tutturdu.

– Sen kal, bana eyvallah! dedim.

Ev sahibi kadın,

– Saat onikiyi geçti, kapılar kapandı... dedi.

Kiralık kadınlar mahallesinin kale kapısı onikide arkadan kapanırmış.

Bak şu başıma gelen işe... Ben, bu Bursa'ya sürgün mü geldim, yoksa karılarla para yemeye mi?

Ressam,

– Mecburi kalacağız... dedi, kapılar kapanmış.

– Param yok!

Ressam güldü:

– Haber aldık, dedi, sabahleyin postadan kırk lira almışsın. Merak etme, benim de param yok. Sen

ikimizin de parasını çek, ben sana yarın veririm. Mudanyalı öğretmen yarın bana para getirecek. Sana ısmarlamış olayım. Ankara'ya gider gitmez, yıldırımla ikiyüzelli lira göndermek ilk işim olsun.

Üçyüz göndersem ne olur sanki... Perensip sahibi insanlara saygım vardır.

Ressam için yirmi, kendim için yirmi lira verdim. İşe bak. Bana, İstanbul'dan parayı hovardalık edeyim diye mi gönderdiler? Parayı peşin aldılar. Ressam, zenci kırmasını beğendi. Sıska kız daha zavallı olduğundan, bana da onu seçmek düştü.

Yemek masası genişliğinde bir odaya girdik. Bir sac soba var, bir karyola. Küçük pencerenin basma perdeleri. Bir eski püskü komodin, kırık bir ayna. Kırık dökük bir sandalye. Duvarda, belediyenin yurttaşlara sağlık öğütleri yazılı iki basılı kâğıt. Ve böyle odalar için gerekli küçük biriki parça eşya...

Benim burnum her zaman nezledir, hiç koku almam. Aradabir burnumun bir açılacağı tutar. Bütün bir yıl toplasan, koku aldığım günler bir haftayı bulmaz. Terslikler nasıl da üst üste gelir. O gün de sanki ortada koklanacak bişey varmış gibi, burnumun bütün duyarlılığı üstünde... Yatağa girince bunu anladım. Artık burnumun duyarlılığından mı, kokunun şiddetinden mi, bilmem...

Aklım fikrim hep giden kırk lirada... Benim gözüm kadın mı görür? Ara kahvelerin duvarlarında parlak kâğıda renkli resimleri basılı dünya güzeli Acem sultanını getirseler, vız gelir...

Ya kızın gözü? Onun gözü uyumakta. Bitkin zavallı... Gözlerinden uyku akıyor. Ama yağma yok, yirmi lira verdim. Bırakır mıyım yakasını... Şu kızdan yirmi liranın, hatta kırk liranın acısını çıkarmazsam yazıklar olsun bana...

Erkeklerde, böyle kadınların yaşamını öğrenmek merakı vardır. Hele yazarlarda, hele hele genç yazarlarda, bu merak büsbütün artar. Kızın hayatını öğrenip bir roman yazarım. Kırk lirayı faiziyle çıkarırım, diye düşündüm.

Kısmet Değilmiş

Kırk liranın acısı ciğerime oturdu ama, Bursa'daki kiralık kızın romanını bugüne kadar yazamadım.

Kız bana öyle acıklı şeyler anlattı ki ağlamamak için kendimi zor tuttum.

Kendi kendime,

– Tuh, biz de insan mıyız? dedim. Şu insanlık mı? Zavallı bir kızı...

Kız Rodosluymuş. Dört yaşındayken anası ölmüş. Üvey ana elinde altı yaşına kadar çekmediği kalmamış. Babası, kızına acımış. Onu üvey ana elinden kurtarmak için bir beye satmış. O beyle birlikte Muğla'ya gelmiş. Bu kez beyin kendisinden, karısından, oğlundan çekmeye başlamış. Ondört yaşındayken, beyin oğlu kızı iğfal edince,

– Vay, sen bizim evladımızın ahlakını bozuyorsun! diyerek, kızı kovmamışlar da, acıdıklarından, başka bir beyin yanına vermişler.

Bizim yerli filmlerde geçen acıklı ne kadar olay varsa, hepsi bir eksiksiz kızın başından geçmiş. En sonra, Bursa'daki bu eve düşmüş. Şimdi, babası bellisiz bir yavrusu varmış. Onu büyütme, namuslu bir adam yapmak için çalışıyormuş.

Hikâyenin burasında kız uyudu, horlamaya başladı. Boğazıma bir düğüm tılandı. Biri dokunsa, ağlayacağım. Sabah da olmuş, gün ışıtmış. Kızı uyandırmamak için yavaşça kalktım, sokağa çıktım. O evlerin bulunduğu kaleye benzer yerin kapısı açılmış. Dışarı çıktım. Başım sersem...

Artık bütün umudum, kırk liramı Ressam'dan geri almaktı. Ressam, parayı ertesi gün vereceğim diye borç almıştı. “Perensip” sahibi Ressam, akşama doğru göründü. Paradan söz ettiği yok. İki gün geçti, üç gün geçti, bizim parayı vermiyor. Yalnız sık sık,

– Sen hiç merak etme... diyor, ben perensip sahibi insanlara hayranım. Ankara'ya gideyim, gider gitmez sana her ay ikiyüz lira göndereceğim. Üçyüz de gönderirim ama üçyüze söz vermeyeyim. İkiyüz garanti... Sana ayda ikiyüz yeter mi?

– Yeter... diyorum.

– Yetmese de idare edersin. Ama ben, üçyüz göndermeye gayret ederim... Çünkü, perensip...

Aradan birkaç gün daha geçti.

Bir sabah otel kâtibi,

– Ressam gidiyor! dedi.

– Aman, nereye gidiyor? Nasıl gider?

– Ankara'ya gidiyor.

Etimden et koparılmış gibi bağırdım:

– Ya bizim kırk lira?

Kâtip,

– Otobüsle gidiyor. Koş, belki binmeden yetişirsin! dedi.

Ressam, bana vereceği kırk lirayı unutmuştur. Öyledir. İnsan, kendi cebinde para oldu mu, başkasının meteliksizliğini unuttur. Haydi kırktan vazgeçtik, kendi hovardalık payına düşen yirmi lirayı versin, o da yeter. Artık o kadarını verir. Vermez mi? İnsan ne kadar alçak olsa, bir sürgünün

parasını hovardalıkta yemez.

Ressam'ı uğurlamaya elimi kolumu sallaya sallaya gitsem, alacağımı istemeye gitmiş gibi olacağım, ayıp. Bir armağan vermek gerek. İçimden geçeni neden saklayayım? Benimki de armağan götürmek değil, parayı koparmak. Herife bir armağan verirsem, utanır da bizim parayı verir diye düşünüyorum. Kurnazlık dedin mi, bana vergi. Hemen o tanıdığım kitapçıya koştum. Arkadaşlardan birinin yeni bir kitabı çıkmış. Kitabı sardırdım. Doğru Ankara otobüslerinin kalktığı yere, soluk soluğa yetiştim. Mudanyalı kadın öğretmen de gelmiş.

– Yolda okursun... diye kitabı verdim.

Kırk lirayı ha şimdi verecek, ha şimdi verecek diye bekliyorum. Otobüse bindi. Pencerenin yanındaki koltuğa oturdu. Öğretmenle ben dışardayız. Konuşuyoruz. Hâlâ parayı verir diye umutlanıyorum. Hiç olmazsa yirmisini verir, kendi payına düşeni... Öğretmenin yanında para vermeye utanıyor mu yoksa? Pencerenin dibine sokuluyorum,

– İyi kitaptır, yolda okursun! diyorum bikez daha.

Hani belki anımsar da...

Ressam,

– Hiç merak etme, diyor, perensip ne demek?.. Gider gitmez her ay... İkiyüz yeter mi? Yetmese de idare edersin.

Bayan öğretmen, Ressam bana her ay ikiyüz lirayı göndermiş de, ben de keyifle Ressam'ın parasını yemişim gibi bana düşman düşman bakıyor. Ressam'a sokulup bişeyler söylüyor.

Ressam da öğretmene,

– İyilik... diyor, iyilik...

Otobüs kalktı. Ressam elini sallıyor. O gün bugün bir daha Ressam'ı görmedim.¹

O kızgınlıkla otele geldim. Sövüp sayıyorum. Kendi kendime konuşuyorum:

– Ulan zibidi, sen bir sürgünsün, hovardalık senin neyine?

– Canım, hovardalığı biz keyfimizden mi yaptık yahu... Herif ısmarlayayım demedi mi?

– Olsun, sen orda kalmayacaktın.

– Allah Allah... Keyfimizden mi kaldık canım. Kapılar üstümüze kapanmadı mı? Kış ortası, alanın ortasında kıvrılıp geceleyecek miydik?

İnsan bir kazık yedi mi, ille de o kazığı biyerden çıkarmaya çalışıyor. Hem de faiziyle çıkmalı kazık. Kız sabaha kadar anlattı. Bir yaşam ki, olduğu gibi yazsam, millet ağlar. Eh, ona biraz da ben yalan dolan katarım.

Hep avuntu işte... Roman yazsam, kim alır, kim basar? Şu Babîâli'yi bilmezmişim gibi, bir roman yazıp kırk lirayı faiziyle çıkarmaya niyetlendim.

Otelin salonunda oturmuşlar, konuşuyorlar. Beni de çağırdılar. Benden başka beş kişi var. Hovardalık hikâyeleri anlatıyorlar. Bitanesi, bana yaşamını anlatan kızıdan söz ediyor:

– Zavallının ne acıklı bir yaşamı var. Yüksek bir ailenin kızıymış, liseden ayrılmış. Anası babası zorla evlendirmişler. Herif kumarbaz çıkmış. Kızın bütün malını mülkünü yemiş, bitirmiş. En sonra da karısını zorla... Bu hayata düşmüş kadın. Dinlesen, ağlarsın.

Ordakilerden biri,

– Yok yahu! dedi, öyle değil... Hayatını bana anlattı. Bu, bir anababanın tek kızıymış. Dünyada

namussuz çok... Seni alacağım diye hergelenin biri kız kandırmış. Ondan sonra da... Derken kız, yüzüstü, karnında da çocukla kalınca, babası intihar etmiş. Sonra efendim...

– O senin dediğin başka kız olmasın...

– Yok canım...

Kızı, adıyla, sanıyla, çalıştığı evin numarası, gözünün rengiyle anlatıyorlardı, o kız...

Başka biri de,

– Sizin yanlıştınız var... dedi, bana kendisi anlattı. Bu, bir köy ağasının kızıymış. Ağanın düşmanları kızını dağa kaldırmışlar, beş delikanlı birden...

– Yahu öyle değil... Kız İstanbul’da evlenmiş. Kocasını memurmuş. Sonra ihtilastan adam hapse düşünce...

Hepsi aynı kızın yaşamöyküsünü başka başka anlatıyordu. Azkalsın, söze karışmak için atılacaktım. İyi ki, otel kâtibi,

– Avanaklar! dedi, bu karılar her herife ayrı bir acıklı hikâyeye uydurur. İnsan sarrafı dedikleri işte bu karıdır. Müşterinin suratına bakar, hangi hikâyeye ağlayacağını şıp diye anlar. Hemen bir hikâyeye uydurur. Karıya keyf etmeye gidip de, iki gözü iki çeşme ağlayanlar çoktur. Bir acıklı hikâyeye uydurur, sonra döner uyur, sabaha kadar horlar.

Oradan da kismetimiz bağlandı. Bir şaheser yazacaktım, kismet olmadı.

EK: Bu anıları ilk yazıştımda unuttuğum bir olayı, şimdi kitap üzerinde düzeltme yaparken anımsadım. Onu da ekliyorum.

Bigün Ressam’a evli olup olmadığını sormuştum. Dul olduğunu söyledikten sonra, ayrıldığı karısını öve öve göklere çıkardı. Karısı çok, çok güzelmiş, şöyle kültürlüymüş, böyle iyiymiş.

Nedense, hâlâ, hiç tanımadığım karıkocaların bile ayrıldıklarını duymak bana üzüncü verir.

– Öyleyse neden ayrıldın? diye sordum.

Sustu.

– Yeniden evlenin onunla.

– Olmaz, artık geçti.

Neden boşandıklarını öylesine üsteleyerek sordum ki, en sonunda,

– Bir kelime yüzünden, dedi, bana o kelimeyi söyler söylemez kapıyı çekip çıktım. Sonra boşandık...

Herhalde o günlerde benim de eşimle sorunlarım olduğundan olacak boşanma nedeni olan o kelimeyi öğrenmek için çok üsteledim. Söylemedi.

– Canım, bir kelime için insan hiç karısından ayrılır mı! diyordum.

Çok sarhoşlayınca dayanamayıp söyledi:

– Bigün çok kızmıştı, çok sinirliydi.

– Evet?

– Bana “Eşek!” diye bağırdı.

– Kızgınlıkla... Normal değil ki... Siz yine barışın... falan filan demiştim.

Aradan yıllar geçtikten sonra, o günleri yeniden yaşar gibi oluyorum da, Ressam’ın eşi, gerçekten kültürlü, akıllı bir kadıymış diye düşünüyorum. Hem de Ressam’a o kelimeyi biraz eksik söylemiş ama, ne doğru söylemiş.

1 Bu ressam bana, o tarihte Ankara Halkevi'nde çalıştığını söylemişti.

Satılık Battaniye

Lapa lapa kar yağıyor. İstanbul'dan iki üç kez onar, yirmişer lira, bir kez de kırk lira geldi.

Durumumu sezinleyenler, anlayanlar oldu. Ne kadar saklasan ağızdan ağıza duyuluyor. Her akşam karakola, imzaya gidiyorum. Bir imza defterim var, karakolda duruyor. Hergün defterime bir imza atıyorum. Bizim imzamız da, işte böyle yerde geçiyor.

Geldiğim gündenberi, iyi kötü, küçük büyük demeden bir iş arıyorum. Bir sınıf arkadaşşıma rastladım. İyice bir memur. Benden ürkmessin, korkmasın diye, durumumu yavaş yavaş, alıştıra alıştıra anlattım.

– Nerde kalıyorsun? dedi.

– Otelde.

– Nerede yemek yiyorsun?

– Lokantada.

– Olmaz öyle şey... Senin hiç aklın yok mu? Sen sürgün müsün, yoksa turist mi? Allah Allah, şuna bak, otelde kalıyormuş, lokantada yiyormuş... Senin neyine otel, lokanta birader!.. Sen şurada, kenar biyerde aylık kirası yirmibeş, otuz liraya bir oda tut. Mangal al, kömür al, ufak tefek kap kacak al. Kendi yemeğini kendin pişir.

Eşe dosta akıl vermek bize özgü. Akıl vermeye bayılırız. Karşımıza biri çıksın da, aman şuna iyi bir akıl verelim diye yolları gözleriz. Akıl vermeden yana bizim kadar cömert insan var mı?

Şuna bak, kirayla oda tutmalıymışım, ocak, kömür almalıymışım, kap kacak almalıymışım. Böyle daha ucuza gelirmiş. Bunları hiç utanmadan, kendisinden başka kimsenin aklına gelmez doğrular diye söylüyor.

Zenginler yoksullardan ucuza yaşar. Neyle ev tutarsın, nasıl kap kacak alırsın? Hergün iki lira, üç lira bulup buluşturmak, bir kez toptan elli lira bulmaktan kolaydır. Ama sonunda daha pahalıya gelir. Arkadaştan akıl aldık.

Kar yağıyor. Karnım aç. Oda soğuk. Otele dört günlük borcum var. Ne yapacağım diye düşünüp duruyorum. Birden gözüme battaniye ilişti; cezaevinden Bursa'ya gelirken içine eşyayı doldurup denk yaptığım battaniye. Öyle de hor kullanmışım, üstünde tüy kalmamış, dökülmüş. Şu kahverengi battaniye kaç yıl kahrımı çekti. Anadolu'yu yıllarca bir baştan bir başa, bir boydan bir boya onunla birlikte gezdik. Yatak dengine sargı oldu. Evimin çıplak döşemesine kilim oldu. Yatağıma battaniye, odama örtü oldu. Bursa'ya gelirken de çıkın oldu. Bikaç parça çamaşırımla kitaplarımı ona sarıp sarmalamıştım. İki elimle açıp battaniyeyi pencereye doğru ışığa tuttum: Battaniyem kevgir olmuş.

Başka çarem yok, ayrılacaktım battaniyemden. Ama, içimde bir eziklik vardı. Onca maldan, onca arkadaştan, evden, ocaktan ayrılmışım, ama sürgün ilde eski bir battaniyeden ayrılmak bana koydu. Eskici beş lira bile vermez; eski bir battaniye beni böyle içlendirsin!..

İstanbul'daki Bitpazarı'na benzer, burada da bir Bitpazarı¹ olduğunu duymuştum. Eski eşyalar alınır satılmış. Nerede olduğunu önceden sormadım. Şimdi sormaya da utanıyorum. Battaniyemi satacağımı ya bir anlayan olursa... Bursa ne kadarlık yer, elbet geze dolaşa bulurum Bitpazarı'nı...

Emekli battaniyemi kat kat katladım. İyice gazetelere sardım sarmaladım. Sicimle de bağladım.

Çocukluğumuzdanberi ne kötü eğitim kalıplarının içinde yetişmişiz. Kolumun altındaki pakette sanki battaniye yok, kesilmiş, parçalanmış insan vücudu var. Biri göreceksin, görür görmez de paketin içinde eski battaniye olduğunu, aç kaldığım için de satmaya götürdüğümü anlayıverecek... İnsan, bir malı çalsa, böyle korkmaz. Yüreğim titreye titreye otelden çıktım. Kâtip selam verdi. Adamın yüzüne bakamadım. Bu selam, “Dört günlük otel borcun var haaa!” demek gibi geliyor. Koltuğumun altında gazete kâğıdına sarılı paketi gören kâtip, arkamdan koşup yatağıma bakmıştır; yatak takımları tamam mı diye...

Sokağa çıktım. Kar durmamacasına, lapa lapa yağıyor. Paketin üstüne düşer düşmez karlar eriyor, gazete ıslanıyor.

Bursa'nın Kapalıçarşı'sına saptım. Oradan yan sokaklara girdim. Bursa'nın alt yanını, üst yanını bütün dolaştım. Eski alınıp satılan Bitpazarı'na benzer biyer yok... Açlıktan, yorgunluktan öldüm. Kimseye,

– Bitpazarı nerde? diye soramıyorum.

Anlayıverecekler. Anlasalar ne olur, ne çıkar? Öyle söylemeyin... Başınıza gelmediyse, bilemezsiniz bunu...

Karlar, battaniye sarılı gazetenin üstüne düştükçe, gazete ıslandı, yırtıldı. Battaniye yer yer gazetelerden pırtladı. Görünmesin diye, pardösümün altına koyuyorum, olmuyor; çıkarıyorum, olmuyor. Paketin gazeteleri lime lime dökülüyor. Ben, Bursa'nın sokaklarında Bitpazarı arıyorum. Bir geldiğim yere bir daha geliyorum. Fır dönüyorum koca Bursa'yı. Arada atladığım bir ara sokak kalmasın diye, bir gidip bir geliyorum. Bitpazarı yok. Kar hiç dinmez. Battaniyenin üstünde gazete diye bişey kalmadı. Yalnız sicimlerle sarılı bir eski battaniye... Kar suyunu çeke çeke ıslandı, ağırlaştı da battaniye... Bildiğim bütün küfürleri sayıp döktükten sonra, yeni küfürler icadına başladım. Kime, neye, neden sövdüğüm belli değil...

Başımda şapka da yok. Saçlarımda eriyen karlar, ensemden içeri süzülüyor. Hava kararmaya başladı. Ben de Bitpazarı'nı bulmaktan, battaniyeyi satmaktan umudumu kestim.

Kendi cenazemi kendi omuzlarımda taşıyorum; işte öyle bir duyguyla otele döndüm. Tam otelin kapısından içeri girerken, bana “Bir oda kirala, kap kacak al!” diye akıl veren arkadaşı gördüm.

– Ne o elindeki? dedi.

– Bir battaniye satın aldım... dedim.

Oteldeki odama çıktım. Islak battaniyemi karyolaya yadım. Bir sevindim, bir sevindim. İyi ki şu Bitpazarı'nı bulamadım da, battaniyemi satamadım. Ya satsaydım... Kendimden bişey eksilecek, kopup gidecekti. Bu eksilen battaniye değil, içimden bişey olacaktı. Sevindim...

1 Bursa Bitpazarı'na Bat Pazarı deniliyordu. Gerek bit gerek bat kelimesinin, “bayat” kelimesinden türetildiğini duymuştum.

Haydi Gülegüle!

Sürgünsün. Paran yok. Ne yaparsın Bursa'da? Bursa'da o zaman birkaç gazete çıkıyor. Yazarlıktan geçtim, bir musahhihlik [düzeltmenlik] koparabilseydim.. Bursa'da çıkan gazeteleri aldım, teker teker inceledim. Biri haftalık mizah dergisi, ama resmi ilan almış. Biyandan Bursa valisini övüyor, biyandan o zamanın muhalefeti olan Demokrat Partiye çatıyor. Gazetelerin, dergilerin hepsi iktidardan yana; çoğu besleme basın denilenlerden.. Yalnız bir tane muhalif gazete var; onu da Demokrat Parti çıkarıyor. Bu gazeteyi çıkaran da adını duyduğum bir şair. İçimden,
– Ne de olsa şairdir, sanatçıdır, diyorum. Halden anlar, diyorum. Bir musahhihlik verir, diyorum. Abone işini verir, diyorum. Ayak işi olsun verir, diyorum.

Hem de muhalif gazete. O kadarlığını yapar bize. Şairin adını duymuşum, şiirlerini okumuştum.¹ İnsan uzaktan bir yakınlık duyuyor. Hani bir akraba da, hiç yüzünü görmemişsin, onun gibi...

İçimde her nedense öyle bir umut var. Bana nasıl olsa bir iş verir, bir iş bulur, diyorum. Neden böyle düşünüyorum, bilmem. Şair olduğundan besbelli. Şiire bulaşmak bile bir iştir. Şiir bu... Sürgünlüğümün bir ayı gitti. Şurada üçbuçuk ay kaldı. Aza çoğa bakmam, işe zor demem, ne iş olsa yaparım.

Hem karşımdaki şair. Ondan hiç utanmadan sıkılmadan herşeyi anlatırım. Parasızlığımı da söylerim, açlığımı da... Şair başkalarına benzemez. Ondan hiç utanıp sıkılmam...

Gazetede yazılı adrese üç kez gittim. Gazetenin sahibi olan şairi bulamadım. Ertesi gün de bulamadım. Üçüncü gündü.

İdarehaneden biri,

– Akşama gelir... dedi.

Cebimde bir gümüş lira var. Tütüncüden bir Kulüp cıgarası aldım. Gazeteye geldim.

Bana kapıyı açan,

– Benim, ne istiyorsunuz? dedi.

Ben de ona adımı söyledim. Şöyle bir yüzüme baktı, durdu, düşündü. Sonra beni içeri çekti. Kapıyı kapadı. İlk sözü şu oldu:

– İyi ki bu saatte geldiniz. Akşamüzeri burda kimse bulunmaz. Çok isabet... Beni aradığınızı, konuştuğunuzu görmezler...

Dondum kaldım. Geri dönemiyorum, ileri gidemiyorum. Önümden yürüdü. Bir odaya girdik. Koltuklara oturduk.

– Yazılarınızı sürekli okuyorum, dedi, cesaretinize, mücadelenize hayranım, aşkolsun...

– Burda sürgünüm. Bir iş için...

– Biliyorum, dedi, sürgün geldiğinizi duydum. Sizden bir ricam var: Birbirimizle görüşüğümüzü kimse duymasın. Sonra benim için de iyi olmaz, sizin için de...

Ne yapacağımı şaşırtdım. O şaşkınlıkla elimi cebime attım. O bana bir cıgara bile ikram etmeyince, ben ona ikram etmek zorundaymışım gibi, yeni açtığım Kulüp cıgarası paketini uzattım. Bir cıgara aldı. Bir de ben aldım. Arandım, kibrit yok. Kibrit almayı unutmuşum. Ben boyuna kibrit arıyorum

ceplerimde... O hiç aldırıyor, bir kibrit bile çıkarmıyor.

– Bakın, benim yakında Meclis’e girmek ihtimalim yüzde doksandokuz. Seçimi kazanacağız. Milletvekili seçilirsem... Bir düşünün, seçilirsem, ben Meclis kürsüsünden daha yararlı olmaz mıyım?

– Olursunuz.

– Tabii değil mi?

– Şüphesiz.

– Halbuki sizinle konuştuğum duyulursa, ne dedikodular çıkar, öyle değil mi?

Bir de bana onaylatıyor.

– Öyle...

– Onun için... Çok rica ederim...

– Estağfurullah...

– Bir daha buraya gelmeyin. Beni aramayın. Çünkü seçilmek ihtimalim çok kuvvetli. Anladınız mı?

– Anladım.

– Eğer bigün seçilirsem...

– Çok iyi olur...

– Bir ricam daha var; Bursa küçük yerdir, olur ki, dışarda, yolda karşılaşıyoruz. Birbirimizi

tanımazlıktan gelelim. Birbirimize selam bile vermeyelim.

– Vermeyelim.

– Bu zamanda malum ya, öküz altında buzağı arıyorlar. Onun için, şimdi biz, hiç sizinle görüşmedik, siz beni görmediniz, değil mi?

– Görmedim.

– Ben de sizi görmedim.

– Görmediniz.

– Konuşmadık da...

– Konuşmadık.

– Eğer seçilirsem daha yararlı olmaz mıyım? Ne dersiniz?

– Daha yararlı olursunuz.

Elimde, kibrit bulup yakamadığım cıgara, ayağa kalktım,

– Teşekkür ederim, dedim.

– Estağfurullah, dedi.

– Size zahmet oldu. Vaktinizi aldım.

– Rica ederim, rica ederim. Birbirimizi görmedik. Hiçbişey konuşmadık. Dışarda da görürsek,

tanımıyoruz birbirimizi... Haydi gülegüle...

– Haydi allasmarladık...

Sahte hâkimi, sahte mühendisi, sahte doktoru polis yakalar, hapse atar ama, şairin sahtesine kimse bişey demiyor. Böyleleri insanların ortasında elini kolunu sallaya sallaya özgürce dolaşıyor, şiirler yazıyorlar.

EK: Bu şaire, solcu diye, Bursa Demokrat Parti örgütü içinde saldırıldığını sonradan öğrenmiştim. Hatta DP’nin bir il kongresinde, parti içindeki rakiplerinden biri,

– İçimizde ayı postuna bürünmüş olanlar var! Onları aramızdan atalım... diye, sözde şairin Sovyet yanlısı olduğunu sezdirerek ona sataşmış.

Solcu diye adının çıkmasının nedeni de, öğrenciliğinde defterine Nâzım Hikmet'in şiirlerinin yazılı olması yüzünden okuldan çıkarılmasıymış.

Bu olaylarla iyice gözünün yıldıırıldığı anlaşılıyordu.

Ne yazık ki milletvekili de olamadı, ama DP'nin bütün ileri gelenleriyle yakınlığını sürdürdü. Şair olarak da adı geçmez.

Sürgünlüğümden yıllar sonra benimle arkadaş oldu. O acı anıdan hiç söz etmeden aramızdaki bu ilişki sürüp gidiyor.

Bu anıyı tümüyle unutmak istiyorum. Ama ne yapayım ki, kitabımın ilk basımına girdiği için, artık çıkaramadım.

¹ Bu şair yıllar sonra Kemal Tahir aracılığıyla bizimle yakınlık kuran İsmet Bozdağ'dır.

Benim Korkak Öğretmenlerim

Bursa Lisesinde zamanın çok iyi öğretmenleri vardır. Bunlar bizi tanır ve içlerinden konuşmak, görüşmek isterler ama polisçe fişlenmekten korktuklarından, sicillerinin bozulmasından çekindiklerinden, yani yüreksizliklerinden bizimle konuşamazlardı. Karşılaştığımız zaman ya başlarını çevirip görmezden gelmeye çalışırlar, ya hızlı adımlarla olduğumuz yerden uzaklaşırlardı.

Böyle iken onların içlerinden bize sevgi duyduğunu nasıl anlardık? Çünkü bu insanlarla Bursa'nın tenha sokaklarında karşılaşınca, bize yaklaşmadan, uzaktan el sallayıp, gülücükler sunarak selam verirlerdi. Ama kalabalık yerlerde, başkalarının görme tehlikesi bulunduğu zamanlarda bizi hiç tanımazdan gelirlerdi. Bu ünlü lise öğretmenlerinin çoğunun adlarını biliyordum. Ama şimdi anımsayamıyorum.

Ünlü taşlama ustası ve felsefe öğretmeni Namdar Rahmi Karatay Bursa Lisesindeydi ama, bizim olduğumuz tarihlerde Bursa'da olup olmadığını anımsayamıyorum. Adlarını unuttuğum öğretmenlerden biri benim için çok önemliydi. Bu Haşim Nezihi Okay'dı. Değer verdiğim bir insandı. Bursa'da tenha yerlerde uzaktan selam veren ve gülümseyenlerden biriydi. Bu öğretmenlerin korkaklığına, zamanın koşullarını bildiğim için hem hak verir, hem de yüreksizliklerinden dolayı onlara acır, üzülürdüm. Haşim Nezihi Okay'la emekli olduktan sonra yakın arkadaşlık yaptık. Bende Bursa'daki sürgün günlerinin burukluğu vardı. Buyüzden onun Bursa'daki çekingenliğini arkadaşlarıma anlatmıştım. Bunu duyan Haşim Nezihi Okay o günlerinin utancını hep duyumsamıştır. Ve türlü yollarla bunu bana anlatmaya ve açıklamaya çalışmıştır. 20 Temmuz 1990 günü anı defterime yazdığım şu notu okurlarıma sunuyorum.

Kadıköy'de 17 Temmuz 1990 günü Cumhuriyet Kitap Kulübünde okurlarıma kitap imzalarken Haşim Nezihi Okay geldi ve imza saatleri sırasında yanımdan hiç ayrılmadı. Birara, "Bana gönül koymuşsun, haklısın gönül koymakta. Biz o zamanlar senden, senin durumundan korkuyorduk. Sana selam bile veremiyorduk. Ama istiyorduk selam vermeyi," dedi.

Haşim Nezihi 86 yaşında olmuş ama hâlâ dinç ve diri. Onaltı yıldan çok oldu onunla karşılaşmayalı. Daha önce de kendisine gönül koymamdan üzüldüğü haberlerini bana birkaç kez göndermişti. Bu gönül koyma itiraflarından hiç hoşlanmamıştım. Hem korkak, hem de yürekli görünmeye çalışıyor. Ama o gün düşündüm ki, hiç olmazsa Haşim Nezihi Okay, ne yaptığını biliyor ve bundan üzüntü duyuyordu. Aslında iyi bir insandı. Hiç olmazsa kırk yıl önceki bu davranışından pişmanlık duyuyor.

O gün kendisinden evinin adresini aldım ve evime dönünce adına imzaladığım "Surnâme" adlı kitabımı Haşim Nezihi Okay'ın adresine postaladım.

Haşim Nezihi o gün, yaşının gereği çok konuşkandı. Ama bütün zihinsel melekeleri ve belleği yerindeydi. Saygı duyduğum bir insandı.

Vaziyetini Al!

Padişahlık döneminde de hükümet, işine gelmeyenleri sürermiş ama, o zaman daha insaflıymışlar. Sürgün edecekleri adama taşrada bir görev verirler, daha olmazsa bir gündelik bağlarlarmış...

Son olarak, ağrıyor bahanesiyle iki altın kaplama dişimi söktürüp altını sattığım ve parasını da çoktan yediğim için, artık satıp savacak bişeyim kalmamıştı. İki gündür karnım açtı. Bursa'nın genel kitaplığında (Halkevi'nde) hem bol bol kitap okuyor, hem ısınıyordum, ama karnımı doyuramıyordum. Aramadığım iş de kalmamıştı. Sürgün olduğumu öğrenenler, mimlenirler, polisçe fişlenirler korkusuyla yan çiziyorlardı.

Artık açlık canıma tak dedi. Söktürecek başka altın dişim de olmadığı için düşünene düşünene Bursa'nın ana caddesi beşyüz metrelik karlı asfaltı üzerinde gidip gelmeye başladım.

Birisi omuzlarımdan tuttu. Polis mi diye baktım, değilmiş. Eski bir okul arkadaşım. Oğlan boynuma sarıldı. Ayaküstü hoşbeşten sonra, koluma girdi, beni bir kahveye soktu. Cıgara dumanından, solunum buğusundan ve sobadan sıcacık olmuş kahvede kemiklerimin buzları çözüldü, iliklerim gevşedi. İki gündür bişey girmeyen kursağımdan sıcacık çay geçerken içim eziliyordu. Belki arkadaşım beni, şimdi bir lokantaya da götürecekti. O, şuradan buradan konuşurken, benim aklım hep lokantada olduğu için, “evet, hayır” gibi kısa cevaplar veriyordum. Kendimi bir lokantada düşlüyordum. Şiş mi yesem, kırmızıbiberli, bol salçalı kuru fasulye mi yesem diye aklımdan geçiriyordum.

O, boyuna soruyordu:

– E, daha ne var ne yok bakalım?

– “Az pilav, fasulyeli.” İyilik sağlık yani...

– Memleketin gidişini nasıl görüyorsun?

– Fasulye, suyu bol olsun.

– Sen bugün hep mecazlı konuşuyorsun. Partiler hakkında ne düşünüyorsun?

– Aşure...

Bir aralık,

– Bursa'da ne işin var da geldin? dedi.

Ben de temiz kalple, kendiliğimden gelmediğimi, Sıkıyönetim Komutanlığının hava değişimi için, iki candarmanın koruması altında gönderdiğini anlatmaya başlamıştım ki, arkadaşşıma birdenbire bir hal oldu. Sancıya tutulmuş gibi yüzü buruştu.

– Sen biraz otur, ben şimdi gelirim, diye dışarı çıktı.

Eh şöyle bir saat kadar bekledim. Nasıl olsa arkadaşım gelecek diye, bu arada açlığımı bastırmak için, bir çay daha içtim. Bir saat daha geçti, ne gelen var ne giden...

İçimden, “Hey Allahım!” dedim, “Aç bıraktığın yetişmiyormuş gibi, şimdi bir de beni burda rezil etmek için arkadaşımı bir otomobile mi çiğnettin, ne yaptın?..” Artık arkadaştan umudumu kestim. Bir çare aramaya başladım. Kahveci görmeden sıvışmanın olanağı yoktu. Ben tam namusumla bir firar planı hazırlarken, kapıdan bir başka arkadaşım girdi.

– Seni pencereden gördüm de geldim, dedi.

İçimde yeni bir umut belirdi.

– Otur! dedim.

Garson tepemizde belirdi.

Arkadaşım,

– Okkalı bir kahve, dedi.

O okkalı kahvesini h p rdetirken, ben gözlerimle kahve fincanının elleriyle dudakları arasındaki gidiş gelişini izliyordum. Kahveyi bitirir bitirmez,

– Bana müsaade, biraz işim var, dedi, çıktı gitti.

Ne dersin, cebimde kahve parası yok denmez a... Zaten bikez terslik başladı mı, artık bütün sülalesi s k n eder. Açlığı filan unutmuştum. Buradan rezil olmadan nasıl ıkacaktım? Kahveciye, “Param yok,” desem, herif bana o zaman, “A teres, madem paran yoktu, ne diye kahveye gelirsin?..

Haydi geldin, bir çay içtin, başkasına ne diye kahve ısmarlarsın?” demez mi!

Bu kez ben bir arkadaşımı gördüm. Kahvenin önünden geçiyordu. Camı vurup içeri çağırdım.

– Acele işim var, biyere gidiyorum... dedi.

– Otur allaşkına, bir kahve i! diye yakasına yapıştım.

Zorla oturttum.

– Ne içersin?

– Şimdi içtim.

– İ Allahını seversen.

Maksadım, ona da bir kahve ısmarlayıp, sonra aptes bozmak bahanesiyle sıvışmaktı. Bir kahve daha ısmarladım. Oldu mu dört, iki çay, iki kahve... Ama o, benden açıkgöz ıktı. Kahvenin son yudumu ağzında,

– Ben geç kaldım! diye ayağa kalktı.

Yakasına yapıştım.

– Kahve ay paralarını ver de öyle git!

– Vallahi meteliğim yok!

– Ne?

– Billahi yok!

– Yok ol inşallah!

Size yalan gelir, bana bile Şimdi rüyaymış gibi geliyor, öyle yeni bir maceraya giriştim ki, değme babayiğit yapamaz. Yanımdaki masada biraz önce birini iki mars bir oyunla yenen bir tavla kabadayısı,

– Var mı belasını arayan? diye meydan okuyordu.

Açlıktan sinek gibi vızlayan sesimle,

– Müsaade ederseniz ben varım... dedim.

Adam ters ters suratıma baktı:

– Geç bakalım. Ama arkadaş, nesine?

– Nesine istersen! dedim.

Bu yüksek perdeden atışıma karşılık, adam çekinir gibi oldu.

– Bir Kulüp cıgarasına...

Tavлада hiçkimseyi yendiğim görülmüş Şey değildir. Üstelik açlıktan Őeşı beş görüyordum. İlk oyun mars oldum. İkinci oyun... Yine mars oldum. nc oyun kepaze olmak üzereydim ki Hızır imdadıma yetiştii. Ne olduğunu tahmin edemezsiniz.

Bursa'da bir tre vardır. Öyle bir tre ki, ne Türkiye'nin başka bir ilinde, ne de dünyanın başka yerinde böyle Şey olur. Bir zat Bursa'da valiyken, sabah ve akşam olmak üzere, günde iki kez Bursa alanında Şehir bandosuna İstiklal Marşını aldırtmaya başlamış... O gitmiş, başkası gelmiş; başkası gitmiş, daha başkası gelmiş; ama hiçbir vali bu kuralı bozamamış. Hani teşbihte hata olmaz; bir delinin bozduğunu kırk akıllının yapamadığı gibi...

Yağmurda, karda, fırtınada bandonun çaldığı marşın duyulabildiği biriki kilometrelik evre içinde beş dakika yaşam durur. Arabacılar ellerinde kamçı, kadınlar kucaklarında çocukları, berberler ellerinde ustura, müşteri sakalında sabun, manav elinde terazisi, "zınk" diye durur ve ayağa kalkarlar.

İşte ben de, iki marstan sonra tam kepaze olmak üzereyken, Şehir bandosunun çaldığı İstiklal Marşı imdadıma yetiştii. Rakibim zar elinde, ayakta... Kimisinin kahve fincanı, çay bardağı elinde... Hep ayaktalar. Ben, bu fırsatı doğrusu kaçırmak istemedim. Sanki sıkışmışım da tuvalete gidiyormuşum gibi kapıdan sessizce sıvışırken, sert bir ses duydum:

– Heeeeey, vaziyetini al!..

– Vatandaş, bende alacak vaziyet mi bıraktılar? Benim yerime sen al!..

Ama bu sözü yalnız içimden geçirip sıvıştım.

EK: O günlerde yurttaşlar öyle bir aşırı korkuya kapılmışlardı ki, herkes birbirinden, suçlanmaktan korktuğu için, başka birini suçlamaya bakıp kendini kurtarmaya çalışıyordu. Bursa'nın Belediye Bandosu Atatürk heykelinin olduğu alanda İstiklal Marşı çaldığı sırada, bando sesinin duyulabileceği sınır içinde, her nasılsa, yanlışlıkla yada bilmeyerek hazır ola geçmeyen birisi olursa, onu gören herkes azarlar, adama bağırıp sverdi:

– Heeey! Hazır olsana ulan!

– Sağır mısın, İstiklal Marşı alınıyor...

– Herifte vatan sevgisi yok ki..

– Esas vaziyetine gesene be!

– Ulan, kıpırdama! Hayvan, İstiklal Marşı alınıyor...

Bigün, kaldığım otelin salonunda konuşulurken, orda yeni gördüğüm birisi, istatistiklere göre Türkiye'de verem oranı en yüksek ilin Bursa olduğunu söyletti. Rahat bir günüm olmalı ki, ben de şaka yapmaya kalkıştım:

– Elbette yle olacak, bunda şaşılacak bişey yok ki...

– Neden?

– Neden olacak, şu kış kıyamette, yağmurda karda, sabah akşam günde iki kez İstiklal Marşını dinlemek için zavallı Bursalılar ggslerini bağırlarını, sırtlarını bellerini rzgra fırtınaya siper edip, dikilip donuyorlar. Zaten herkes zar zor yürüyebiliyor, bir de dikilip soğuğu, rzgrı yiyince...

Adam birden gözlerini açıp sert bir sesle,

– Eeee? deyince, baktım şakadan anlayacaklardan değil,

– Hiç... dedim.

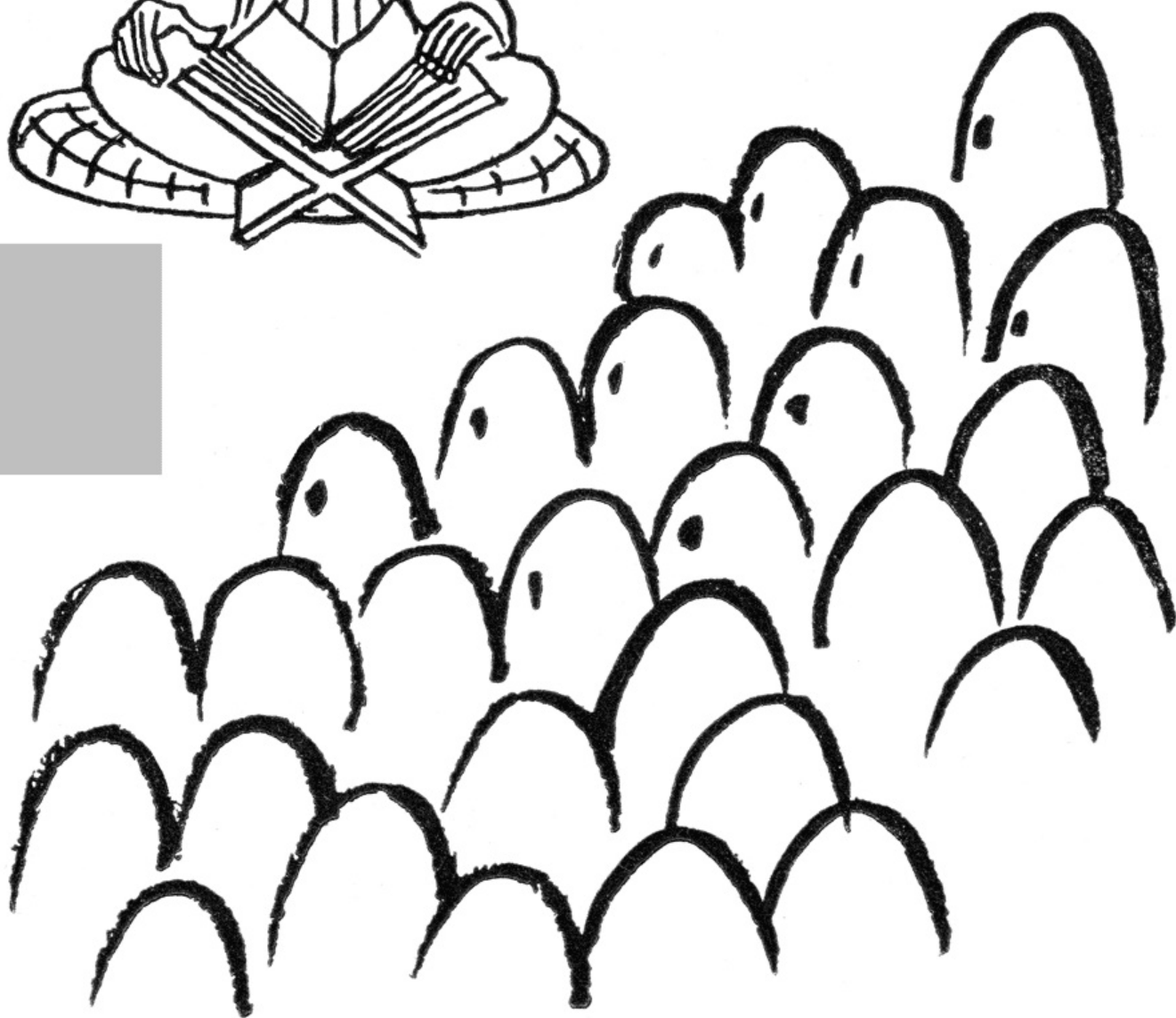
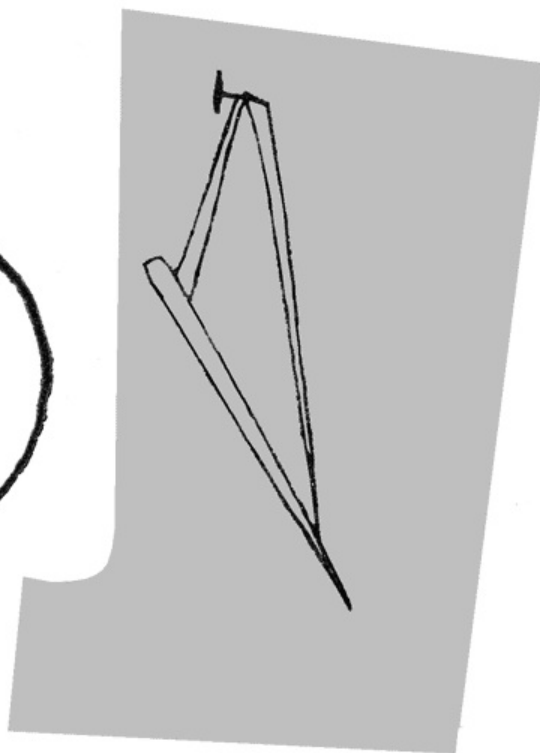
– Yani sen şimdi ne demek istedin?

Hani durup dururken insanın yakasına, paçasına yapışan belalar vardır, elinle silkelerken eline yapışır, ayağınla iterken ayakkabına bulaşır, adam işte öyle yıvışık, bulaşık bir bela... Belki de benim sürgün olduğumu duymuş, beni şikâyet edip polise, göze girecek...

Soğuk soğuk zorla sırtıtmaya çalışarak,

– Şaka, şaka... dedim.

Kalkıp gidemedim de... Sanki gidersem adam da arkamdan hemen beni şikâyete gidecekmiş gibi geliyordu.

Kuran Dersi

Bir zaman yağlıboyayla yastık yüzleri resimledim. Hani şu eski evlerde misafir odalarında koltuk, kanepelerine, divanlara konulan parlak kumaşlı köşe yastıklarından... Renk renk ipekli kumaşlar üstüne gül, menekşe, kedi, manzara, özellikle ençok ay ışıkları yansıyan romantik görünümlü göl resimleri yapıyordum. Bursa Kapalıçarşı'sında bir dükkâncıyla iş yapıyoruz. Resim yapılacak yastık yüzü bezini dükkâncı veriyor. Ben üstüne resim yapıyorum. Dükkâncı bana, resim başına önceleri bir lira veriyordu. Sonra yetmişbeş kuruşa, daha sonra elli kuruşa indirdi. En sonra da,

– Çok yapıyorsun birader, dedi, ekmek değil ki bu, herkes alsın... Haftada iki-üç ancak satılır.

Ondan sonra, yaptığım resimlerin parasını peşin değil, yastıklar satıldıkça ödemeye başladı.

Bir oyma takımı ele geçirsem, kontrplaktan sehpa, raflar, takvimlikler, süslü kutular yapmayı düşünüyorum. Onu da satmak bir dert.

Bigün, Bursa'nın büyük kahvelerinden birinde otuyordum. İçeri bir adam girdi,

– Sayın baylar! diye başladı.

Sonra hokkabazlık numaraları gösterdi. Eline para alıyor, parayı kaşla göz arasında kaybediyor, sonra kaybolan parayı sinek avlar gibi havada yakalıyor. Bir makara iplik yuttu. İplikleri burnundan çıkardı. Ağzında ateş yaktı. Türlü hüner gösterdi. Sonra şapka çıkarıp parsa toplamaya başladı.

İnsanın böyle bir marifeti olmalıymış. Ben, işe yarar hiçbir şey öğrenmemişim. Hokkabazlık nerede olsa geçiyor. İki üç hokkabaz hüneri de bende olsa, çıksam orta yere, kahvede oturanlara,

– Sayın baylar! Çok değerli zamanınızdan bir dakikanızı alacağım için özür dilerim, diye başlasam, hünerimi göstersem, kasketime paraları doldursam, kötü mü olurdu... Demek bir yazar, başına gelecek bütün belaları önceden düşünüp zamanında hokkabazlık öğrenmeliymiş.

Bursa'da tanıştığım başka bir kitapçıya gittim.

– “İngilizce ders verilir” diye bir kâğıda yazsam da, sizin dükkânın camına kâğıdı yapıştırsam, nasıl olur?

– İş çıkmaz! dedi.

– Neden?

– Şimdi herkes İngilizce ders veriyor. Manav dükkânlarından, berber dükkânlarına kadar bak, hepsinin camında “İngilizce ders verilir” diye kâğıtlar asılı... Ağaçlara, duvarlara bile kâğıt asmışlar. İngilizce dersi bu hızla giderse, ders verenler dersi alanlardan fazla olacak. O zaman, Türkçe ders verenlere iş çıkacak. En iyisi, siz Türkçe dersi verin.

Güldüm.

– Şaka değil, dedi, şuraya “Eski Türkçe ders verilir” diye bir kâğıt asalım, bak kaç kişi gelecek.

Dediğini yaptık. Bir hafta sonra dört öğrencim oldu. Bunlar, dokuzla onüç yaş arasında çocuklardı. Eski kitapları okumak isteyen gençlerden gelir sanmıştım, oysa çocuklar geldi.

Önce bir baba geldi.

– Kuran dersi verir misin? dedi.

Bu, hiç hesapta yoktu.

– Veririm... dedim.

Adam, çocuğunu göndermeden önce, beni Kuran'dan bir sınava çekti. Vaktiyle hafız olmanın bir zaman gelip yararını göreceğimi hiç ummamıştım. Kuran öğrencileri birken iki, ikiyken üç oldu.

Her sabah Ulucami'ye gidiyoruz. Öğrencilerime Kuran dersini camide veriyorum. Öğrenciler sekize çıkınca, başıma bir iş gelecek diye korkmaya başladım.¹ Çocuklarının iyi yetişmesinden memnun babalar birbirlerine haber veriyorlar.

Çocuklardan birinin babası, bigün,

– Maşallah, çok çabuk öğretiyorsunuz, dedi. Bizim oğlana bir hoca ders veriyordu. Oğlan bir yılda “Amme”ye gelemedi.

Durum iyi. Hani içimden, “Sürgünden sonra da Bursa'da kalsam, bu Kuran dersi hiç de kötü iş değilmiş...” diye geçiriyorum.

Bir sabah yine Ulucami'de bekledim. Öğrencilerimden hiçbiri gelmedi. Ertesi gün de gelmediler. Camide tanış olduğum, müezzin yada kayyum gibi biri vardı, ona nedenini sordum. Kem küm ediyor, ağzından baklayı çıkarmıyor.

– Hastalanmışlardır, diyor.

– Salgın hastalığına tutulmadılar ya bunlar... Hiçbiri gelmiyor.

Bir daha öğrencilerim gelmedi. Sonradan öğrendim. Öğrencilerimden birinin babasına,

– Oğlunuza kim Kuran okutuyor? Biliyor musunuz? diye sormuşlar.

– Hafız Aziz! demiş.

– Hafız mı? Ne hafızı? Tam hafızı bulmuşsunuz maşallah...

Ne olduğumuzu anlatmışlar.

Bunu bana bigün, kahvede ahbap olduğum, ama kim olduğumu bilmeyen bir adam anlattı.

– Ah kardeşim ah, dedi, İstanbul'dan buraya sürgün ediyorlarmış, burada hafızız diye ortaya çıkıyorlarmış. Bu heriflerin girmediği kılık yok... Azkaldı ben de çocuğumu gönderecektim. Öyle de güzel, çabuk öğretiyormuş ki... Azkaldı çocuğu zehirletecektik... Böyle bir adamın Ulucami'de hafızlık edeceği kimin aklına gelir?..

¹ Çünkü o zamanlar Atatürk, şimdiki kadar çok ölmemişti. Kuran dersaneleri, Kuran kursları açmak bugünkü gibi serbest değildi.

Oburluk Yarışması

Kardeşimden mektup aldım. Hey hey, ne mektup...

Gel, diyor, şu evin rezilliğini bir temizle, diyor. Artık dayanılmaz buna, diyor.

Alaturka şarkılardan “Of of, aman aman, hey hey”leri çıkarın, geriye pek bişey kalmaz. İnsanlar boşuna ahlayıp oflamazlar. Kardeşim hapisliğin, sürgünlüğün ne olduğunu bilmiyor. “Hiç olmazsa iki günlüğüne izin al da gel, gözünle gör evinde olup biten rezaleti!” diye yazmış. Hapisteyken de bikez ziyaretime gelip böyle şeyler söylemişti. Hapisliği, sürgünlüğü yatılı okul mu ne sanıyor...

Cezaevlerinde en azılı kabadayılar, hasımlarını, elleri kelepçeliyken, kapı altına ziyarete giderken, üstlerinde silah yokken, beş-altısı birden bir aralığa sıkıştırıp arkadan vururlar. Kabadayılık böyledir işte... Bir kadın kalleşlikte, hapisane kabadayısından geri mi kalacak? Elin kolun bağlı; gözün kör olsun felek...

Genç insan daha namuslu oluyor. Bişeyler görüyorsa, bozuk gördüklerini kendince düzeltmeye çalışıyor. Ama kart politikacılar bunu bitürlü anlamıyorlar. Anlasalar da, anlamak işlerine gelmiyor. On parmaklarında on kara, leke sürüyorlar. Onu bilir onu söylerim; bir kişi yirmibeş yaşında, kırk yaşındakinden daha namusludur. Hepimiz böyleyiz.

Evi ocağı gözden çıkardık. Hele dur, şu sürgün bitsin de, İstanbul’a varalım.. O zaman hesabımızı görürüz...

Kardeşimin yazdığı mektubu üç dört kez okudum. İçime bir ateş düştü:

– Tüh, ben bu yaşamın...

Biz neyi düzeltercektik? İşlere bak, nereye vardı? Hiçbişeyi düzeltemedik, ama kendi yaşamımızı temelinden bozduk.

Bir bakarsan, üç dört ay sürgünlük bişey değilmiş gibi geliyor insana. Cepte para olsa, şu Bursa’da bir güzel yaşaması da var. Para dedikse, günde iki öğün yemek parası... Karnım... Kötü bişey, yine karnım aç. Aç insanda farkında mısınız, bir zavallılık, bir yabancılık var. “Karnım aç!” demek, size ayıp gelmiyor mu?

Sokağa çıktım. Cebimde cıgaram var. Bozuklukları saydım, elli kuruş tutmuyor; bütün param o kadar...

Kebabçı İskender’den caddeye bir koku yayılıyor. Ne pisboğaz şu insanoğlu! Simit aldım. Bir kahveye girdim. Simidi cebimde kırıp kırıp lokma lokma ağzıma atıyorum, çay da içiyorum. Simit tıkamadı, büsbütün iştahımı açtı.

Yanımdaki masada bir kalabalık var. Oburluk üstüne iddiaya tutuşuyorlar.

Bir tanesi,

– Bir kilo suböreği, yirmi yumurta, bir kilo da tahin helvası yerim! diye ortaya çıkmış.

Yersin yiyemezsin diye konuşuyorlar.

– Yersen ne verirsiniz? Elli liraya var mısınız?

– Varım.. Ya yiyemezsen, yüz lira verecek misin?

– Veririm!

– Yediklerinin parasını da...

İnsana açken hiç doymayacakmışım gibi gelir ya... Bana da şimdi şu adamın söyledikleri “Bir kilo suböreği, yirmi yumurta, bir kilo helva” dişimin kovuğuna gitmezmiş gibi geliyor.

– Durun ağalar, ben o söylediğinizin iki katını yerim! diye ortaya çıksam mı?

Ya yiyemezsem, benden yüz lira isterler. Vermeyince döverler... İçimden hep bunları geçiriyorum.

*

Birden atıldım.

– Baylar! Ben iki kilo suböreği, kırk yumurta, iki kilo tahin helvası yersem, ne dersiniz?

Yüzüme baktılar.

– Sabah kahvaltısı yapmasaydım, daha da çok yerdim. Ama sabahleyin iki tas çorbayla üç koyun kellesi yediğimden, şimdi pek o kadar iştahım yok...

Adamların gözleri büyüdü. İnsan böyle meydan okuyunca, karşısındakiler korkuyor. Benimle iddiaya girmeye ürktüler. Fazla attığıma pişman oldum. Bu kez onları kıskırtmak için,

– Yiyemezsem, size beşyüz lira! dedim. Yersem, sizden para istemem. Ama şu şartım var...

– Nedir?

– Yemek arasında kırk bardak da limonata isterim.

Ordan biri,

– Aman! diye bağırdı, bu adamın içine kırk bardak limonatayı doldursan sığmaz, taşar...

İsmarlıyorum.

Bir kilo suböreği geldi. Suböreğine bir daldım. Bir lokma, bir lokma daha...

– Yağlı yapmışlar! dedim. Bu kadar yağlı suböreği olur mu?

Bir lokma daha aldım:

– Bu börek bir kilodan fazla...

Bir bardak limonatayı diktim. Bir lokma daha aldım:

– Kardeşim, bunun yağı bozuk; insanın midesi bozulacak...

Ben, o kadar boğazsız değilimdir. Eskiden hiç olmazsa şu böreğin dörtte birini gövdeye göçürürdüm. Uzun zamandır yemeye yemeye mide küçülmüş... Suböreği önümde büyüdü büyüdü, bir

Uludağ oldu. Ağzımdaki her lokma bir kaldırım taşı...

– Kardeşim bu börek içyağından yapılmış...

Gülüyorlar. En iyisi pes etmek.

– Çık beşyüzü...

Ceplerimi arıyorum:

– Cüzdanımı unutmuşum. Yoksa çaldırdım mı?

Bu hikâyenin arkası dayaktır.

*

Hayır... Bunların hiçbiri olmadı. Yalnız düşündüm, o kadar... Yanımdaki masada oburluk üstüne tartışılırken, ben de böyle bir düşüme dalmıştım. Olursa, ancak böyle olabilir, diyorum. Oburluk yarışına giren adamın önüne börekler, helvalar, yumurtalar geldi. Adam yedi, ben yutkundum.

Dışarı çıktım. Obur, yarışı kazandı mı, kazanmadı mı göremedim.

Basıldık

Bir akşam... Otelin soğuk odasında oturuyorum. Isınmak için yatağa giriyorum, sıkıntı basıyor. Yataktan çıkıyorum, titriyorum. İçimden, bir uyusam, diyorum, bir uyusam... Sonra beni dürtüp uyandırsalar:

– Haydi kalk, sürgünlüğün bitti.

Bütün şu sürgünü uykuda geçirsem. Bakın şu işe, inadına uykum gelmiyor. Çalıştığım zamanlar, aman uyumayayım diye neler yaparım. Yazı yazarken uyumamak için sabaha karşı, baldırıma iğne batırdığım çok olmuştur. Şimdi uyumak istiyorum da uyuyamıyorum. Kışın sürgüne gelen insan kış uykusuna yatmalı.

Odamın kapısı vuruldu.

– Buyurun.

Benim yaşımda irice biri odaya girdi. Yüzü yabancı değil ama, nerden tanıdığımı bitürlü çıkaramıyorum. Benim hangi otelde kaldığımı Bursa'daki kitapçıdan öğrenmiş. Beni tanımazmış. Yazılarımı okuyup sevdiği için gelmiş.

Bir yazar, yazıları yüzünden sürgün edilmişse, sürgün edildiği ilde bir okurunun kendisine el uzatmasını, o yazarın duygularını ne desem anlatamam.

Konuşurken,

– Ben sizi biyerden tanıyorum, dedi.

– Ben de sizi... Yüzünüz hiç yabancı değil...

Şuradan mı, buradan mı tanışıyoruz derken, okul arkadaşı çıkmayalım mı! Yirmi yıl önce bir okuldaymışız. Edebiyatta, kelimelerin duyguları anlatmakta yetersiz kaldığı çok söylenmiştir. Ben onun gerçekten sıcak arkadaş bakışları karşısındaki duygularımı anlatamam.

Arkadaşım, Bursa'nın Maksem denilen bölgesinde yan sokaklarda, dere üstünde bir evin bir odasını hemen bana kiraladı. Otelden bu odaya taşındım. Çayı çok sevdiğim için, çaydanlık, bardak, ispirto ocağı aldı. Para da verdi.

Artık bir odam, bir yatağım vardı. Daha ucuza geçinebilirdim, ama nasıl? Arkadaşım, iki üç akşamda bir, elinde bir kesekâğıdı çay şekeri, bir paket çayla, biriki paket cıgarayla odama gelir, beş on dakika konuşurduk. Çay içerdik. Sonra evine giderdi. Arkadaşım evliydi.

Bir akşam yine böyle karşılıklı çay içerken, merdivende patırtılı bir ayak sesi duyduk. Ne oldu, ne var demeye kalmadı, odanın kapısı çat diye açıldı. Karşımızda inceden zayıf, gözleri ateş püsküren bir kadın vardı. Başladı arkadaşına söylenmeye... Bu kadın, arkadaşımın karısıymış. Doğrusu, kadının söyledikleri yenir yutulur şeyler değildi.

Tüh... Ben şimdi ne yapacağım? Çok zor bir durumda kalmıştım.

Kadını yatıştırmaya çalışıyorum, beni paylıyor.

– Hanımefendi, rica ederim... diye söze girmek istiyorum.

– Sen sus! diye ağzımı kapatıyor.

Hey Allahım sen bilirsin... Kadın, her nerden öğrenmişse, arkadaşımın bana oda tuttuğunu, yardım ettiğini, evin yerini öğrenmiş. Bizi bastırmiş. Şu olan işlere bakın...

Kadın,

– Kalk, yürü eve!.. diye bağıyor kocasına.

Durumdan, arkadaşımın da benim kadar utandığı belli. İkimiz de yerin dibine geçtik gitti.

Arkadaşım akli başında, ağırbaşlı. O biyandan, ben biyandan kadını yatıştırmaya çalışıyoruz.

– Yahu, şurda eski arkadaşımın biriki şey konuşuyoruz, bundan ne çıkar? diyor.

– Ne çıktığını ben bilirim, hadi eve!

– Sen git, ben gelirim.

– Olmaz. Birlikte gideceğiz. Bir daha da buraya adımını atmayacaksın!..

Derken kadın ağlamaya başlayıp da,

– Ya o, ya ben... demesin mi!

Biyandan kadına,

– Hanımefendi, rica ederim, sakın olun! Çok haklısınız... diye, biyandan arkadaşşıma,

– Hadi, n’olur eve git!.. diye yalvarıyorum.

Durup dururken bir ev-ocak yıkılacak. Kadının ayaklarına kapansam kaç para eder, beni adam

yerine koymuyor ki... Artık arkadaşşımanın da sabrı tükendi,

– Hadi git! diye bağırdı.

Kadın bana beddualar ederek, ağlaya ağlaya gitti.

Tanrı bilir ya, kadını haksız bulmadım. Kocasını beladan korumak istiyordu. Arkadaşıma eve

gidince bir gürültünün kopacağını bildiğim için, dilimin döndüğü kadar, hem de içimden geldiği gibi,

ona karısının haklı olduğunu anlatmaya çalıştım.

– Bikez adımı umacıya çevirmişler kardeşim. Karının korkmakta hakkı var. Yerden göğe kadar

hakkı var... Neler dediler neler yazdılar benim için baksana!.. Arasıra, ben, ben miyim diye kendi

kendimden kuşkulaniyorum. Kadın nasıl korkmaz!..

Arkadaşıma,

– Yahu bu kadın bir de öğretmen olacak üstelik... diyor.

Ençok da memleket ölçüsüne göre aydın bir kadın sayılması gereken karısının bu kaba davranışına

kızıyordu.

Aradan yıllar geçti. Ben hâlâ kadını haksız bulmuyorum. Arkadaşımanın iyiliğini de unutamiyorum.¹

¹ Bu arkadaşşıma Bursa’da bir ecza deposunda görevliydi. Oldukça iyi para kazanıyordu. Zaman zaman bana ve benimle birlikte sürgünde bulunan aynı evi paylaştığımız Kerim Sadi’ye yardım ediyordu. Babası, Mudanya’da oturan emekli bir dışişleri görevlisiydi. Bu arkadaşşımanın sonradan işlerinin bozulduğunu duydum ve izini yitirdim.

Bursa'nın Valisi

Bursa'da sürgün bulunduğum sırada Bursa valisi Haşim İşcan'dı. Haşim İşcan Cumhuriyet döneminin yapıcı valilerinin başlarında gelen bir addır. Bursa'yı Bursa, Antalya'yı Antalya yapan adamdır. Her nereye yönetici olarak (vali yada belediye başkanı olarak) atanmışsa orasını bayındırmıştır. Bu bayındırmayı devlet bütçesinden değil, kendi yarattığı kaynaklardan elde ettiği paralarla yapmıştır. Bu yöntem, çok tehlikeli ve yetkilinin görevini kötüye kullanmasına çok elverişlidir. Bu yöntemle özel çıkarlar sağlayanlar pekçok, salt halkın çıkarını düşünüp onurlarına leke sürdürmeyenler parmakla gösterilecek denli azdır. Haşim İşcan, işte o parmakla gösterilecek azlardan biriydi. Bursa'da sürgünde bulunduğum günlerde, Bursalılardan duyduğum halkın çıkarına işlerden biri şuydu. Bursa'da, Bursa'yı güzelleştirme yada kalkındırma gibi bir dernek kurmuş yada kurduğunu. Savaş yılları ve savaş sonrası yıllarda (1939-1945 ve sonrası) Türkiye'de dışalım mallarının aşırı sıkıntısı vardı. Bu mallar, valilik yada kaymakamlık gibi yöneticilerin eliyle, bu işin ticaretini yapanlara "tahsis" adı altında dağıtılırdı. Bu tahsis mallar yüzünden Türkiye'de karaborsacılık alıp yürümüştü. Tahsis malların karaborsaya düşmeden haklı dağıtımını hemen hemen olanaksızdı.

Haşim İşcan bu tahsis malların dağıtımını doğrudan halkın tüketimiyle ilgili olmayanlarını, Bursa'yı Güzelleştirme Derneği aracılığıyla yapıyordu. O sıra ençok aranan ve zor bulunan dışalım mallarından biri araba lastiği idi. Haşim İşcan, Dernek aracılığıyla lastikleri lastik dağıtıcılarına açık artırmayla veriyor ve Dernek kazanılan parayı Bursa'nın güzelleştirilmesi için kullanıyordu.

O dönemde Haşim İşcan'ı Bursalılar çoğunlukla sevmezlerdi. Sevmemelerinin nedeni o zaman tek parti iktidarı olan CHP'nin valisi olmasıydı. Çünkü halkın çoğunluğu çok çektiği tek parti iktidarı olan CHP'yi sevmiyordu. Bu denli yapıcı olan Haşim İşcan, CHP'nin en güvendiği valilerden biriydi. Resmi politikayı, valiliği dolayısıyla ister istemez noktası noktasına uygulamak durumundaydı. Bu da onu sevimsizleştiriyordu halkın gözünde.

Devletin valisi olan ve hükümetin resmi politikasını harfi harfine uygulayan Haşim İşcan, o dönemdeki birçok devlet adamları gibi, beni hiç görmeden, benimle hiç konuşmadan, salt hükümet bana düşman olduğu için bana düşmandı.

"Vaziyetler Nazik" başlıklı bölümde anlattığım Bursa'nın genç gazetecisi bana arada sırada oteldeki odama ziyarete gelip, beş yada on lira bırakıyordu. Kendisinden çıkarmakta olduğu gazeteyi istiyordum. O da yarım ağızla getireceğini söylüyor, ama hiçbir zaman getirmiyordu. Bigün Bursa sokaklarında gezerken büfede asılı gazeteler arasında onun yayımlamakta olduğu gazeteyi gördüm. Şimdi ne o gazetenin adını ne de gördüğüm gazetede aleyhime yazılmış ağır aşağılamayı bütünüyle anımsıyorum. Ama gördüğüm o gazete beni çok şaşırtmıştı. Bana derin saygısı olduğunu söyleyen benden de genç adam haftalık gazetesinde bana çok ağır aşağılamalarda bulunuyor hatta apaçık sövüyordu. Gazeteyi görünce donup kaldım. Bu olaydan sonraki gelişinde kendisine çok soğuk davrandım ve yastığının altına koyduğu parayı, sert biçimde geri almasını söyledim. Bu davranışımın nedenini anlamıştı. Gözleri dolu dolu oldu. Bana Haşim İşcan'ın yardımıyla ilanlar aldığını, ilan

olmayınca gazetenin çıkamayacağını, Haşim İşcan'ın beni hiç sevmediğini ve aleyhimde yazılmasını istediğini, buyüzden yaptığı işten çok utandığını söyledi. O kadar üzgündü ki, kendisini avutmak durumunda kaldım.

Aradan yıllar geçti. 1965 yılında (Bursa sürgününden 17 yıl sonra) Polonya'nın çağrılısı olarak Varşova'daydım. Büyükelçi, Rubailer yazarı Yeşil bir akşam yemeği için beni büyükelçiliğe çağırmişti. Otelimden büyükelçiliğin arabasıyla büyükelçinin rezidansına [yaşadığı konuta] gittim. Orada konuk olan, o zamanki İstanbul belediye başkanı Haşim İşcan'ı ve eşini gördüm. İstanbul Belediye Başkanlığı sırasında da o olağanüstü yapıcılığını göstermişti. Hem de belediye meclis üyeleri kendi partisinden değillerken. Sofraya oturduk. Konuşmamızda Haşim İşcan bana sık sık "Biliyorum, sen beni sevmezsin..." diyordu. Niçin sevmediğimi bilmiyordum. Bursa valiliği zamanındaki bana olan sevgisiz davranışını büsbütün unutmuştum. "Biliyorum, sen beni sevmezsin..." derken bir tür eski günlerin hesabını veriyor ve sanki özür diliyor gibiydi. Yapıcı bir yönetici olduğu için çok değer verdiğimi ve buyüzden kendisini sevdiğimi söylesem de, o yine de "biliyorum, sen beni sevmezsin..." sözünü yineleyip duruyordu.

Güzel bir geceydi. Özellikle Haşim İşcan'ın eşinin çok incelikli bir hanımefendi olduğu izlenimini edindim.

İlginç olanı şuydu, valilikten emekli olduktan sonra Haşim İşcan bağlı olduğu partiden ayrılmamıştı ama devlete kırgın ve küskündü. Yine sık sık devletin kendisine bir atın dört ayağından birinin fiyatı kadar paha biçtiğini söylüyordu. Bunun ne demek olduğunu anlayamıyordum. Bikaç kez yinelediği bu sözün anlamını sordum. O da açıkladı. Emekli olduktan sonra, Bursa Karacabey harasına gitmiş. Harada atları seyrederken bir atın fiyatını sormuş. Atın fiyatını söylemişler, o atın fiyatı aldığı emekli aylığının dört katıymış. Yani atın dört ayağının birinin fiyatı emekli aylığına eşitmiş. İşte buyüzden "devlet bana bir atın dört ayağından birinin fiyatını biçti" diyordu.

Gerçekten Varşova'da karşılaştığımız o gece sürgünlük günlerimde bana olan davranış biçimini hiç anımsamamıştım. Yeşil'in evinde çok güzel bir akşam geçirmiştik.

Bu yazı, 1997 basımına eklenmiştir.

Dünyanın En Cimri Adamından Bir Cömertlik Örneği

Tan gazetesinde patronum olan Halil Lütfi Dördüncü benim tanıdığım dünyanın en cimri adamıdır. Tan gazetesi 4 Aralık 1945'te tek parti iktidarı olan CHP tarafından İstanbul Üniversitesi öğrencilerine yaktırıldıktan sonra Halil Lütfi dergiler çıkartarak basımevini işletiyordu. Markopaşa'nın yönetim müdürü Haluk Yetiş, Halil Lütfi'nin yanında çalışmaktaydı. Ben de İstanbul'daki bütün işlerimi, başka yakın kimsem olmadığı için Haluk Yetiş aracılığıyla yürütmeye çalışıyordum. O sırada Halil Lütfi "Hanımeli" adlı bir kadın dergisi çıkarma hazırlığındaydı. Haluk Yetiş, benim umarsız para durumumu Halil Lütfi'ye anlatınca o da bana bir iyilik yapmayı düşünmüş. Tan gazetesi yıkılmadan önceki Bursa genel dağıtımcısı olan kişiden epiyce alacaklı kalmış. "Aziz her ay o gazeteciye gidip benim alacağım olan o hesaptan 100 lira alsın. Sürgünden dönüşünde çıkaracağımız Hanımeli dergisinde çalışarak bana borcunu ödesin," demiş. Bu Halil Lütfi'nin yaptığı, yapacağı en büyük cömertlikti. Haluk Yetiş, Halil Lütfi'nin gazete dağıtımcısına yazdığı mektubu bana gönderdi, ben de dağıtımcıya götürdüm. Ödeme biçimi pek uygun olduğu için, dağıtımcı buna razı oldu. Ben her ay gidip dağıtımcıdan 100 lira alıyordum.

Sürgünden İstanbul'a dönüşümde aylık kadın dergisi Hanımeli'nde çalışarak borcumu ödedim. O sırada Münir Hayri Egeli de aynı kadın dergisinde çalışıyor ve ayrıca başka bir dergi çıkarıyordu. Münir Hayri benden kendi çıkardığı dergiye yazı yazmamı istedi. Münir Hayri Egeli Babıâli'nin yakından tanıdığı hiç de güvenilir olmayan bir kişiydi. Bu ilginç adamı ya "Birlikte Öldüklerimiz" kitabımda yada "Böyle Gelmiş Böyle Gitmez" kitabımda anlatacağım.

Deneyimlerimle güvenmediğim Münir Hayri'ye umarsızlığımı, paraya çok gereksinmem olduğunu anlatarak dergisine yazı yazmak istemediğimi söyledim. Yemin billah ederek yazı parası ödemeye söz verdi. İnanmadım ama çok umarsız olduğumdan belki sözünde durur olasılığıyla birkaç yazı yazdım. Yazılar dergide yayımlandıktan sonra Münir Hayri'den telif hakkımı istedim. Elime şu pusulayı verip beni derginin sorumlusuna gönderdi:

Nejat, Aziz Beyin mizah parçaları vardır. Lütfen kendisine bedelini veriniz.

Münir Hayri

Nejat dediği adam da şu pusulayı yazarak beni Münir Hayri'ye gönderdi:

Sayın Hayri Bey,

Aziz Nesin Beyin yazılarından malumatım yoktur. Eğer siz şahsen böyle bişey konuşmuşsanız benim haberim olmadığından ve ödeme prensip anlaşması olmadığına göre bunu tediye [ödemede] mazur olacağımı tahmin edersiniz. Bir daha da beni böyle emrivakilerle karşılaştırmamanızı rica ederim.

Nejat

Eski Türkçeyle yazılmış her iki pusula da bu kitabımın yazbozları [müsveddeleri] dosyasında bulunmaktadır.

Bu, Münir Hayri'nin bana attığı ilk kazık değildir. Bence Münir Hayri çok yetenekli ve değişik dallarda çok başarılı, ama hiç de güvenilir olmayan bir kişiliktir.

Sürgünden sonra, sürgündekinden daha zor günler yaşadım.

Bize de Yakışanı Votkadır

En sonunda Bursa'da kendime bir arkadaş buldum. O da bir sürgündü. Ama o benim gibi askeri mahkemenin kararıyla hapis cezasını çektikten sonra sürgüne gönderilmemişti.

İkinci Dünya Savaşı ve sonrası, her altı ayda bir uzatılarak altı yıl sürdürülen sıkıyönetim, haklarında hiçbir mahkeme kararı bulunmayan, yargılanmamış ve suçlarının ne olduğu da bildirilmeyen bitakım kişiler solcu diye Anadolu'nun ayrı ayrı yerlerine sürülmüştü. Kimisi kadın, kimisi erkek olan bu sürgünler, her altı ay sonunda sıkıyönetim kalkacak diye umutla bekleye bekleye yabancısı oldukları illerde, ilçelerde türlü acılar, sıkıntılar içinde altı yıl geçirdiler. Sürgün edilmenin bir ölçüsü de olmadığı için bikez yakasını kaptıranlar bir daha kurtaramıyor, ama adları bu piyangoda her nedense çıkmayanlar İstanbul'da yaşıyordu.

İşte bu sıkıyönetim sürgünlerinden bir arkadaş Bursa'ya gelmişti.¹ Gelmiş değil, dönmüş... Altı yılın sonlarına doğru, artık sıkıyönetim uzatılmaz umuduna kapılıp İstanbul'a gelmiş. İstanbul'da yakalanmış. Onunla askeri cezaevinde tanışmıştık. Adını daha önceden yazılarından biliyordum. Benden yaşlı olduğundan saygı duyuyor, ona Hoca yada Üstat diyordum.

Oturduğum evin benimkine bitişik bir odasını da o kiraladı. Onun kira parasını da bana yardım eden ecza deposunda çalışan arkadaş vermişti. Zaten, parayı hiç sevmiyor olmalı ki, üstadın elinde hiç para görmedim. Daha önce orda sürgün olduğundan, İstanbul'a giderken yatağını yorganını bir tanıdığının evine bırakmış. Bana gidip ordan yatak-yorganını almamı söyledi. Üstadın yatağı, elbet taşırım. Sırtımda yatak taşıdığımı görmesinler diye karanlık basınca, gündüzden üstadın gösterdiği eve gittim. Hoca'nın yatak-yorganını, daha başka eşyasını da sırtlayıp kaldığımız eve getirdim.

Eski tip, bahçe içinde, iki katlı, ahşap bir Bursa evi. Alt katta, hiç evlenmemiş olan yaşlı, ama yaşından çok daha yaşlı görünen, hastalıklı bir kız kurusu oturuyor. Üst katta bir sofa. Biri büyük, biri çok küçük iki oda... Saygımdan ötürü büyük odayı Hoca'ya bırakmıştım. Hoca'nın odasının iki yanı kerevetli, pencereleri de perdeli.²

Odanın ortasına, yere Hoca'nın yatağını serdim. İspirto ocağında çay pişirdim.

Hoca kış günleri erkenden, karanlık basınca yatağına girer, gün ışıyana kadar bir milim kımıldamadan kalıp gibi yatardı. Akşam, yatağında onu nasıl bırakmışsam, sabah yine öyle bulurdum. Sabahleyin de yatağından kalkmaz, ne kadar pılı pırtısı varsa sırtına alır, eski ve yırtık çoraplarını eldiven gibi üst üste ellerine geçirir, önünde Fransızca yada Almanca bir kitap saatlerce okurdu. Zayıf olduğundan çok üşürdü. Dudaklarını büzüp hohlardı boşluğa. Soluğu dudaklarından havaya buğu buğu çıkarsa,

– Barometre soğuk gösteriyor bugün... derdi.

Barometrenin soğuk göstermediği günler sokağa çıkardık. Bursa'da bizim gidebileceğimiz bir yer vardı: Dağcılık Kulübü... Dağcılık Kulübünde genellikle masalar dolu olur. Çok kişi oturacak yer bulamaz. Ama biz, hiç yersiz kalmazdık. Dağcılık Kulübünün geniş salonundan içeri girdik mi, masalarda oturanların başları bize korkuyla çevrilirdi. İçeriye canlı iki felaket girmiş gibi, bize bakan gözler korkuyla büyüdü. Şöyle bir bakardık. Hangi masa hoşumuza giderse, oraya doğru yönelirdik.

Bizim yöneldiğimiz masada oturanlar hemen yerlerinden fırlarlar, ya başka masaya geçerler, yada kalkar giderler. Saygıdan değil elbet, bir sandalye çekip yanlarına oturacağımızdan korkarlardı. Komşu masalar bile boşalırdı. En yüreklileri başlarını bizden ters yana çevirirlerdi.

Çoğu zaman garson yanımıza uğramaz. Nazlana nazlana bir garson gelirse,

– Çay! derdik.

Kış ortasında, yazdan bir gündü. Dağcılık Kulübünün terasına çıktık. Bir masaya oturduk. Çay içecektik ama, garson yanımıza uğramamıştı. Neden sonra, elinde bir tepsiyle geldi. Tepsideki dört kadehi bizim masaya koydu.

– Bunlar bizim değil... dedim garsona.

– Sizin... dedi.

Dört büyük kadehten ikisinde su, öbür ikisinde sarı renkli bişey vardı. Kadehler de bardak büyüklüğünde. Hiç bilmediğim bir içki. Benim içki olarak bütün bildiğim üçü dördü geçmez: Rakı, şarap, bira... Öbürlerinin adını duymuşum, o kadar...

Garsona bir daha,

– Bizim değil, dedim, bunları biz istemedik...

Garson sert,

– Sizin! dedi.

Allah Allah... Bize zorla bilmediğimiz içkiyi içirecekler. Haydi içtik bişey değil, ya pahalı bişeyse?.. Ben oldum olası, bilmediğim içkilerden korkarım. Korkum paradan yanadır. Elli liraya, yüz liraya içkiler olduğunu duyan benim gibi bir sürgün, önüne konan her içkiyi içer mi? Bizim cebimizde bir çaylık para var. Geri kalanı da bize gerekli. Garson giderken beyaz ceketinin eteğinden tuttum:

– Biz böyle bişey söylemedik. Bize çay getir. Kaldır bunları!

– Gerideki masada oturan hanım ısmarladı.

Garson gitti. Arkadaşımınla birbirimize bakiştık.

– Bu nedir? diye sordum.

– Bilmem! dedi.

Önümüzde dört büyük kadeh duruyor. Bir bela ki, kurtuluş yok. Bunun nasıl içileceğini de bilmiyorum. Biri su renginde, saydam; biri sarı.

Düşündüm, taşındım, içinden çıkamadım.

Arkadaşıma,

– Bu nasıl içilecek? dedim.

– Herhalde rakıyla su birbirine nasıl karıştırılırsa, bu da öyle... dedi.

Bişey değil, rezil olacağız. Bize burada kimse bişey ısmarlamaz. İşin içinde yanlışlık var. Bir sürgüne bir kadın ne diye içki ısmarlasın? Başkasına ısmarlanmış içkiyi içeriz de, sonra parasını ödemek zorunda kalırız, bütün korkum bu...

Garson geçerken çağırdım:

– Yanlışlık olmasın... Bu, belki başkasınındır.

– Sizin beyim. Arka masada oturan bayan ısmarladı. Garson kadının adını söyleyerek,

– O bayan size yolladı... dedi.

– Nedir bu?

Garson, “Bilmezden gelip bir de numara yapma!” gibilerden alaylı alaylı gülerek,

– Votka! dedi.

O zaman işi çakar gibi oldum. O zamanlar votka içmek bile solculuğun belirtisi sayılır, çok kimse votka içmekten çekinirdi. Adımız çıkmış ya bizim.. Arka masada oturan bayan her kimse, bize rakı, şarap ısmarlayacak değil ya, votka ısmarlamış. Herkese yakışanı... Besbelli espri yapıyor bayan...

Arkadaşım,

– Dön de arkana bak, dedi, belki tanıdığın bir kadındır.

– Ben dünyada bakamam. Sen şöyle bir yan dön de bak!

Ne o bakıyor, ne ben... Bitürlü bakamıyoruz kadına.

Başka yerlere bakıyormuş gibi, şöyle bir başımı çevirdim. Aman Allah... Ayağında beyaz çizme, pantolon, sırtında beyaz kürk kap, başında yine beyaz kürkten bir başlık. Bayanın yanında da hacıağa azmanı iki yaşlı adam...

– Çok güzel bir kız... Yanındakiler babası, amcası mı? Yoksa başka bişeyi mi, bilemem... Şimdi ne yapacağız?

– İçeceğiz.

– Ben dünyada içemem.

Arkadaşım benimle dalga geçmeyi iyice kurmuş:

– Ben votkayı içerim, sen de suları iç.

– Benim su içtiğimi görürlerse alay ederler. Kız arkadan bize bakıyordur.

O zamana kadar votkayı ne içmişim, ne de görmüşüm. Limon suyunu votka, votkayı da su sanıyordum. Kimseye göstermemeye çalışarak limon sularını bir kadehe, votkayı da bir kadehe boşalttım. Arkadaşım limon suyunu aldı, ben de suyu... Yani su sandığım asıl votkayı...

Arkadaşım,

– İçerken, kadına dön, hafifçe kadehini kaldır. Selam ver, öyle iç! dedi.

– Yapamam, dedim.

– Ayıp olur! dedi.

Su diye, ağzına kadar votkayla dolu bardağı elime aldım. Kadına doğru yarım çark edip başımı az eğdim. Sonra, nasıl olsa su diye, bardağı ağzıma diktim. Bir dikişte bitirdim. Renk renk kıvılcımlar, yıldızlar çaktı, gözlerimden ateş saçıldı. İçime bir avuç kor atılmış gibi boğazım, gırtlığım, midem yanıyordu. Arkadaşım gülüyordu.

– Çabuk kalkalım, şimdi içim dışıma çıkacak. Rezil olacağız.

Terastan yürürken, bize votka ısmarlayan kadının yanındaki erkeğin, öbürüne dediklerini duyar gibi oldum:

– Vay anasını!.. Herife bak, bir dikişte koca bardak votkayı yuvarladı. Asıl azılısı bu kısa boylusu olacak...

EK: Ben o zaman Hoca'nın da benim gibi votkayı bilmediğine inanmıştım. Olaydan sonra da, şaka yapmak için, bile bile bana su diye votkayı içirdiğini söylemedi. Sonraları çoğu cezaevinde olmak üzere, onunla birlikte, uzun zaman geçirince, onu daha yakından tanıdım. Üstat'ın, ne alay ettiği insana, ne de çevredekilere alay ettiğini belli etmeyen gizli bir alaycılığı vardır; haince bir

alaycılık... Votkayı bilmeyen bir genç arkadaşına su diye votka içirip sonra da bunun şaka yada alay olduğunu hiç dışa vurmamaktan nasıl bir zevk alınabileceğini anlamak için Üstat'ı yakından tanımak gerekir. Ben o zaman Üstat'ı yakından tanımamıştım daha.³

1 Bu arkadaş Kerim Sadi idi. O sırada Kerim Sadi sonradan Kemal Tahir'le evlenmiş bulunan arkadaşımız Semiha ile evliydi. Karı ve koca, 6 yıl sıkıyönetim süresince Anadolu'nun değişik yerlerinde sürgün yaşamı sürdürdüler. Sanyorum son olarak Konya'daydılar. Askeri Cezaevinde Kerim Sadi ile birlikte kalmıştık. Ben Bursa'ya sürgün gittikten bisüre sonra Kerim Sadi de Bursa'ya geldi.

2 Evimiz Mahkeme Hamamının üstünde bir sokaktaydı. Dereye çıktığından çıkmaz sokaktı. Sonraki Bursa'ya gidişlerimde sürgünderken oturduğum evi görmek için o sokağa girdiğimde ne oturduğumuz evi ne o sokağı bulabildim. Herşey değişmiş bambaşka olmuştu.

3 Ben o zaman Kerim Sadi'nin yıllar önce eğitim görmek üzere Moskova'ya gittiğini, orada Nâzım'la kavga ettiğini ve elbette votkanın ne olduğunu çok iyi bildiğini bilmiyordum. Bütün bunları sonradan, cezaevinde birlikte kaldığım zamanlar öğrendim. Kerim Sadi Moskova'dan geri gönderilmişti.

Babanızın Yolunda Yürüyün!

Yüzüne de bakmasalar, kimseler konuşmasa da, insan yine de çevresinde arkadaşlar ediniyor. Ne diye bilmem, “toplumsal hayvan” olmuşuz; düpedüz hayvan olsak, hiç olmazsa hayvanlığımızı bilirdik.

“Toplumsal hayvan” olduğumuzdan, biz de konuşa konuşa şununla bununla arkadaşlığa başladık. Arkadaşlık ettiklerimizden biri “C” idi. Bir evde kiracı kaldığımız sürgün arkadaşım, C’yi daha önceden tanırmış.¹

C bize, araya lokantada yemek, kahvede çay kahve ısmarladı. Kendisi Bursalı değildi. Anadolu’nun başka bir kasabasından... Çocukluğunda, kasabalarına sürgün gönderilen “İştirakçi Hilmi”yi görmüş. Babası, İştirakçi Hilmi’yi evinde uzun zaman misafir etmiş. İştirakçi Hilmi üstüne çocukluk anılarını anlatırdı.

İştirakçi Hilmi, Anadolu’nun birçok yerlerinde sürgün yaşamış bir adamdır. Bursa’nın zengin kitaplıklarında çalışırken, ister istemez sürgünlerin yaşamlarıyla da ilgilendim. Eskiden Bursa’ya da çok insan sürülmüş. Bursa kitaplıklarında sürgünlerin yaşamlarını incelerken çok ilginç şeyler öğrendim. Abdülhamit kolay kolay adam sürmezmiş. Kendine azçok başkaldıranları önce nişanla, parayla uyutmaya çalışıyor. Olmazsa, mutasarrıf, vali, kaymakam, mektupçu filan gibi yüksek işlerde taşra illerine yolluyor. Yine olmadı, o zaman sürüyor. Sürgün işi, İttihatçılar’ın zamanına dek böyleymiş. Sürgünlere ayrıca hükümet aylık bağlarmış. O zaman bir sürgünün eline geçen parayla neler alabileceğini hesaplamıştım. Şimdi tastamam aklımda kalmadı ama, bir sürgün hükümetten aldığı parayla, günde aşağı yukarı, o zaman, iki kilo et, bir kilo pirinç, bir kilo şeker, iki kilo ekmek alabiliyor; cebinde de cıgara parası kalıyor. O zaman bir sürgünün, sürgün olduğu için aldığı paranın satın alma gücü, bizim sürgün değilken çalışıp kazandığımız paranın satın alma gücünden de çoktu. O zamanlar sürgünler, hükümetten aldıkları paranın meteliğine el sürmeden rahatça yaşayabildiklerinden sürgünde para bile biriktirirlermiş. Sürüldükleri yerin eşrafı, sürgünleri ağırlar, evlerinde aylarca misafir eder, onlara saygı gösterirlermiş. Eşraf takımı, sürgünün neden sürgün edildiğini bile bilmiyor. Ama ağaya yakışanı, düşmüşe yardım etmek, onu korumak. Hele sürgün, okumuş yazmış adamsa, başlarına taç ediyorlar.

Zamanımızda sürgünlük rezillikti. İş arasan iş vermezler, insanlar konuşmaktan bile korkarlar. Acaba, herkes hükümeti tutuyor da, ondan mı hükümete muhalif olan sürgüne böyle davranırlar? Hiç de öyle değil... Konuşursan, hepsi senden muhalif...

Sıkıyönetim İstanbul’daki bütün sabıkalıları, kaçakçıları, hırsızları, dolandırıcıları, yargılamasız, sorgusuz taşraya sürmüştü. Bu nasıl iştir, hiç anlaşılmaz. Sabıkalıların, altışar ay uzatılarak altı yıl süren sıkıyönetim boyunca, sürüldükleri taşra kasabalarında neyle geçindiklerini biliyor musunuz? Taşra kasabalarına türlü rezaleti soktular; eroinden kumara kadar... Yankesiciler bilirim, candarmayla, polisle sürgüne giderken yada sürgünden gelirken, bir tiren yolculuğunda, yolculardan bikaç bin lira çarpmışlardır. Üstelik candarmayla polisle gittiklerinden hiçkimse onlardan kuşulanmaz...

C ile tanışmamız çok tatlı oldu. Biz sürgün arkadaşım Kerim Sadi'yle kahvede oturuyorduk. C yanımıza geldi. Arkadaşımın elini sıktı. Beni gösterdi,

– Kim bu delikanlı? dedi.

“Kim bu çocuk?” demek istiyordu da, beni biraz pohpohlamak için böyle “delikanlı” diyordu.

Arkadaşım,

– Aziz Nesin'in oğlu... dedi.

Bana da göz kırptı.

C'nin gözleri büyüdü:

– Yaa!.. Demek Aziz Nesin'in oğlu... Maşallah, koca delikanlı...

C bana döndü:

– Sizin peder... diye başladı, övüyor da övüyor.

Benim peder Aziz Nesin'i göklere çıkarıyor. Dünya yüzüne benim peder Aziz Nesin kadar yürekli bir yazar gelmemiş. Ne gelmiş, ne de gelecek... Çok yaman bir adammış bu Aziz Nesin... Ne güzel yazılar yazıyormuş... Peh peh peh!..

Adam başladı eski yazılarımı ezbere okumaya... Hele filan yazısı, hele falan yazısı... Söylediği yazıları ben unutmuş gitmişim... Çok hoşuma gidiyor ama, bakalım sonu ne olacak diye merak ediyordum. O övdükçe, arkadaşım bana bakıp kıs kıs gülüyor.

C bana,

– İnşallah siz de babanız gibi olursunuz, dedi, babanızın yürüdüğü yoldan gidin. Memleketin öyle yazarlara çok ihtiyacı var...

Peki, şimdi ne olacak? C'yi bir daha görmesek kolay, ama hep Bursa'dayız.

Arkadaşım,

– Yahu, dedi, bu Aziz Nesin'in oğlu filan değil, kendisi...

– Yapma!..

– Vallahi...

– Şaka ediyorsunuz!

– Kendisi...

C beni birkaç kere yukardan aşağı süzdü. Beni hiç Aziz Nesin'e benzetemedi. Üst baş desen yok; boy desen boy yok; gösteriş desen gösteriş yok...

– İnanmam vallahi, dedi, alay ediyorsunuz.

Sonunda C'yi zar zor inandırdık, ama bütün sürgünlük süresince beni hep çocuk gördü. İkidebir,

– Sahi bu, Aziz Nesin mi? diye sorardı.

Birdenbire C'nin gözünden düşüvermişim.

Bu gösterişsizlik bana her zaman çok tuzluya patlamıştır. Bigün gazete çıkardığım basımevine, bir sarışın bomba gelmişti.

– Aziz Nesin'i görmek istiyorum... dedi.

– Buyurun benim! dedim.

Kız şaşırdı:

– Yaaa!.. Siz misiniz? Ben sizi hayalimde uzun boylu, geniş omuzlu, şöyle kırk yaşında, şakaklarındaki saçları ağarmış biri diye düşünürdüm.

– Böyleyim işte...

Kız, “iğfal edilmiş” gibi ezgin bezgin gitmişti.

EK: Cemal Toprak’la geleceğimiz için işler kurmayı planlıyorduk. Bu tasarılarından biri Bursa’da kitapçı dükkânı açmaktı. Gereken sermayeyi vermeye Cemal Toprak söz vermişti. Hatta bu kitapçılık işi için Bursa’da bir dükkân bile bulmuştuk. Sürgünlük sürem bitip İstanbul’a döndüğümde, Cemal Toprak’tan bu konuya ilişkin şu mektubu almıştım:

Aziz Dostum Aziz Nesin,

Hocanın adresine, ikinize mektup yazdım. Herhalde malumatınız vardır. Geçenlerde Ressam'ı gördüm. Sizinle görüşmüş. Benim adresimi istedi, verdim. Yine bir cevap alamadım.

Aziz dostum, ben epey hastalık ve sıkıntı çektim. Senin de çok müşkül şartlarla karşılaştığını Ressam söyledi. Çok üzüldüm. Şimdi nasılsın, ne âlemdesin.

Ben burada iken görüştüğümüz sözlere tamamen sadık kalmaktayım. Buna samimi olarak inanmanızı rica ediyorum. Biliyorsun, benim çocuk benden evvel Mucur'a gitmişti. Ve beni bekleyecekti. Kız kardeşinin evden ayrılması yüzünden bana muğber olarak ve beni beklemeden Antalya'ya gidiyor. Ve imtihanını veriyor, 10 gün evvel tekrar Mucur'a dönüyor. Şimdi beni çağırıyor. Para bekliyorum, gelir gelmez hemen Mucur'a gideceğim. Ressam'dan aldığım habere göre Eylül'de işe başlayacakmışsın. Doğru mu? Haldeki dükkân hâlâ boştur. Fakat karşı tarafı da hızla yapılmaktadır.

Hülasa bütün samimiyetimle söylüyorum ki Cemal yine bildiğin gibidir. En ufak bir sözümden rücu etmiş değilim. Bilmem siz beni istiyor musunuz?

İbrahim Sandıklı'ya gitti. Babası hastaymış. Onun otomobil işi icrada, bitmek üzere. Satışa çıkarmışlar.

Ben bildiğin gibi okumakla vakit geçiriyorum.

Sihhat ve afiyetler temenni eder hocanın ve senin ellerinizden sıkar, mektubunuzu beklerim.

Cemal Toprak

Müvellit Tabip

Bursa’da tanıdıklarımın çok ilgi çeken bir kişi de “Müvellit Tabip”ti. Bursa’nın iyi biyerinde koskocaman bir evi vardı. Evin kapısında “Müvellit Tabip” yazılı bir levha asılı. “Müvellit Tabip” yani ebe, kadın doktoru, doğum uzmanı, jinekolog anlamına geliyor.

Yeryüzünde her kişinin özgün bir yanı olabilir. Ama Müvellit Tabip’in heryanı orijinaldi. Bir zamanlar, beş on sayı süren bir edebiyat dergisi de çıkarmış. Daha doğrusu, bu derginin sermayesini vermiş.¹ Dergide de Müvellit Tabip’in şiirleri yayımlanıyormuş. Müvellit Tabip keman çalar, şiir söyler, yazar, resim yapar, aradabir de müvellit tabiplik ederdi. Müvellit tabipliği hiç yapmasaymış, çok daha iyi olurmuş. Biz sürgünden döndükten sonra, başına müvellit tabipliği yüzünden bir kaza gelmiş diye duyduk.

Müvellit Tabip’in odası, tavanlara kadar, karmakarışık kitaplarla doluydu. Kitap dolabının üstünde bitanesinin yayları kopuk iki keman dururdu. Duvarların boş yerlerinde de kendi yaptığı yağlıboya tablolar. Duvarlara sığmadığı için, tablolarının bikaçı da oraya buraya atılmıştı. Pek iyi aklımda kalmadı ama, şimdi gözümün önüne öyle geliyor, bir de piyanosu vardı da, piyanonun üstü kitaplarla dolu olduğu için bize hiç piyano çalmamıştı.

Müvellit Tabip tam bir Osmanlıydı. Sözlerinin içinde, edatlarla yardımcı fiillerden başka Türkçe kelime bulunmazdı. Buyüzden de, kendisiyle konuşacak pekaz adam buluyordu. İki sürgüne, yani bize dostluğu bundandır sanırım. Biz Müvellit Tabip’le konuşurken, ondan da çok Arapça kelimeler kullanmaya çalışırdık. Ona giderken iyice hazırlanırdım. Bildiğim Arapça, Farsça kelimeler yetmezse, sözlükten yeni kelimeler arar, bulurdum. O kelimeleri kullanmak için, ille bir fırsat yaratırdım. “Etmek” yardımcı fiilini çokaz kullanırdı. Onun yerine “kılmak”, “eylemek” fiillerini yeğ tutardı.

– Rakıya iltifat buyrulmaz mı?

– Lütfedersiniz efendim.

– İstirham eylerim beyefendi.

Bigün duvardaki yağlıboya resme baktım,

– Bu resmi biyerde görmüş gibiyim beyefendi... dedim.

Kudurmuş dalgalar arasında bir yelkenli resmiydi. Müvellit Tabip nasıl bir “ilham vaki olarak” o resmi yaptığının hikâyesini anlattı. Düşüne düşüne o resmi kartpostallarda gördüğümü hatırladım.

Müvellit Tabip’in evine gittik mi, hep şiir okunacak. Fuzulî’den, Nedim’den, Baki’den biriki beyit okuduk mu, Müvellit Tabip dayanamaz, hemen,

– İltifat kılınmaz mı üstadım? diye rakı kadehini uzatırdı.

– Emir buyrulur mirim...

Ey gül-i bağ-ı vefâ bülbül-i nâlende gibi

Ağlarım hâtıra geldikçe gülüşüklerimiz

Rû-be-rû âyineveş safvet ile cilve idüp

Kandedir bezm-i visâl içre görüştüklerimiz.

Müvellit Tabip hemen dolu kadehi uzatır,

– Nedim’in bediası zanneylerim, değil mi? diye sorardı.

– Hatırımda kaldığına göre, zannım odur ki, Şeyhülislam Arif Hikmet’indir.

Müvellit Tabip hemen boşalan kadehi doldururdu.

Masasında herzaman içki şişesi vardı. Müvellit Tabip’in yemeğini yemedik ama rakısını çok içtik.

Benim, oldum olasıya rakıya yüzüm yoktur. Arkadaşım da öyleydi. Cebimizde para olmayınca, yemek yemek için de bütün kapılar kapanınca, hemen Müvellit Tabip’in evine giderdik. Her beyit için bir kadeh rakı içerdik. Hele bir rakıyı unutacak olsun, Nedim’den bir başladım mı,

– İltifat buyurulmaz mı üstadım? diye kadehi elime uzatırdı...

Rakıyı yudum yudum değil, kadehle yuvarlayınca, içim allak bullak olur ama, açlık diye de bişey kalmazdı. Müvellit Tabip kolaycacık coşardı. Coşunca da kitapların üstünde duran kemana sarılır çalmaya başlardı. Müvellit Tabip, şu kemanı da çalmasa, ne iyi ederdi. Keman yüzünden ona sık sık gidemiyorduk. Ama kimi zaman açlık, bizi o keman konserlerini bile dinlemek zorunda bırakırdı.

Osmanlıca konuşa konuşa, Müvellit Tabip’in evinden her çıkışımda, kendimi kırk yaş daha yaşlanmış bulurdum. Kerliferli, bir divan efendisi olur çıkardım. Bir zaman hep böyle ağdalı Osmanlıca konuşurdum. Eve gider gitmez de, artık açlık kalmaz, kafayı vurunca sızar kalırdım. Yarına Allah kerim...

On parmağında on marifet olan Müvellit Tabip’in bir merakı da siyasetti. Milletvekili olmak istiyordu. O sıra, milletvekili olmak istemeyen yok gibiydi. Herkesin içinde, bir milletvekili olursa, bütün aksaklıkları düzeltereği inancı vardı. Ama nasıl? Kimi koyun cinsini ıslah ederek, kimi boş kırlara çam tohumu atıp orman yetiştirerek, kimi yalancıların dillerini, hırsızların ellerini keserek...

Tifüs, veba salgın hastalıkları gibi, günün yaygın politika hastalığına yakalanan Müvellit Tabip’in siyasi ateşi pekaz, aradabir yükselirdi. Onun dışında politika lafı edilmez, boyuna içilirdi.

Şiirin işe yaramadığını söylerler. Ben de, şiirin bir işe yaradığını görmedim. Ama sürgünde şiir işe yaradı. Şiirle karnımızı doyurmadık ama, kafayı çektik. Hele Müvellit Tabip, bir keman taksimine başlarsa...

Arkadaşım, Fikret’ten bir mısra okurdu:

Bugün aңыз yine evlatlarım, diyordu peder.

– Yürü, Müvellit Tabip’e gidelim... derdim.

Yolda Divan şiirinden bikaç beyit anımsamaya çalışırdık. Ruhları şad olsun divan şairlerinin...

1 Müvellit Tabip’in sermayesini verdiği dergiyi dostum Celal Sılay çıkarmıştı. Derginin adını anımsamıyorum. “Nilüfer” gibi bişey olduğunu sanıyorum.

“Ya Sen Gel Buraya!..”

Dertli, acılı insanlar için akşamüstleri günün en zor yaşanan saatleridir. Onun için cezaevi, hastane gibi yerlerde, gurbette, sürgünlükte akşamları, yalnızlığımız daha da büyür, üzüncülerimiz daha da artar.

Akşamüstlerini atlatmak için alıp başımı gidiyorum bilmediğim yerlere, yürüyorum, yürüyorum... Şehirden uzaklaşıp ya dalgamı geçiyorum yada kendimle hesaplaşıyorum.

Temenye denilen yüksek yerde, Bursa'yı yukardan seyreden bir kır kahvesi buldum. Derme çatma bir çatı altında küçücük biyer. Orda güzel çay da yapıyorlar. Param varsa, üst üste birkaç bardak çay içiyorum. Güzel havalarda soğuk da olsa kahvenin bahçesinde oturuyorum. Hava bozuksa kahveye girip içerdekilerin konuşmalarına kulak veriyorum. Bu kahvenin bir iyiliği de orda herkes birbiriyle tanış olduğu halde, beni yabancısamıyorlar, kimsenin meraklı bakışı üstüme dikilmiyor.

Bir akşam yine o kahvenin bahçesinde bir masadaydım. Evimi, çocuklarımı düşünüyorum. Radyodaki şarkıları duymuyorum bile... Evim? Sanki yüreğim bir mengeneyle sıkılıyordu.

O anda nice güçsüzleştiğimi çok sonraları anlayabildim. Umutla kurduğum ve mutluluk olduğuna inandığım şey yıkılıyor, parmaklarımın arasından parça parça dökülüyor da, ben onları tutamıyorum. Acılı bir küçük çocuk gibi duyguluyum. İşte o zaman radyodaki şarkıyı duyabildim. Radyodan çok güzel bir kadın sesi, ilk duyduğum bir şarkıyı söylüyordu:

“Ya sen gel buraya; ya beni oraya aldır!”

Güçlüsek rüyalar saçmadır, ama güçsüzsek saçma rüyanın etkisindeyizdir; fallar, şarkılar, niyetler, herşey başka bir anlam kazanır bizim için.

Sanki bir genç kadın ta İstanbul'dan çığlık çığlık bana sesleniyor:

“Ya sen gel buraya, ya beni oraya aldır!”

Kaçıp gitsem mi İstanbul'a? Ya yeniden başım derde girerse? Ne olacak, bir gün gider, ertesi gün dönerim. Bursa-Istanbul, ne kadarlık yol ki...

“Ya sen gel buraya, ya beni oraya aldır!”

Radyodan duyulan bir alaturka şarkının bu denli etkisinde kalan insanın nasıl yıkık, bitik olması gerekir! Kaçsam mı? Ama bu çile de sonuna geldi işte, on ay hapislikten, iki ay da sürgünlükten sonra kaçılır mı hiç? İyi ama...

Gece olmuştu. Eve döndüm. Kulağımda hep o ses:

“Ya sen gel buraya, ya beni oraya aldır!”

Küçük ispirto ocağımın üstüne çaydanlığı koydum. İspirto ocağının dans eden mavi alevine baka baka bir mektup yazdım: “Hemen buraya gel! Sürgünlüğümün kalan iki ayını Bursa'da hep birlikte geçirelim çocuklarla.”

Cevap çok, çok geç geldi: “İki küçük çocukla nasıl gelirim oralara? Bu kışta, bu soğukta?”

Darda kalan kişi, kendisini aldatarak avunmasını da biliyor. “Evet, haklı... Kadınlar daha mantıklı olur,” diyorum.

Gündüzleri kitaplığa kapanıp okuyarak, notlar alarak kendimi unutmaya çalışıyorum, ama geceleri

düşüne düşün, kura kura çıldırarak gibi oluyorum.

Bir akşam yine Temenye'deki kır kahvesindeydim. Yanımdaki masada oturanlardan biri bir gazete haberi okuyordu: Hela duvarına orak-çekiç resmi çizen bir komünist daha yakalanmış!

O yılların polis modasıydı; komünistlere hakaret sayılması gerekirken, hela duvarına orak-çekiç resmi çizmek, yada iğneyle kazımak komünizm propagandası sayılıyordu. İş yerlerinde kimi işçiler yada polis ajanları, herhangi nedenle sevmedikleri birini, hela duvarına orak-çekiç resmi çizdi diye ihbar ediyorlardı. O günlerin gazete koleksiyonlarını karıştıranlar bu haberleri sık sık görecektir. Polis bu haberlerin gazetelerde yayımlanmasına çaba gösterir, bu haberler yayımlandıkça da kimileri moda akıma kendiliklerinden uyarlardı. Cezaevlerinin siyasi koşullarında her zaman, hela duvarlarına orak-çekiç resmi çizmekten sanık diye biriki zavallı bulundurulurdu. Çoğu okuyazar bile değildi bunların. İçlerinde kelime olarak komünizmi ilk duyan zavallılar bile vardı. Bu zavallıların hemen hepsi aklanırdı ama, bir-birbuçuk yıl tutuklu kaldıktan, zaten entipüften olan evleri, ocakları yıkılıp söndükten sonra...

O zamanlar iktidarların dış yardım alabilmek için Türkiye'de gizli komünist çalışmalarının yoğun olduğu izlenimini vermek istediklerine inanmışımdır. Yardımı gereksinen geri kalmış ülkelerin genel taktiği buydu. Yazık ki, o tarihte Cumhuriyet gazetesinde çıkmış bir yabancı ajans kaynaklı haberin gazeteden aldığı kesiğini yitirdim. Bu haberde, Amerika'ya gitmiş olan Hindistan Başbakanına, gazeteciler, "Hindistan'da komünist tehlikesi var mı?" diye sorarlar. Başbakan da şu yanıtı verir: "Yanıtı bizim için çok zor bir soru bu. Komünizm tehlikesi yok desem dış yardım alamayız Amerika'dan; var desem yalan söylemiş olurum."

Bir Amerikan ajansının verdiği bu haber aynen bizim o zamanki gazetelerimizde de çıkmıştır.

O akşam Temenye'deki kır kahvesinde, gazetede okunan haber üzerine yurttaşlar yorumlarda bulunuyorlardı. Gençten biri, o günlerde çok yaygın olan komünistlere değgin o uydurma ve iğrenç şapka hikâyesini anlattı. Hani Rusya'da herhangi bir koca evine gelince, elbise askısında bir yabancı erkek şapkası görürse, karısının bir erkek konuğu var diye düşünüp onları tedirgin etmemek için çıkar gidermiş.

Hikâyeyi dinleyenlerden kırçıl sakallı bir adam,

– Bana bak şimdi sen, dedi, yani bu herifler birbirlerinin karılarıyla yatmak için mi bu kadar zora dayanıp hapislerde çürüyorlar? Hıh! Yahu, o işler bizde çok kolay... Ne diye o iş için kendilerini zora sokup yıllarca hapisleri göze alsınlar?

– Yani sen ne demeye getiriyorsun?

Tartışma başladı. Hemen kalktım. Bir daha da o güzel kır kahvesine gitmedim.

Eve döndüm. Gece pekaz uyuyabildim. Sabahleyin kararımı vermişim: Kaçmalıyım.

Sürgünden Kaçış

Kaçmalıyım, ama nasıl? Önce yol param yoktu. Sonra da, sabah akşam olmak üzere günde iki kez karakola gidip oraya bıraktığım ince deftere imza atıyordum. Genellikle karakola bir gölge gibi girip çıktığımdan polisler varlığımdan haberleri yokmuş gibiydiler. Çok zaman imza defterimi kaldırdıkları yeri anımsayamaz, uzun zaman ararlardı.

Bir akşam imzadan sonra yola çıkar, ertesi akşam dönerdim. Böylece yalnız bir sabah imzası defterde eksik kalacaktı. Bunu bikez İstanbul'a gitmeden denemek istedim. Bir sabah imzaya gitmedim. Akşama gidince kimse sabah imzası atmadığımı ayırımına varmadı. Bu başarılı denememden sonra İstanbul'a gidebilirdim. Biyerden yol parası bulmalıyım.

Hepimiz karşılığını yapamadığımız, hiçbir zaman ödeyemediğimiz iyilikler görmüşüzdür. Kaldı ki, ödemeye kalksak bile, ödenemez ki... Diyelim, en zor koşullar altındayken birisi küçücük bir iyilikle bizi o durumdan kurtarıyor. Bu iyilik, bin katıyla geri vererek bile ödenemez. Bizim içinde kıvrandığımız o zor koşul, bize iyilik edenin başından tıpkı tıpkısına geçemez ki... Bize yapılmış bu iyilikleri, biz de zor durumlardaki başka birilerine yardım ederek belki ödeyebiliriz. Kimi zaman zor durumlardaki tanımadığım kişilere yapmaya çalıştığım iyilikleri, yakınlarım bile enayilik diye nitelerler. Oysa ben, bana yapılmış o ödenmez iyiliklerin altında ezilmemek için, başka birilerine iyilik yapmaya çalışırım, enayiliğimden değil...

Bana o unutulmaz iyiliği yapan Bursa'da bir işçiydi. Benim için ne denli ayıp, şimdi o işçinin adını bile anımsamıyorum. Küçük bir fabrikada çalışıyordu önceleri. Sonra büyük bir fabrikaya geçti. O fabrikada Anadolu işi başörtüsü, peştamal, yazma, yemeni gibi şeyler dokunurdu. Fabrikanın bahçesinde bu şeyler, boyalı, ıslak ıslak iplere asılı dururdu. Bana yardım eden işçi, boyacı yada bu başörtüsü ve yazmalara renkli motifler basan baskıcı olmalıydı. Çünkü ne zaman fabrikaya gidip onu çağırırsam, elleri ve üstü başı renk renk boyalar içinde gelirdi. Hepsi hepsi birer, ikişer kelimelik iki üç cümle konuşurduk. Onun için bu işçinin kimliği, kişiliği üstüne hiç bilgim olmadı. Onu bana Markopaşa dergisindeki iş arkadaşım karikatürcü Mustafa Uykusuz Bursa'ya gönderdiği bir mektupla tanıtmıştı. Uykusuz'un askerlik arkadaşımış, çok iyi insanmış. "Verdiğim adrese git, onu gör, sana yardım edecek. Ben ona da yazdım," diyordu mektubunda Uykusuz. O işçi bana gelemezdi. Bursa küçük yerd. Bana geldiği, benimle konuştuğu, hele yardım ettiği görülür yada duyulursa zavallının başı belaya girerdi.

Mektuptaki adrese gittim. Kapıda birine, o işçiyle görüşmek istediğimi söyledim.

– Kim diyelim? diye sordu.

– Bir arkadaşım.

Az sonra geldi. Ellerini boyalı sıcak sudan çıkarmış olmalı ki, renk renk boyanmış parmaklarından buğular tütüyordu.

– Askerlik arkadaşınız Uykusuz size yazmış benim için...

– Evet.

Cebinden çıkardığı on lirayı uzattı.

- Teşekkür ederim.
- Bişey değil.
- Allasmarladık.
- Gülegüle.

İşte konuşmamız bu kadardı...

Uykusuz, o işçi arkadaşının sürgün bitesiye dek her ay bana on lira vereceğini yazmıştı.

Gidip o işçiden on lira daha aldım. İstanbul'a gidiş-dönüş yol parası için yeterdi.

Bir akşam, karakola gidip o küçük defteri imzaladıktan sonra çıktım yola. İstanbul'da beni kimse görmemeliydi. Onun için evime geceleyin geç vakit gittim. Çocuklarım uyumuşlardı. Onları uyurken gördüm. Uyandırmadım, çünkü ertesi sabah yine babalarını evde görmeyeceklerdi. Onüç aydır ilk görüyordum çocuklarımı. Çocuklarımı ve eşimi cezaevine hiç getirtmemiştim. Beni cezaevindeki düşkün durumumla görmelerini istemiyordum. Buyüzden ailem beni cezaevinde ancak bikez zorunlu bir durumda görmüştü.

Onüç aydır uzak kaldığım evimde, geceyi geçirmek için üç saat ancak kalabildim. O kadar da kalmamam gerekirdi, ama gidecek başka hiçbir yerim yoktu. Kendi evim bana büsbütün yabancıydı artık, yabancı bile değil, daha başka bişey...

Nerde okuduğumu şimdi ansıyamıyorum, büyük tiyatrocusu Stanislavski anılarında Tolstoy'la ilk karşılaşmasını anlatır. Stanislavski, o zaman dünyada pek ünlü olan bir oyunu sahneye koymaktaymış. Arkadaşlarıyla lokantaya gitmişler. Yemek yerlerken Tolstoy lokantadan içeri girince Stanislavski pek sevinmiş. Tolstoy'un büyük ününün dünyayı sardığı ve sarstığı sıralar... Hemen yanına gidip kendisini tanıttıktan sonra Tolstoy'u masalarına çağırmış. Tolstoy da, adını duyduğu Stanislavski'nin masasına gelmiş. Yemek sırasında, Tolstoy, Stanislavski'ye o sıra neler yaptığını sormuş. Stanislavski de, sahneye koymakta olduğu oyunun adını söylemiş. Öyle tanınmış bir oyun ki, yalnız yazarlar, sanatçılar değil, her aydın o oyunu biliyor. Diyelim günümüzde Beckett'in "Godot'yu Beklerken" adlı oyunu gibi bir oyun. Tolstoy, "Yaa, hiç duymadım o oyunu..." demiş. Bu olayı anlattıktan sonra Stanislavski aşağı yukarı şöyle diyor: "Bu kadar büyük bir cehaleti, ancak Tolstoy kadar büyük bir insan hiç sıkılmadan itiraf edebilir."

Öyledir, insanlar kendileri için çok ayıp sayılabilecek bilgisizliklerini, eylem ve edimlerini bile açıklayabilecek yere yükselebilirler. Ayıp bile onlar için ayıp olmaktan, utanılacak bişey olmaktan çıkar.

Ben bu kitapta ve "Böyle Gelmiş Böyle Gitmez"de anılarımı yazarken, kendi kusurlarımı, ayıplarımı, utanılacak herşeyimi ve heryanımı -bilincine varabildiğim oranda- yazmaya kararlıyım. Ama yine de herşeyin yazılmadığını söylemek zorundayım. Çünkü anılarımızı yazarken, her zaman yalnız kendimizi yazmıyoruz, ilişkide bulunduğumuz insanları da yazıyoruz. İşte zor olan, kendimizi bile anlatmaktan zor olan bu; başkalarını, ilişkide bulunduğumuz kişileri anlatmak. Bize acı çektiren, hem de utanç veren öyle olaylar vardır ki, kendimizi düşünerek değil, başkalarına, özellikle yakınlarımıza zarar verecek diye onlar kendimizde ölüme götüreceğimiz giz olarak kalacaktır.¹

Hemen karakola gidip imza verdim.

Bundan sonraki kısa sürgünlüğüm, benim için çok daha acı, çok daha umutsuzdu. Yıllar sonra bile kendi kendime şaşarım, nasıl dayanabildim, nasıl kendimi kapıp koyvermedim diye... İşte bütün bu

yıkıntılar, insanı artık hiçbir zaman yıkılmayacağı o son ve en sağlam yere ulaştırıyor.

1 O gece evimde kaldığım birkaç saat içinde ailemizin, onarılmaz biçimde yıkılmış olduğunu anladım. Yaşamımın en yıkılmış haliyle Bursa'ya döndüm.

Röntgencinin Pastası

Bursa'da tanıdıklarımın biri de, kendini anadan doğma sanatçı sayan bir gençti. Koca Bursa'yı düşünün, bize de o koca Bursa'da ancak böyleleriyle tanışmak düşüyormuş. Bana onu hikâyeci diye tanıttılar. Ortaokulu ya bitirmiş, ya bitirmemiş. Akli kafasından bir karış yukarda. Üçüncü, dördüncü konuşmasında beni beğenmez oldu. Olabilir, dedim. Derken, Türkiye'de ne kadar hikâyeci, romancı, şair varsa, genç olsun, yaşlı olsun, hiçbirini beğenmemeye başladı.

– Neler okuyorsunuz? diye sordum.

– Ne var ki, ne okuyayım, dedi, zamanımıza yazık... Hiçbiri okumaya değmez ki...

Önceleri anlayamadım, işi sıkı tuttum. Olabilir ya, belki de bu gençte iş vardır. Yazdığı hikâye de yok. Her nasılsa, biriki yazısı Bursa dergilerinin birinde çıkmış; çıkınca da, delikanlı kendini dâhi saymış.

– Okumadan, çalışmadan hikâye yazılmaz... dedim.

Ama o, bikez yazarlığın Tanrı vergisi olduğuna, Tanrının da ona bunu verdiğiğine inanmış. Okul görmemiş bikaç Amerikalı yazar adı öğrenmiş, onları bana örnek gösterirdi. İşin yoksa, okula gitmemişlerse de, onların hiç durmadan okuduklarını anlatmaya çalış...

– Bre kardeşim, orası Amerika... New York denen yerde, elini kolunu sallaya sallaya başıboş gezen, yapılara bakarak dolaşsan, adamın gözünden, kulağından kültür dolar. İşte şu Bursa şehri... Bu sokaklarda devriye gibi gezen ne olur?..

Şimdi düşünüyorum da, bu çocukla neden günlerce çene yarıştırdığımı anlayamıyorum. Ama anlamayacak ne var? Koca Bursa'da tek başına kalmışsın. O zaman bir de şiir yazmıştım:

Bir başınasın
Başına buyruk değil...
Şeftalisi var yiyemezsin,
Güzelleri var sevemezsin,
İpeklisinden giyemezsin.
Kaplıcası var giremezsin,
Bu “şehr-i dil-ârâ”da tek başına...

Bu “şehr-i dil-ârâ”da tek başına kalmışsın. Tanıyanlar kaçır, tanımayanlar korkar, bir asfalt var, ellerin cebinde dön dolaş dur... Cepte metelik nanay, dön şinanay şinanay... Böyle bir durumda kim çıksa karşına, ister istemez konuşacaksın.

Delikanlı bigün okumam için bir öyküsünü getirdi. Ertesi gün nasıl bulduğunu sordu.

– Cümle başına gelen harfler, büyük harfle yazılır, dedim.

– Ben, böyle yazıyorum! dedi.

– “Dahi” anlamına gelen “de”ler ayrı yazılır, dedim.

– Boş ver, dedi, ben canım nasıl isterse öyle yazarım.

Eh, ne yapalım, vicdan hürriyeti var, nasıl isterse öyle düşünür.

– Soru eki olan “mi”ler de ayrı yazılır, dedim.

– Yahu, ne kalıplaşmış insanlarsınız, dedi, ben bütün kuralları kaldırıp attım. Kural mural takmıyorum.

– Noktalama işaretleri de yanlış. Canının istediği yere virgül, canının istediği yere nokta, soru işareti koymuşsun.

Gerçekten de öyle yapmış. Süs gibi yazının orasına burasına, yerli yersiz noktalama işaretleri serpiştirmiş.

– Beni kimse anlamıyor yahu, dedi, Türkçe öğretmeniyle de buyüzden atıştık. Herifi dövecektim..

– Aman aslanım, hikâyen çok güzel...

Bizim delikanlının bir huyu vardı. Ben o zamana kadar “röntgencilik”in ne olduğunu bilmezdim. Bizim hikâyeci delikanlı röntgenciymiş. Hem tek başına değil. Bunlar, Bursa’ da epiy kalabalıkmış. Gece oldu mu, bu röntgenciler, ellerinde merdiven, kancalı ipler, haydi sokaklara dökülüyorlar. Elektrik direklerine, duvarlara tırmanıyorlar. Evlerin pencerelerinden, içerde neler yapıldığını gözetliyorlar. Bu işin adı röntgencilik. Şimdi bu iş aldı yürüdü, gazetelerin günlük haberleri arasına girdi ya, o zamanlar daha yeni... Doğrusunu söylemek gerekirse, o delikanlı, memleketimizde röntgencilüğün öncülerinden sayılır. Bize tatlı tatlı, röntgencilikte başına gelenleri anlatırdı. Onların arasında, evli barklı, çoluk çocuk sahibi olanlar da varmış. Adlarını bir bir verirdi. İnanılır iş değil. Bursa’da ağırbaşlı, tanınmış, birçok adamları da sayardı. Onlar hep birden, kancalı ipleri bellerine dolar, geceleri ağaç tepelerine doluşurlarmış. Bir gece açık pencereden içerisini seyredelerken, öylesine heyecana gelmişler ki, artık heyecandan ağacın dalını malını tutamamışlar, olmuş armut gibi, ağaçtan sapır sapır yere dökülmüşler. Aradabir polis, bekçi, onları hırsız diye kovalarmış. Ertesi gün masasının başında çalışacak olan, gözlüklü, göbekli adam, belinde kancalı ip, polisin önünde hababam kaçıyor... Bunlardan biri de bir gece, duvarın üstünde yakalanmış. Röntgenciyim dese bir beter, hırsızım dese iki beter.. Üstelik adamı bekçi de tanıyor. Koca adam, baykuş gibi duvara tünemiş, bir ötmesi eksik... Bekçi el lambasını adamın yüzüne sıkmış:

– Aman Bey, duvarın üstünde bir hacetiniz mi vardı?

Adam,

– Hırsızdı, kovaladımdı... diye bekçiyi zor atlatmış.

Bu röntgencilerin ileri gelenleri, yaşlıları gündüz oldu mu, genç röntgencilerle senli benli konuşmuyorlar; iş başka, arkadaşlık başka... Yüz göz olmaya gelmez...

Röntgenciler içinde, gözlükle bile iyi göremeyen yaşlı, miyop bir arkadaşları varmış. Adamın gözleri hiçbirşey seçemezmiş de, dürbün kullanırmış. Karısı adamın hastalığını öğrenmiş, her akşam dürbünü saklarmış...

– Hanım, ver şu dürbünü...

Adam, dürbünsüz çıktığı geceler, olanı biteni, ne görürlerse arkadaşları anlatırlarmış da, kulaktan heyecanlanırmış. Bir zifiri karanlık gece adamı almışlar, sokak sokak dolaştırdıktan sonra, kendi evinin arkasındaki dut ağacına çıkartmışlar. Perde açık, içerisi aydınlık. Adamın kızı ile damadının yatak odası... Hep birlikte seyrettikleri kadar seyretmişler. Adam kızını, damadını tanımamış da, en sonunda perdeyi tanımış; dut ağacının tepesinden,

– Kapa ulan perdeyi! diye kızına bağırır, karga gibi ötermiş.

O sırada kim kimi duyar...

İhtiyar kızmış,

– Tüüü ulan, insan arkadaşına bu namussuzluğu yapar mı? Bundan sonra sizin takımla röntgene çıkmam! diye arkadaşlarına darılmış.

Bursa dediğin ne kadarcık yer... Röntgenci delikanlıyla gündüz, Bursa asfaltında dolaşıyoruz. Karşıdan bir adam geliyor, diyelim. Şöyle kalıplı bir adam... Bizim röntgenci başlar:

– Bu adamı görüyorsun ya... Bu, filancadır. Geçen gece...

Bizi de zorlardı:

– Aman ne heyecanlı... Bir gece siz de gelin...

Bursa'ya siyasi sürgün diye gelmişiz. Bir de bir gece bizi polisler, duvarda, damda, ağacın üstünde, elektrik direğinin tepesinde yakalıyor... Ne dersiniz?

– Gezmeye çıkmıştım... desen olmaz.

– Kaçıyorum, desen, nereye?

En iyisi,

– Uçacaktım! demeli.

Delikanlıya, bu yaptığı işin çok ayıp olduğunu anlatmaya çalışırdım. O zaman,

– Ben bunu ahlaksızlık diye yapmıyorum, derdi, ben, toplumun içini öğrenmeye çalışıyorum, içyüzünü. Günün birinde bütün bunları yazacağım.

Neden şimdiye kadar hiçbir gazetenin aklına bu konu gelmedi, bilmem. Filan zampanın baştan çıkardığı kadınları, bilmem hangi sarışın bombanın fingirdeştiği erkekleri, çıplaklar kampındaki hayatı, daha bunlar gibi neleri tefrika eden gazetelerimizden biri de, bir röntgencinin maceralarını yazsa, en büyük satışı sağlar. Okur sayısı da böyle böyle artar...

Bir soğuk gece iki arkadaş titreşiyoruz. Odalarımıza çekildik. Yataklarımıza girdik, yorganları çektik, yine titriyoruz. Bana kalırsa, bu kadar titrememiz yalnız soğuktan değil, daha çok açlıktan... İnsan aç oldu mu, büsbütün uyuyamıyor. Meteliğimiz yok. Çay şeker de bitti. Boyuna titreşiyoruz. Bir sabahı etsek kolay... Hiçbir yolunu bulamasak, Müvellit Tabip'e gider, iki şiir okur, rakı içeriz.

– Ulan Hızır, ulan Hızır... Göster kendini... Eriş ya Hızır Aleyhisselam!.. Sen de bu sırada gelmezsen, ne işe yararsın?

Vakit de geceyarısını geçti.

Kendi kendimi avutuyorum:

– Böyle zamanlarda haline şükredeceksin. Şimdi bir fırtına çıksa da, üstümdeki damı uçursa, temelli açıkta kalsam, daha mı iyi? Eriş ya Hazret-i Hızır!.. diye feryat ederken, kapı çalınmaz mı?

Yahu bu saatte Hızır'dan başka kim gelir?

– Çok bağırdın, Hızır sesini duydu işte...

– Hızır'ı bırak, bize Hızır gelmez. İster misin Azrail gelsin...

Merdivenleri indim. Büyük, tahta bir bahçe kapısı var. Kapının arkasındaki kol demirini kaldırdım. Bir de baktım, bizim röntgenci delikanlı.

– Hoşgeldin...

Yukarı çıktık. Arkadaşım, delikanlıyı görünce,

– Tam sırasıdır, dedi, haydi biz de röntgene çıkalım...

Delikanlı, bize bir kutu uzattı.

– Size pasta getirdim, dedi.

Kardeşim, bu senin Hızır dediğin, elini kolunu sallayarak, ben Hızır Aleyhisselamım, diye kendini takdim etmez. İşte böyle, başka bir insan kalıbında gelir. Delikanlı biraz oturdu, gitti. Biz de pastalara saldırdık. On pasta... Arkadaşım üçüncü pastayı yuttu.

– Sana bir koku geliyor mu?

– Ne kokusu?

– Pastada bir koku var.

– Yok yahu, mis gibi...

Dördüncü pastayı da yuttu.

– Tadı bir tuhaf! dedi.

Çok kötü kızdım. Hızır, gecenin bu vakti pasta göndermiş, onu da beğenmez...

Beşinci pastayı da yuttu. Yutmasıyla,

– Aman!.. diye bağırdı.

Bu “Aman!” karnı doyduğu için keyfinden bağırmaya benzemiyor.

– Ne oldu? dedim.

Arkadaş, yere kapaklandı; kıvranmaya başladı:

– Aman, biz zehirlendik.

– Yok yahu, ne zehirlenmesi... Ben de yedim, zehirli pastalar hep sana mı geldi?

– Sus, biz zehirlendik...

– Bırak allaşkına, çoktanberi pasta yemediğinden, şimdi birdenbire beş pastayı yiyince, miden

bozuldu.

Arkadaşım kendini yerden yere atıyor:

– Ölüyorum!..

– Canım hiç olmazsa pastadan ölüyorsun... “Böylesi ölüm, dost başına!” demeye kalmadı, karnımın

içinde ne varsa kopuyor sandım. Bir el, karnımın içine girmiş, midemi, barsaklarımı koparıyor. İçim

yanıyor. Ben de kendimi döşemelere attım:

– Arkadaş bizi zehirlediler.

– Bizi zehirleyip de ne yapacaklar?

– Orasını bilmem, bizi zehirlediler!

İkimiz de kıvraniyoruz.

– Aman, yoğurt bulalım.

– Sarımsak da ister misin? Sarımsaklı yoğurt, zehirlenmeye birebirdir...

– Sarımsaklı olsun...

– Yahu, ne diyorsun, yoğurt nerde? Biz yoğurdu akşamdan yesek, şimdiye uyumaz mıydık? Para var

mi? Para olsa, bu saatte yoğurt nerde?

Ben, artık, sağlama ölüyoruz, dedim.

– Şehit gidiyoruz, hürriyet şehidi...

Şehitlik iyi de, zehirlenmeden şehitlik olsa... İnsan yatağında rahat rahat uyurken, birden şehit olup

gitmeli...

– Ölüyoruz, yoğurt da mı yok? Aman parmağını sok!..

– Eh ne yapalım... Günümüz bu kadarmış... Şen olsun Bursa şehri...

İki yumruğumu karnıma bastırdım. Birden, çocuklarım gözümün önüne geldi. Kızım yedisinde,

oğlum beşinde... Tüh, bu da mı vardı? Çocukları görmeden... Belki de babalarını sevmeyecekler. Ne

yapmışım, ne etmişim, hiç bilmeyecekler. Gözlerimden yaş süzüldü, karnımın acısından mı, kalbimin

acısından mı bilmem...

– Ben sana, bize Hızır gelmez, gelse gelse Azrail gelir, demedim mi?

Ağrı içinde kıvrana kıvrana sabahı ettik. Sızıp kalmışız. Uyandım, ağzımın içi paslı...

– Zehire de alıştık, artık ölmeyiz, dedim.

Sokaklarda Sabahladığım Gece

Sürgün arkadaşım ile akşam yemeğini lokantada yemiş, her zamanki gibi erkenden evimize dönmüş, odalarımıza çekilmişti. O, yarı beline dek yatağına girmiş, üşümek için, palto, bez, çaput gibi şeylerden her nesi varsa hepsini sırtına yığmıştı. Kitabı tutan elleri üşümesin diye, eski çorapları üst üste eldiven gibi ellerine geçirmişti.

Ben de odamda kitap okurken, okul arkadaşımın hediyesi olan ispiro ocağında çay pişiriyordum. Aradabir, ispiro ocağının durmadan devinen mavi alevine dalıp gidiyordum. Çaydanlıktaki suyun kaynamaya yakınken çıkardığı o acılı, iniltili ses hoşuma gidiyordu. Sudaki bu inilti, az sonraki kaynayıp taşmanın habercisiydi; tıpkı ezilen toplumlarda olduğu gibi...

O yıl çok soğuk bir kıştı. Ama yalnızlık, ezilmişliğimiz bizim soğüğümüze daha da artırıyordu. Şubat sonlarıydı. O gün durmamasıya kar yağmıştı. Pencere camlarında birikmiş karlar, soğuktan çiçek çiçek donmuştu; gecesinin laciverdi üstünde bu kar çiçekleri doyumsuz bir güzellikteydi.

Sokak kapımızın tokmak sesini duydum. Alt katta oturan ev sahibimiz yaşlı kızın geceleri hemen hiç konuğu gelmezdi. Üstelik ev sahibimiz bir akrabasına gitmiş, üç gündür evde yoktu. Bahçeye inip sokak kapısını açtım. Benim yanımda karısından zılgıt yedikten sonra epiy zamandır görüşmediğimiz okul arkadaşım gelmişti. Sürgün arkadaşım da benim küçük odama geldi. Birlikte çay içtik. Okul arkadaşım, bizi hamama götürmeyi önerdi. Hamam mı? Ah, bayıldığım şey... Bursa'ya geldim geleli yıkanamamıştım. Cezaevinde de, adı sözde hamam olan çok kötü biyerde yıkanıyorduk.

– Çok iyi, gidelim..

Sürgün arkadaşım, geceleyin üşüyeceğini söyleyerek gitmek istemedi.

Okul arkadaşım ile, evimize çok yakın olan Bursa'nın ünlü Mahkeme Hamamına gittik. Hamamda yada güzel bir banyoda, temizlenmenin de çok ötesinde bir erinç duyarım, dahası, mutlu bile olurum. Çoktanberi hamama gitmediğim için o gece bana hamam olağanüstü güzellikte geldi. Gerçekten de güzeldi, çok temizdi Mahkeme Hamamı. Yıkanıp arınıp çıktık, hamam odasına geldik. O ne temiz havlular, öyle temiz ki, temizliğin kendine özgü kokusu duyuluyor. Az sonra başıma geleceklerden hiç habersiz, üst üste çay içiyordum.

Hamamdan çıktığımızda vakit geceyarısını geçiyordu. Arkadaşım ayrılıp evine gitti. Lapa lapa kar yağıyor. Yerde bir karıştan çok kar birikmiş, sanki yumuşak bir halı üzerinde gidiyorum... Herşey o denli güzel ki, güzel bir rüya görüyor gibiyim.

Eve geldim. Sokak kapısının demir tokmağını vurmaya başladım. Komşuları tedirgin etmemek, uyandırmamak için tokmağı yavaş yavaş vuruyordum. Çünkü çok dar bir çıkmaz sokakta oturuyorduk. Hemen karşıımızda sıkışık, üst üste ahşap evler vardı. Ama arkadaşım bitürlü uyanmıyordu. Bu kez tokmağı hızlı hızlı vurmaya başladım. Uzun uzun çaldım kapıyı. Ama ne yapsam arkadaşım uyanmıyordu. O kadar uzun zaman kapıyı çaldım ki, hamamdan çıkınca fark etmediğim soğüğün iliklerime işlediğini duymaya başladım. Titriyordum soğuktan... Bahçe duvarı çok yüksek, tırmanılacak, çıkılacak gibi değil... Daha hızlı çaldım kapıyı. Sürgün arkadaşımın oda penceresi altına gidip seslenmeye başladım:

– Hocaaa!.. Hocaaa!..

Bisüre durup yeniden kapıyı çaldım. O denli çok çalmıştım ki kapıyı, gürültüden komşular uyanmışlar, pencereler açılıp başlar uzanmaya başladı. Zaten bize orda, konu komşu sanki Merih'ten gelmişiz gibi bakıyorlardı.

Kapıyı açtıramayacağımı anlayınca, ne yapacağımı bilemeden ordan uzaklaştım. Kar daha da çok yağıyordu. Beni hamama götüreren arkadaşımın evi yakındı. Kapısı önünden birkaç kez geçtim, ama kapısını çalmak için yüreklenemedim. Çünkü karısı beni hiç sevmiyor, belki benden nefret ediyor, kocasıyla konuşmamı da istemiyordu.

Biraz param vardı ama, nasıl olsa arkadaşım hamama götürüyor diye paramı yanıma almamış, kaybolur, çalınır, düşer korkusuyla evde bırakmıştım. Bursa'nın ana caddesine çıktım, aşağı yukarı dolaşmaya başladım. Sığınacağım, korunacağım hiçbir yerim yoktu. Soğuk da, kar da gittikçe artıyor yada bana öyle geliyordu. İnce gabardin pardösü beni soğuktan koruyamıyor, sanki kar altında çıplakmışım gibi geliyordu bana.

Bir daha eve geldim. Arkadaşımı uyandırmayı denedim. Aralıklı olarak beş-on dakika kapıyı çaldım. İçerden ses yok... Bu kez, onun yattığı yatak odasının penceresine taş atmaya başladım. O kadar çok taşladım ki pencereyi, cam kırılacak diye korktum. Hiç ses yok. Ama komşular yine uyanmışlardı gürültüden. Bu kez daha çok pencereden daha çok baş uzandı. Salt bakmakla yetinmediler, homurdanmaya, söylenmeye de başladılar. Yine tuttum sokakları... Dönüp dolaşıyorum Bursa'nın sokaklarında... Bir kahve buldum. Belki sabahçı kahvesi, sabaha kadar açık. Ama cebimde bir çay içecek para bile yok.

Şimdi düşünüyorum da o günlerimi, niçin o kahveye girip, “Param yok, sabaha kadar oturabilir miyim?” demedim kahveciye diye kendi kendime kızıyorum. Böyle düşünüyorum ama, bugün aynı şey başıma gelse başka türlü mü davranırdım? Sanmam..

Bir zaman da kahvenin kapısı önünde dolaşıp durdum, kahve ocağının ışıklı sıcaklığını seyrederek... Sanki gözlerimden ısınacakmışım gibi.

Üçüncü kez eve gidip, ama bu kez korka çekine yine kapıyı çaldım, yine seslendim, yine pencere camını taşladım. Hayır hayır, uyanmıyordu. Bu kadar gürültüden bile uyanmayınca, artık kendimi unutup, benden onbeş-onaltı yaş büyük olan sürgün arkadaşımı düşünmeye başladım. Sakın bişey olmasın...

Vurdum sokaklara, dön dolaş, dön dolaş... Ne uzunmuş sokakta geçirilen bir kış gecesi... Hâlâ lapa lapa kar yağıyor. Sabahın koyu maviliği, ispirto ocağının mavi alevi gibi karanlığı ısıtmaya başladı. Bursa, bir gerçek gibi değil de, bir tiyatro dekoruymuş gibi duruyor önümde. Yerde birikmiş karlara mavi bir toz serpilmiş gibi, yavaş yavaş mavi aydınlık daha da açılıyor. Sesler, öksürükler duyulmaya başladı. Hayalet gibi karaltılar. İlk gördüklerim işçi kız çocukları, fabrikalara gidiyorlar... Kız çocukları, kızlar, kadınlar...

Sabahın sekizi... Kapıyı çalıyorum, yine açılmıyor. İyice merakla düştüm, ama ne yapabilirim? Saat dokuz... Yine açılmayacak diye korkarak kapının tokmağını vurdum. İşte, ayak sesleri... Kapı açıldı. İçeri girdim. Sırılsıklam olmuşum...

– Hoca, gece kapıyı çaldım, niçin açmadın? Duymadın mı?

Ama duymamış olamaz. Biliyorum, uykusu çok hafiftir... Kaldı ki, uykusu çok ağır olan bile o kadar

gürültüyü duyardı.

“Duymadım,” demesini bekliyorum.

Ama o,

– Duydum! diyor.

– Neden açmadın öyleyse?

– Ben senin hamama gittiğini unuttum, içerde yatıyorsun sandım. Kapıyı da polisler çalıyor diye düşündüm. Onun için açmadım.

Bu yazıyı “Bir Sürgünün Anıları” adlı kitabımın bundan önceki basımları için yazmış olsaydım, bu yazı burda biterdi. Çünkü, o zaman, sürgün arkadaşımın sözlerine inanmıştım. Gerçekten, geceleyin evimizin kapısını, polisler geldiği için açmadı sanmıştım. Oysa onunla daha sıkı ilişkilerimiz, birlikte cezaevinde geçirdiğimiz günler, dışarda birlikte çalışmalarımızdan sonra, gerçeğin hiç de onun dediği gibi olmadığını biliyorum ve bu kitabımın yeni basımına bu açıklamayı yapmayı gereksiniyorum.

İnsan, birisine saygı duyuyorsa, onu gözünde yüceltiyorsa, o kişide kusur göremez, her dediğine hiç düşünmeden doğru diye inanır. Ben de, o zamanlar “Hoca” dediğim bu sürgün arkadaşıma böyle duygularla bağlıydım. Onun için de sözlerinin doğru olup olmadığından hiç kuşkuya kapılmıyordum. Ama yıllar geçip birbirimizi daha yakından tanıdıkça...

Türkiye’de hiçbir zaman polis, ne arama, ne baskın, ne tutuklama, ne de bunlara benzer işler için evlere geceleyin gelmez. Sabahı bekler. Yasa da böyledir, töre de, olanlar da... Hoca bunu bilmez mi? Bilir. Kaldı ki, böyle olmasa bile, geceleyin kapıyı açmamanın ne yararı var? Nasıl olsa sabahleyin kapı açılmayacak mı? Sonra bizim polisten ne korkumuz var ki...

Öyleyse neden kapıyı açmamıştı? Sağlığına aşırı ölçüde, titizlikle düşkündür. O soğuk gecede kapıyı açmak için yatağından kalkarsa, üşüyebilir, nezle olabilir. Onun nezle olmasındansa, benim gibi bir kişinin değil, onlarca kişinin bütün bir kış gecesi sokakta kalıp hastalanması çok daha uygundur. Çünkü o, büyük bir bilgindi; kendi önemine, kendi değerine inanmış bir kişiydi.

Kerim Sadi

Sürgün anılarımda Hoca diye sözünü ettiğim kişi Kerim Sadi'dir. Ben onu, sürgüne gelmeden önce bulunduğum Harbiye Askeri Cezaevinde tanıdım. O da sürgün bulunduğu Konya'dan kaçıp İstanbul'da yakalandığı için askeri cezaevine konulmuştu. Benden yaşlı ve duyduğuma göre Marksizmi en iyi bilenlerden biriydi. Almanca ve Fransızca bilir, sürekli bu dillerde kitaplar okurdu. Kendisine olağanüstü saygı duyardı. Cezaevindeyken kendisiyle bir dil tartışmamız olmuştu. Ben o zamanlar Türkçesi yayımlanmadığı için Kapital'i okumamış ve sosyalizmi kuramsal olarak bilmeyen biriydim. Bu konuda bilgin olduğumu duyduğum Kerim Sadi'ye olağanüstü saygım vardı. Ondan çok şey öğreneceğimi sanıyordum. Ben Bursa'ya gittikten bisüre sonra Kerim Sadi de Bursa'ya sürgün olarak geldi. Ben o sırada Bursa'daki otelden ayrılmış, iki odalı bir eve kiracı çıkmıştım. Kerim Sadi de benim kiracı olduğum eve taşındı.

Ne yazık ki yakından tanıdıktan sonra Kerim Sadi'nin o saygı duyduğum insan olmadığını gördüm. Yaşamımda tanıdığım en bencil insandı. Kerim Sadi'ye, o dönemi yazmaya yaşamım elverirse "Böyle Gelmiş Böyle Gitmez" adlı özyaşamöykümde geniş yer vereceğim. Sürgünden sonra da cezaevinde birlikte kaldım ve ilişkilerimiz sürdü. Onu daha da yakından tanıdım. Belki o dönemi özyaşamöykümde yazamam diye şimdi ona değgin birkaç not eklemek istiyorum.

Sultanahmet Cezaevinde siyasi koğuştta elli kişi kadardık. Bunların çoğu üniversiteli idi. En yaşlımız Kerim Sadi'ydi. Hepimizden saygı görmekteydi. Yemeklerimizi ortaklaşa yapar ve ortaklaşa yerdik. Bu ortaklaşalığa "komuna" denirdi. Hepimiz ne kadar paramız varsa komunaya haftalık para verirdik. Ben komunaya ancak 10 lira verebiliyordum. Bu komunaya verilebilen en yüksek paraydı. Bunun dışında ziyaretçilerin getirdikleri yiyecekler de komunaya bırakılırdı. Benim hiç ziyaretçim yoktu. Parası olmayanlar komunaya para ödemezlerdi. Kerim Sadi de parası olmadığını söylediğinden komunaya para ödemeyenlerdendi. İlginç olanı şudur: Çamlıca'daki evinin bahçesinde sebze yetiştiriliyordu. Kız kardeşi Cazibe haftalık ziyaretlerinde Kerim Sadi'ye bu sebzelerden getirirdi. Örneğin ençok getirdiği, domates ve biberdi. Kerim Sadi bu domates ve biberleri komunaya satardı. Daha da ilginç olanı şudur: Komuna üyeleri günde 4-5 bardak çay içebilirlerdi. Kimi şekersiz, kimisi 3-4 şekerli içerdi. Kerim Sadi her bardak çayı 3 kesme şekerle içerdi. Ama çaya şekeri koymaz, kesme şekerleri biriktirirdi. Ve sonra da biriktirdiği bu kesme şekerleri dışarda tarttırıp komunaya satardı. Bu onun kişiliğine değgin önemli bir olaydır. Kerim Sadi'yle sürgünde, Bursa'da gezer, iyi havalarda kır kahvelerinde otururduk. Sürgün süresinde hiçbir gün para harcamadı. Ben de o zamanki anlayışıma göre bunu çok doğal karşılıyordum. Ona sonsuz saygım vardı. Ondan iyi bir öğrenci gibi bişeyler öğrenmeye çalışıyordum. Bigün Muradi denilen semte gitmiştik. Caminin avlusunda oturuyorduk. Hamama gitmemden sonra beni eve almamasının kızgınlığıyla, ilk kez kendisine saygı dışı sözler söylemişim. Şimdi sözcüklerini anımsayamıyorum. Ama örnek olması gereken eski solcuların bencilliğinden yakınmıştım. "Aranızda bir Nâzım var, geri kalanı bencil ve çıkarıcı," diye söylemişim. O zaman Kerim Sadi'nin bana söylediğini hiç unutmuyorum. Şöyle demişti: "Nâzım'ı yakından tanıımıyorsun da ondan böyle konuşuyorsun."

Evet Nâzım'ı çok yakından tanımıyorum. Ama mektuplarıyla, şiirleriyle ve dolayısıyla bütün kişiliğiyle yakından tanımaktayım. Her insanda zorunlu olarak bulunan doğal kusurlarıyla birlikte, benim için Nâzım, dört dörtlük bir insandı.

Kerim Sadi için yazacaklarım bu kadar değil, ilerde yazmaya zaman bulabilirsem “Birlikte Öldüklerimiz”de yada “Böyle Gelmiş Böyle Gitmez”de geniş olarak anlatacağım. Kuramsal olarak, Marksizmi ve Marx'ın yaşamını en iyi bilen bir Türk aydınıydı. Ama insancıl değerlerden yoksun bir kişiliği vardı.

Aşağıdaki notu “Bir Sürgünün Anıları” kitabımın 13. basımına ekliyorum.

Kerim Sadi, Bursa'da sürgünde bulunduğumuz sırada salt bikez bana yemek ısmarlamıştı. Bunun dışında bütün giderlerimizi ben karşılardım. Bundan dolayı, ona büyük saygım olduğu için, hiç yüksünmezdim. Kerim Sadi'nin tıp fakültesi öğrenciliği sırasında bir sınıf arkadaşı Bursa'da hekimdi. Bursa'nın ünlü hekimlerinden Dr. Neşati, soyadını unutmuşum. Bildiğimce, o zamanlar tıp fakültesinin birinci sınıf öğrencilerinden bir grup sol eğilimliymiş, Kerim Sadi, Dr. Neşati, Prof. Dr. Rasim Adasal bunlar arasındaymış. Çok değerli tıp yazılarını ve kimi kitaplarını okuduğum, Giritli olan Rasim Adasal, Karl Marx'ın Komünist Bildirgesini [Manifesto] öğrenciliği sırasında, ilk Türkçeye çevirendi.

Kerim Sadi, paraca çok sıkıştığı zamanlar, beni, sınıf arkadaşı doktor Neşati'nin muayenehanesine gönderirdi. Arada sırada Dr. Neşati'den aldığım 10-20 lirayı Kerim Sadi'ye götürürdüm. İşte öyle bir günde Kerim Sadi, bana da yemek ısmarlamıştır.

Bursa ovasına yavaştan bahar iniyor.

Ama Bursa'nın ilkbahar güneşi ısıtmıyor insanı. Artık soğuktan mı üşüyoruz böyle, yoksa besinsiz kaldık da ondan mı, bilemiyorum. İki sürgün arkadaşız. Kirayla kaldığımız evden çıktık mı, çarşı karakoluyla Setbaşı arasındaki asfalt yol üzerinde tir tir titreyerek gidip geliyoruz. Bahar güneşi sırtıma vurdukça, ısınacağıma, büsbütün üşüyorum.

Çarşı karakoluna her akşam gidip oradaki defteri imzalıyorum. Defteri Bursa'ya geldiğim gün bana aldırılmışlardı. Beş-on sayfalık incecik bir defter. Mavi renkli, ince kapağının üstünde “Okul Defteri” yazısı basılı. Okul defteri, benim sürgün defterim oldu.

Ben karakola gidip imza veresiye, arkadaşım yolun üst başında beni bekliyor.

Bir akşam karakoldan çıktım. Arkadaşımın yanında birisi var. Yirmisinde var yok. İlkin, arkadaşımın bir tanıdığı sandım. Yanımıza sokulan, bizimle konuşan yok ama, besbelli bu genç bizim Bursa'ya neden gelmiş olduğumuzu bilmiyor. “Kim bu?” gibilerden arkadaşıma göz işareti yaptım. O da tek omzunu kaldırıp dudakını büzerek işaretle “bilmem” dedi.

Bizde de bir ürkeklik var. Yabancılarla konuşmaktan pek hoşlanmıyoruz. Neyin nesi olduğu bellisiz. İpli mi ipsiz mi, hırlı mı hırsız mı nereden bileceksin?.. Bir de yabancılarla tanıştın mı, artık işin yoksa başından geçenleri anlat dur...

Delikanlının, karşısındakinin ciğerini okumaya çalışan derin bir bakışı var. Kaşının birini kaldırmış öylece bizi süzüyor. Biz ona aldırmadan yürürken, bu esrarengiz yakışıklı delikanlı,

– Siz falanca değil misiniz? diye bana sordu.

– Evet, dedim.

Sonra arkadaşıma sordu. O da,

– Evet... dedi.

Demek, bizi tanıyan biri. Birlikte yürüyoruz.

Onunla tanışmamız işte böyle oldu. Buraya sürgün edilmişiz, bizim için de bisürü dedikodu çıkarılmış ya, bu delikanlı da bizi bir gizli örgütün şefleri sanıyor. Daha doğrusu onun gözünde, özellikle ben, Türkiye'ye dağılmış gizli çetelerin başıyım. Göğüsleri fişeklikle kaplı, bombalı komitacılar var buyruğumda.

Ne diyorsam anlatamıyorum delikanlıya.

– Tabii, diyor, sizin örgütünüz gizlidir. Siz yeraltı çalışması yaparsınız. Elbette, biz gizli çalışıyoruz diye açıklayacak değilsiniz ya... Tabii çalışmalarınızı gizli tutacaksınız. Ama ne olur, benden saklamayın, benden şüphelenmeyin... Ben de sizin örgütünüzde çalışmak istiyorum.

Yemin üstüne yemin ediyorum:

– Yok vallahi, billahi yok... Ne örgütü, ne yeraltısı bre kardeşim... Şu halimize baksana...

Bitürlü inanmıyor.

– Tabii, tabii... Elbet böyle giyineceksiniz ki, kimse sizden şüphe etmesin. Haklısınız. Ben sizi gayet iyi anlıyorum. Siz bana güvenemiyorsunuz.

Bir bela ki, anlatılır gibi değil... Sabah erkenden, çat kapı geliyor... Bir gün, iki gün, beş gün... Canımıza tak dedi ama, bişey de yapamıyoruz. Biz Bursa'da, doluya tutulup saçak altına sığınmış gibiyiz. Öyle bir ürkek halimiz var. Kimse yanımıza gelmez, kimse konuşmaz. Uzaktan bizi korkulu bakışlarla süzer dururlar. Herkes bize böyle baka baka, bize de bir ürkeklik gelmiş. İşte o duyguların etkisi altında delikanlıyı bitürlü, "Git başımızdan!" diye kovamıyoruz. Gider, biyerlerde bizim için olmadık sözler söyler, haydi başına yeni belalar al...

Her sabah erkenden geliyor. Biz de, onun geldiği sırada ekmekleri çaya batırıp kahvaltı ediyoruz.

Soruyor:

– Para alıyorsunuz değil mi?

– Ne parası?

– Dışardan para gelmiyor mu?

– Ne parası kardeşim?

– Canım gizli örgütü yönetmek için...

İçimden "Git işine!" diye bağırarak geliyor, ama yapamıyorum.

– Ne yediğimizi görmüyor musun? Parası olan böyle mi yer?

– Tabii tabii... diyor, böyle görüneceksiniz ki başkaları anlamasın.

Sabahları kapı çalındı mı, pencereden, gazete kâğıdından yapılmış perdelerin aralığından bakıyoruz. O gelmişse kapıyı açmıyoruz. Ertesi sabah daha erken geliyor. Gitmez de... Çalar kapıyı, çalar kapıyı...

Onu istemeyişimizin asıl nedeni başka. Söylemesi ayıp ama söyleyelim. Bu delikanlı bizim yiyeceklerimize de ortak oluyor. Maşallah çok da iştahlı. Bizim dört günde yemek için ayırdığımız zeytini bir kahvaltıda silip süpürüyor. Biz kendimizi besleyemezken, bir de bu delikanlıyı besliyor. El kadar ekmek parçasını bir lokma yapıyor. Üstelik durup durup,

– Siz bana güvenmiyorsunuz... diyor.

– Neden güvenmeyelim?

– Güvenseniz gizli örgütte bana da görev verirsiniz.

İnsanı çat diye çatlatır.

Kapıyı açmıyoruz. O da durmadan çalıyor. Alt kattaki ev sahibi kadın kapı tokmağının gürültüsüne dayanamıyor, gidip bahçe kapısını açıyor.

Delikanlının geldiği bişey değil, bir daha da gitmiyor. Yapışık, bulaşık bişey... Öğle yemeğini de akşam yemeğini de onunla birlikte yemek zorunda kalıyoruz. Biz hangi gizli örgüttensek, o da kendini bizden sayıp küt diye soframıza oturuyor. Böylece o da kendini gizli örgütten sayıyor.

Gitsin de sonra yemeğimizi yiyelim diye bekliyoruz. Gitmez. Açlıktan baygınlıklar geliyor üstüme. Yok ki... Olsa, buyursun, o da yesin, ama yok... Atlatılır püsküllü belalardan değil. En sonunda, yine kendisi söylüyor:

– Acıktık yahu, yemek yemeyecek miyiz?

Bigünden bigüne de kendisinin bir kilo ekmek getirdiği yok. Nasıl olsa yeraltı örgütünden para geliyor.

Artık bu oğlana kızgınlığımız yavaş yavaş geçti. Ona alıştık bile...

Epiy zaman, işte böylece iki sürgün, bir de sürgün gönüllüsü, üç kişi birarada yaşadık.

Günlerden bigün İstanbul'dan biri geldi. Bursalıymış. Bir arkadaşımız bize, onunla bir paket yollamış. Paketi açtık ki, Allah... Bir kızarmış tavuk, bir kutu kuru baklava... Biz iştahla bunlara bakarken kapı çalındı. Ben tavukla baklavayı toparlayıp dolaba saklarken, ev sahibi kadın da kapıyı açtı. Oğlan merdivenden çıkıyor.

Arkadaşıma,

– Ben ona bu tavuktan yedirmem... dedim.

– Gitmez...

– Bir kolayını bulurum.

Geldi.

– Merhaba! dedi.

– Merhaba! dedik.

Durdu, dikkatle baktı:

– Sizde bişey var... dedi.

– Ne var?

– Bir haliniz var bugün. Nedir?

– Yok vallahi bişey...

– Var, var, benden saklıyorsunuz.

– Kör olayım yok.

– Siz bana güvenmiyorsunuz. Sizde bugün bir değişiklik var.

Ben tavukla baklavayı dolaba saklamışım, üstümüze gelip bastırarak diye nasıl şaşırmışım ki, bizdeki olağanüstülüğü çaktı.

Yok mok dedikse de yutmuyor. Şuradan, buradan konuşuyoruz. Benim aklım, hep tavukla baklavada, ağzım sulanıp duruyor. Ona da buyur desek, bize bişey düşmez. Ya Allah deyip girişti mi, nasıl olsa gizli örgütün malı diye, koca tavuğu dört lokmada göçürecek. Biz de kızarmış tavuğun kemiklerini sıyracağız.

Bekleriz bekleriz, gitmez. Nerdeyse akşam olacak.

Durup durup,

– Bana güvenmiyorsunuz... diyor.

Durup durup,

– Bana örgütünüzde görev vermiyorsunuz... diyor.

Hay Allah, ne etsek de oğlanı başımızdan savsak?..

Belki onuncu kez,

– Sizin benden sakladığınız bişey var! dedi.

Gerçekten büyük bir gizli örgütün şefi pozunu takınarak,

– Evet arkadaş, dedim, senden gizlediğimiz bişey var.

Arkadaşım, gözleri büyümüş, bana baktı.

– Ama bugün sana herşeyi açıklayacağız.

Suratım asık, kaşlarım çatılmış, tok tok konuşuyorum:

– Bugüne kadar sana gizli örgütümüzde görev veremedik. Takdir edersin ki veremedik. Çünkü şimdiye kadar örgütümüz seni kontrol ediyordu. Örgütümüzden aldığımız rapora göre, senin namuslu

bir adam olduğunu öğrendik.

Gözlerinin içi güldü. Devam ettim:

– Artık sana güveniyoruz. Bugünden sonra örgütümüzün bir üyesi oldun.

– Teşekkür ederim, dedi.

– Bilirsin, yeraltı örgütü çok gizlidir. Sen yalnız bizimle temas edeceksin. Sana şimdi bir görev veriyorum.

Saçından tırnağa dikkat kesilmişti.

– Sana şimdi bir zarf vereceğim. Bu zarfı, Yeşil Caminin avlusundaki çınar var ya... O çınarın oyuğuna bırakacaksın. Arkana bakmadan dönüp geleceksin. Sakın zarfı açayım, zarfı bıraktıktan sonra arkana bakayım deme... Şakaya gelmez ha... Bu, yeraltı örgütü. Bunun ucunda ölüm var.

Sık sık Yeşil Caminin avlusuna gider, şadırvanın solundaki çınarın dibine otururduk. Onun için tarif ettiğim çınarın kovuğunu biliyordu.

– Ben zaten anlamıştım, dedi, hergün o çınara gidişimizden orda bişey olduğunu anlamıştım.

Sofadaki kitaplarımın arasından aldığım zarfa boş bir kâğıt koydum, kapadım, eline verdim.

– Haydi, durma, marş!.. Bu iş, saniye işi...

Zarfı aldı, uçtu.

Biz hemen sofrayı kurduk, tavuğa, baklavaya yumulduk. Hayatımda böyle neşeli bir yemek yediğimi hatırlamıyorum. Gülmekten gözlerimizden yaş geliyor, kahkahadan boğulacağız.

Sofrayı kaldırırken kapı çalındı. Gelmişti. Asker gibi,

– Tamam, dedi, yaptım!..

– Aferin!..

Tavukla baklavayı enaz iki gün idare edecektik.

O günden sonra kolayını aldım. Yemek saati geldi mi, bunun eline bir zarf tutuşturuyordum.

– Zarfı bırak gel, sakın arkana bakma!..

Böylece yemeğimizi onunla bölüşmekten kurtulmuştuk. Bigün de tutturdu:

– Bu mektupta neler yazılı?

– Söylenmez, gizli.

Elinden kurtulamıyoruz.

– Ne yazılı mektupta?

– Yahu, sır be... Sır söylenir mi?

Şeflerle temas ettiği için kendisini gizli örgütün üst kademesinden sayıyor. Onun için de öğrenecek.

Ben işi büyükten alayım diye,

– Suikast, dedim, yakında bir suikast yapılacak da...

– Yoksa İnönü'yü mü öldüreceğiz? dedi.

– Onu ben de bilmiyorum.

Bigün yine zarfı bırakıp gelmişti. Yüzü sapsarıydı.

– Haber kötü... dedi.

Birden korktum.

– Ne var? dedim.

– Dün koyduğum zarf alınmamış, yerinde duruyor. Yoksa zarfı alacak olan yakalandı mı? Bizi ele

verir mi?

Çınarın kovuğundaki zarfı ben akşamları gider alırdım. O zarfı almayı unutmuşum.

– Yoksa cevap mıydı, almalı mıydım?

Birlikte Yeşil'deki çınara gittik. Zarfların ikisi de yok. Birisi almış.

– Siz beni kandırıyorsunuz! dedi.

– O nasıl söz?

– Ben zaten şüpheleniyordum. Zarfı açtım, içinde boş kâğıt var.

– Ne? diye bağırdım, zarfı açtın öyle mi?.. Ulan zarf açılır mı? Gizli mürekkeple yazılmıştır o.

Okunmaz. Ancak ilaca konur, öyle okunur.

Istanbul'a geldim. Ondan sonra çok şeyler geldi başıma. Aradan dört yıl geçti. Geçinebilmek için Levent'te bir kitapçı dükkânı açtım.

O sıralarda da Necip Fazıl günlük bir gazete çıkarıyor. Adı, Büyük Doğu. Büyük Doğu dergisini, günlük gazete yapmış. Ben de kitap satıp ekmek parası kazanmaya çalışıyorum ama, kazanamıyorum.

Dükkânımın bitişiğinde bir Rum pastacı var. Bir sabah gözleri korkudan büyümüş, dükkânıma geldi, elindeki gazeteyi uzattı:

– Bak vire, ne yazmış senin için?

Gazeteye baktım: Eyvah!.. İkinci sayfada üç sütun bir yazı. Yazan, o delikanlı.

Biz Bursa'da nasıl gizli örgüt kurmuşuz? Bu delikanlıyı nasıl iğfal edip yeraltı örgütünde kullanmışız. Nasıl suikast düzenleyip İnönü'yü öldürecekmişiz... Yazının sonunda: Devamı yarın...

Elim ayağım titredi. Bu tefrika on gün sürdü. On gün ölüp ölüp dirildim. Her sabah, polisler gelip beni tutuklayacaklar diye bekliyordum. O on gün içinde neler çektiğimi anlatamam.

Bereket versin, o sıralarda Demokrat Partinin ileri gelenleri, ilçe başkanları, belediye başkanları filan "İnönü'yü asmalı, kesmeli, sürmeli!.." diyorlardı. Öyle bir zamandı. Her nasıl oldu ise, o yazılar dikkati çekmedi.

Aradan yıllar geçti. Bigün Necip Fazıl'a,

– Yahu, o yazıları gazetene nasıl koydun? Beni mahvedebilirdin... dedim.

Yazıyı yazan delikanlı için,

– Bırak şunu canım... dedi.

Hep düşünürüm, bu yazılar gözden mi kaçtı? Ya bunlara önem verselerdi halim nice olurdu? Bütün gazeteler yazacaklardı: "Aziz Nesin, İnönü'yü öldürmek için gizli örgüt kurmuş..."

Ayıkla pirincin taşını... Ağır ceza mahkemesine mi giderdim, askeri mahkemeye mi? O çok ciddi mahkeme heyeti huzurunda anlatmaya çalışırdım:

– Sayın başkan, şunu arz etmek isterim ki, bu işin aslı kızarmış tavukla bir kutu kuru baklavadır.

Kızarmış tavuğu kurtarmak için...

Evet anlatırdım, anlatırdım. Çok ciddi mahkeme heyeti anlar mıydı acaba?

Yardıma İsteyen Bir Eski Hemşire

Bursa sürgününden döndükten yıllar sonra bigün Doğan Avcıoğlu'nun çıkardığı Yön dergisinin yönetimevinde otururken bana bir telefon geldi. Telefon eden bir hanımdı. Son yıllarda yitmiş olan eski İstanbul hanımefendilerinin sesi ve ağzıyla konuşuyordu. Ençok dikkatimi çeken bu konuşma biçemi oldu. Benimle çok önemli bir konuyu görüşmek ve benden yardım istediğini söyledi. Bunun için de evine gelip gelemeyeceğimi sordu. O denli güzel bir konuşma biçemi vardı ki, onca yoğun işlerimin arasında bile evine gideceğimi söyledim. Adresini aldım ve bigün evine gittim. Aklımda kaldığına göre Üsküdar'la Çamlıca arasında biyerdeydi evi. Bu ziyaretimin hiçbir mantıksal yanı yoktu. Üstelik nedenini açıklayamayacağım ve anlatamayacağım için, o zamanki eşime de bu ziyaretimi söylememiştim.

Evine gittiğimde beni çağıran ve konuşmasından hanımefendi olduğunu kestirdiğim kadının, konuşma sesinden çok daha genç olduğunu gördüm. Bana kendisini tanıttı. Ailesi Yugoslavya'dan göçmen olarak Bursa'ya gelip yerleşmişti. Bu kitabın önceki sayfalarında anlattığım ve Necip Fazıl'ın gazetesinde bir dizi yazı olarak benim İnönü'ye bir suikast girişiminde bulunduğumu tefrika etmiş olan o deli gencin kız kardeşiydi. O zamanlar hemşirelik yaptığını söyledi. Eşinin sakat bir fotoğrafçı olduğunu da anlattı.

Onca yoğun işlerimin arasında, bu ziyaretimin ne denli saçma olduğunu anladım. Kardeşinin yaptığı ihbarın yalan olup olmadığını söyleyip söylemediğimi şimdi anımsayamıyorum. Ama sanırım ki söylemedim. Benden istediği yardımın ne olduğunu, ne ben sordum, ne o söyledi. Çokaz oturup evden ayrıldım. Bir daha da oraya gitmedim.

Bunu, aptallığa çok yakın bir saflığımı anlatmak için yazıyorum.

Bu not 1997 basımına eklenmiştir.

Mendiller Sakız Gibi

Bursa deyince insanın aklına, ipek, şeftali, kestane, bir de kaplıca gelir. Öbürlerinden geçtik, hiç olmazsa kaplıcaya gitmemeli miyiz?

İşte geldim, işte gidiyorum, Bursa'nın ünlü kaplıcalarını göremedim.

Eski battaniyeyi satmak için bütün bir gün araya araya bulamadığım Bitpazarı'nı öğrenmiştim. Ufak tefek alışveriş için Bitpazarı'nı boyladığım olurdu. "Alışveriş" sözgelisi... Yoksa, benim yaptığım "alışveriş" in yalnız veriş var, alış yok...

Bitpazarı'nda yaşlıca bir eskiciyle tanıştım. Kısa zamanda arkadaş olduk. Kulakları çınlasın, kafası kafama pek uygun bir adamdı.

Bursa'da edindiğim en iyi iki üç arkadaştan biri de o eskicidir.

Arada başka bir konuya atlayayım. Bir zamanlar çok şık, çok güzel, genç bir hanımla arkadaş olmuştuk. Onunla ilk yada ikinci gezmemdi. Tünel'den Taksim'e doğru bir gittik, bir döndük. Girmek için sinemalara bakıyorduk. Yolda tanıdıklarıyla selamlaşıyorduk. O gün de karşıma pekçok tanıdık çıkmıştı.

Yanımdaki kadın,

– Ne kadar çok tanıdığınız var. Herkes size selam veriyor! demişti.

Bir kollarım kabardı. Şişine şişine,

– Tanırlar... dedim, beni herkes tanır.

– Ama, dedi, tanıdığınız, selamlaştığınız adamlar içinde, adama benzer bir adam yok!

Sanırım buyüzden güzel kadınla arkadaşlığımız uzun sürmemişti.

Güzel kadının dediği, bibakıma doğrudur. Onun adam anlayışıyla benimki birbirine uymuyordu.

Çok iyi arkadaş olduğumuz eskici, bana bir ikramda bulunabilmek için çırpınıyordu. Her insanın, hepimizin birer deliliğimiz vardır. Vardır da, herkes kendi deliliğini görmez, karşısındakinin deliliğini görür. Arkadaşım Bursalı eskicinin de çok sevimli bir deliliği vardı. Evde kalmış kızlar onu çok içlendirir, evlenmek için aradığı kadını bulamayan erkekler de onu çok üzerdi. Memlekete bu yolla hizmet etmek istiyordu. Kafası bu işe iyiden iyiye yatmıştı. Dışından tırnağından biriktirdiği bikaç kuruşu bu uğurda harcamaya gönüllüydü. Şunu da söyleyeyim: Eskici arkadaşımın karısı, uzun hastalıklar çektikten sonra yeni ölmüştü. Bakılacak iki küçük çocuğu vardı. Kendisi de evlenmek istiyordu.

Arkadaşımın evlendirme bürosu açma düşüncesine delilik dedimse, bu, o zamana göre bir delilik sayılır. Bir zaman gelip de böyle büroların gerçekleşeceği ve yaygınlaşacağı kimin aklına gelirdi?

Ne zaman ona gitsem hep bu işten konuşurdu.

Bana ille de bir ikramda bulunmak, beni kaplıcaya götürmek istiyordu.

Bir evde kaldığımız arkadaş da bizimle geldi, üçümüz bigün kaplıcaya gittik. Benim elimde kocaman bir de çıkın vardı.

Bursa'da çamaşır yıkamak büyük bir dert olmuştu. Kirlileri çamaşırıca yıkatacak para yoktu. Kiraladığımız evde de ne sıcak su, ne su kaynatacak kap, ne de çamaşır yıkayacak yer vardı.

Kaplıcalardan sıcak, kaynar kaynar sular fişkırmış. Tanrım, herhalde bu suları, benim gibi sürgün olacak kullarını düşünmüş, yerden fişkırtmış. Garip kulu kirlilerini yıkasın diye... Hem yıkan, hem de sulardan şifa al!

Ben kaplıcaya, işte bu iki işi birden görmek için gitmiştim. Bisürü de çamaşır birikmiş... Hamarat bir çamaşırcı bir günde zor yıkar.

Sağdan, soldan da okuyup öğrenmiştim. Bursa kaplıcalarında “ültraviyole”, “enfraruj”, “X reyyon”, “vitamin”, “röntgen ışınları”, daha ne bileyim ben, herbişey varmış... Ben bu kaplıcaya her zaman gidemem. Bikez gitmişken, bunların hepsini birden, toptan almak istiyorum.

Hani kırk yılda bir plaja gidip de, bütün bir yaz alması gereken deniz ve güneş banyosunu bir günde almak isteyenler vardır. Güneşle deniz yarasın derken, derileri soyulur, başlarına güneş vurur da, günlerce, aylarca döşeklere serilirler... Ben de işte öyle, kaplıcanın bütün şifasını birden almak istiyorum. İnsan, bu enayiliği bilgisizliğinden değil, parasızlığından yapar. Üstelik ben, kaplıcanın bütün şifasını aldıktan başka, çamaşırlarımı da yıkayacağım...

Kaplıcaya girdik. Ortada büyük bir havuz var. Yanlarda da çeşmeli kurnalar... Havuza “aslanağzı” denilen mermer çeşmeden fokur fokur sular akıyor. Sulardan cıgara dumanı gibi buğular yükseliyor. Hamam kubbesindeki cam yuvarlardan kalem kalem giren ışınlar, havuz suyunda yansıyor.

Bu kaplıca suyunda kükürt varmış, kurşun varmış, gümüş varmış, fosfor varmış... Ne yokmuş?.. Herbişey varmış... Buraya koltuk değnekleriyle kötürüm gelenler, dans ede ede giderlermiş. Eh, ben artık kaplıcadan çıktım mı uçarım...

Eskici arkadaşımınla sürgünlük arkadaşım havuza daldılar.

Ben bir kurnaya oturdum, kirli çamaşırlarımı yıkamaya başladım. Önce şu çoraplarla mendiller çıksın aradan... Çamaşır yıkarken kaplıcanın bütün şifalarını alırım. Sonra bir dalarım havuza, çıpıl çıpıl... Mermerlerin üstünde biraz daha dinlenirim. Sonra çıkarım.

Derimin gözeneklerinden ultraviyole midir, röntgen ışınları mıdır herneyse, bütün onların içime girdiğini sanıyorum. Ben iyice çamaşıra dalmışım. Ne kadar zaman geçti bilmiyorum.

Arkadaşlar,

– Biz çıkıyoruz, hadi sen de havuza gir! dediler.

Ben daha çorapları, mendilleri yıkamayı yeni bitirmiştim.

– Siz çıkın. Ben de şimdi gelirim. Bekleyin dışarda... dedim.

Ha babam iç çamaşırlarımı sabunluyorum, ha babam yatak çarşafını çitiliyorum. Biyandan da kendi kendime söylüyorum.

– Ültraviyole... Fosfor... Kükürt... İks ışınları...

Yıka yıka bitmez. Dünyanın çamaşırı yığılmış. Sabun sürüp çitilerken, gayret gelsin diye, hırsla, bir çitiliyorum, bir,

– Ültraviyole... diyorum.

Çamaşırı bir sıkıyorum, bir,

– Kükürt, fosfor, iyot... diyorum.

Hamamcı geldi,

– Arkadaşlarınız sizi bekliyor... dedi.

– Az daha beklesinler. Şimdi geliyorum.

İşimi bir ayak önce bitireyim diye, çamaşıra iyice sıkıyı verdim. Bikez bitirsem çamaşır yıkamaydı, havuza dalacağım. Ha babam, ha babam... Tepe gibi çamaşır...

Arkadaşlardan bir haber daha geldi. Haber geldikçe ben kendimi sıkıyorum:

– İks ışınları... ha gayret... gümüş var, iyot var... Haydi yavrum, ultraviyole!..

Şöyle gözlerimin karardığını, içimin geçtiğini biliyorum. Bayılmışım. Affedersiniz, çitilediğim kirliliğe her nasıl yapışmışsam, bitürlü elimi açıp alamamışlar. Külot elimde, beni kargatulumba dışarı çıkarmışlar. Bayılısam değil ya, ölsem külotu bırakmam. Çektiğimiz yetmez gibi, bir de açıkta mı kalalım?

Gözümü açtım ki, başıma toplaşmışlar...

– Aman çamaşırlarım...

Güldüler.

– İşte elinde ya...

– Ya öbürleri?

Islak çamaşırlarımı getirdiler.

Bursa'da ancak bikez kaplıcaya gidebildim. Onda da ne havuza girebildim, ne aslan ağzında yıkanabildim. Çamaşırları bile, yarı kirliliğe, ıslak, eve getirdim. Ultraviyole, röntgen ışını derken, az daha ölüyordum. Ama beş mendilimi iyicene, gıcır gıcır yıkamışım; sakız gibi olmuş...

İş mendilde... Sürgünde adama mendil çok gerekiyor. İster gözyaşını sil, ister burnunu...

Son Anılar

Bursa'da kısa süren sürgünlük günlerimin anılarını burada bitirmek istiyorum. Onların içinden acı olanları seçip ayırdım. Gülebileceğiniz bikaçını süzdüm, size sundum. O günlerden bikaç küçük anım da şunlardır:

Sürgün günlerimden bugüne kadar dostum kalan bir Heykelci Hikmet'tir (Hikmet Akadam). Heykelcilikle İstanbul'da çocuklarının karnını doyuramamıştı. Kaynatası iyilik yapmış, onu Bursa'daki fabrikasına kapıcı almıştı. Gurbette bibaşına olanda, ev-ocak özlemi başlıyor. Bizi arasıra, yoksul, ama sıcak ev çevresine alan, yalnız Heykelci Hikmet olmuştu. O da bir başka türlü sürgün sayılırdı.

Koskoca Bursa'da Heykelci Hikmet'le nasıl anlaşmıştık? Ortaklaşa hiçbir düşüncemiz yoktu. Kafalarımızın pek birbirine uyduğunu sanmıyorum. Ama resim, çamur, renk, boya, çizgi, sanat, koca Bursa'da birbirlerini hiç tanımayan iki kişiyi arkadaş yapıvermişti.

Sonradan, Hikmet Beyi Emniyet Müdürlüğünde sorguya çekmişler. Neler konuştuğumuz sorulmuş. Bütün konuştuklarımızı anlatabildiyse, polisler ikimize de deli demişlerdir.

Kapıcılık yapan Heykelci Hikmet'in derdi, bana kendi derdini unuttururdu. Kendi derdini de unuttunca, ona büstlerini yaptıracak müşteriler arardım. Bursa'da bikaç kişi ona büstlerini yaptırdı. Hikmet Bey de kapıcılıktan kurtuldu. Bu, belki de onun için iyi olmadı.

Hep düşünürüm: Acaba Hikmet Bey, işi tıklarında biri olsaydı, bize bu dostluğu yine gösterir miydi? Bu düşünce, belki insanın yüreğindeki kötülüğü dışa vurur ama, ne yapayım ki, düşünüyorum.

Bursa'da birini daha tanımıştım. O, bizden de zil, meteliksizdi. Orada beni en çok güldüren adam o oldu. İkidebir,

– Ah, ah!.. derdi, ben, seninle geçen yıl arkadaş olacaktım ki o zaman görecektin...

Bir yıl önce babasından kalan ellibin lira mirası yemiş, bitirmiş.

– Seninle geçen yıl tanışacaktık... Al, diyecektim sana... Ne kadar istiyorsun? Onbin mi, yirmibin mi?.. Ah!.. Geçen yıl tanışacaktık ki...

Bunu her karşılaşmamızda söylerdi. Hergün de karşılaşırdık. Bu sözleri o kadar kesin, o kadar çok söylerdi ki, giderek ben kendimi ona borçlu bulmaya başladım, gerçekten yirmi, otuzbin lirasını almış gibi oldum.

Bütün mirasını sizden esirgemeyen birinden siz, ekmeğinizi, yemeğinizi esirgeyebilir misiniz? Buyüzden arasıra, bir de onun boğazını düşünmek zorundaydık.

– Ah geçen yıl tanışacaktık... Geçen yıl neredeydin birader?

Bunu öyle bir sorardı ki, geçen yıl onu arayıp bulamadığım, böylece de ellibin lirasının ziyan olmasına neden olduğum için beni suçlu çıkarır gibiydi.

– Buyrun!.. derdik.

Sofraya otururduk.

– Ah!.. Geçen yıl arkadaş olmalıymışız...

Aradan dört beş yıl geçtikten sonra, onu İstanbul'da gördüm. Bitikti. Sonradan çıkan büyük bir

mirası daha yemiş bitirmiş...

– Nerelerdesin kardeşim, dedi, ben yine perişan oldum. Seni o kadar aradım, bulamadım. Geçen yıl karşılaşıyorduk ki...

– Ben zamanında hangi işi yaptım ki... Bana da böyle hep mirasını yiyip bitirenlerle arkadaşlık kalıyor.

Bursa'da hiç unutamadıklarımından biri de, bir oğlan çocuktur. Komşulardan birinin oğluydu. Benim oğluma benziyordu. Beş yaşlarında sarışın, yaramaz, kirloş bir oğlan... Evden çıkarken, her sabah yolumu beklerdi. Onunla arkadaş olmuştuk. Onu severken oğlumu sever gibi olurdu.

Her sabah pencereden bakardım. Sokaktaysa, cebimde de para varsa, çıkardım. Cebimde para yoksa, sokağa çıkmazdım. Çocuğun oradan uzaklaşmasını beklerdim. Sonra, ona görünmeden kaçırdım.

Ne kadar çok gerekirse gereksin, yine harcamaz, onun için cebimde beş kuruş ayırmaya çalışır, paramın son beşliğini saklardım. Sokak kapısından çıkınca bana koşardı. El ele tutuşur, köşedeki bakkala giderdik. Her sabah bakkaldan bir şeker hakkı vardı.

Bir sabah yine kapıdan çıktım. Bana koştu. Yere çömeldim. Boynuma sarıldı. Tam o sırada, sert bir ses çocuğun adını çağırıyor. Karşı evin kapısında babası duruyordu. Çocuk donup kalmıştı. Başını önünde süklüm püklüm babasının yanına gitti. Adam çocuğu dövmeye başladı. Ona her sabah şeker aldığımı bilmiyordu. Benimle, mahallelerine sığınmış bir sürgünle konuşuyor diye çocuğu dövüyordu.

O günden sonra onunla hiç konuşmadık. Ben kapıdan çıkardım. O, kendi evlerinin kapısında dururdu. Bana bakardı uzaktan... Ben, ona bakınca başını yere indirirdi. Kendi oğlumu sevememiş gibi, oradan uzaklaştırdım.

Günlerimin çoğunu Bursa kitaplıklarında geçirirdim. Bigün Halkevi kitaplığında bir kitap okurken, sağıma, soluma, karşıma gençler geldiler. Hepsi birer kitap aldı. Ama içlerinden ikisi kitap okumuyor, boyuna yüksek sesle konuşuyor, yaramazlık yapıyor, birbirleriyle şakalaşıyorlardı. Kitaplık salonu, paydos zamanında bir sınıfa dönmüştü. Susarlar diye bekledim, susmadılar. Yüzlerine sert baktım, daha çok yaramazlık ettiler. Sinirlerim bozuldu. En yaramazına,

– Bir cümleyi beş kere okuyorum, yine anlamıyorum. Sussanız iyi olacak... dedim.

Büsbütün yaramazlığa, üstelik alaya da başladılar. O kızgınlıkla çıktım dışarı. Asfaltta yürürken, arkamda koşan bir ayak sesi duydum. Başımı çevirdim. Az önce kitaplıkta yaramazlık eden, azarladığım çocuk. Daha büyük bir terbiyesizlik edeceğini sandım. Koşarak yanıma geldi:

– Siz, Aziz Nesin misiniz?

– Evet... dedim.

Başını önünde utanmış,

– Kitaplıkta defterde adınızı gördüm de... Affedersiniz...

Hayatımda beni yerden yere vuranlar kadar, değerlendirenler de oldu. Ama o çocuğun verdiği değeri hiç unutamıyorum.

Lise öğrencisiydi. Bu genç o gün benimle evime dek geldi. Benimle tanışmış olduğu için çok coşkulu ve sevinçli idi. Bikaç kez daha bu gençle görüşmüştük. O zaman adını da biliyordum. Benim üzerimde iyi bir iz bırakan bu delikanlının ne olduğunu sonraları sorup öğrendim. Üzerinde özel hiçbir yetkim olmadan solcu olmuş, liseyi bırakmak zorunda kalmış, işçilik yapmış ve sonra da

cezaevine düşmüş olduğunu öğrendim. Çok üzüldüm.

Sürgün bitip İstanbul'a gelince, daha iyi şeylerle karşılaşmadım. İstanbul'da kurduğum, bıraktığım her ne varsa, hepsi dağılmış, hepsi yıkılmıştı. İş, eş, herşey. Onları yeni baştan toparlamaya, kurmaya çalıştım. Ama olmadı...

Niçin Sürgün Edilmişim?

1948’de Bursa’ya sürgün edilmişim. Sürgün edilmemden dokuz yıl sonra bu kitabı yazmışım. O günden bu yana yirmiiki yıl geçmiş. “Bir Sürgünün Anıları” adlı bu kitabımı, üçüncü basımına hazırlamak için baştan okuyunca, çok önemli bir sorunun yanıtızsız kaldığını gördüm. Bir yazar hapsedilmiş, sonra da sürgün edilmiş; peki ama niçin, ne yapmış? İster istemez kafalarda doğacak bu sorunun yanıtını vermem gerekiyor. Kısaca anlatayım.

Yıl 1946... Sabahattin Ali’yle “Markopaşa”yı çıkarıyoruz. Sabahattin Ali’nin isteği üzerine, “Markopaşa”daki hiçbir yazıya yazarın adı konulmuyordu. Sabahattin’in neden böyle bir istekte bulunduğunu, bir başka uzun yazıda açıklayabilirim. Şu kadarını söyleyeyim: “Markopaşa”nın ilk döneminde “Markopaşa”daki Sabahattin’in yazıları, yalnız çerçeve içindeki başyazılarıdır. Cevdet Kudret’in “Hoşgeldin Viktori” başlıklı, Amerikan zırhlısı Missouri’nin İstanbul limanına gelişini yeren bir hikâyesiyle, Şerif Hulusi’nin bikaç yazısı ve iki arkadaşın biriki kısa yazısı dışında “Markopaşa”daki bütün yazılar benimdir.

O dönemde Türkiye’nin ençok okunan gazetesi “Cumhuriyet” ancak otuzbin satılıyordu. O zamanın çok satışlı gazetelerinden biri olan, benim de fikra yazarı olduğum Zekeriya Sertel’in “Tan” gazetesi ancak onikibin satılmaktaydı. Zamanın en aşırı muhalif gazetesi olan Ahmet Emin Yalman’ın “Vatan” gazetesi yalnız bitek gün, 1945 seçim günü, ellibin satmış ve bu yüksek satış herkesi şaşırtmıştı.

İşte gazete satışlarının bu durumda olduğu o günlerde, ilk sayısını altıbin bastırduğım “Markopaşa”, bikaç sayı sonra altmışbin satmaya başlamış ve düz baskı makineleri [tipo] “Markopaşa”yı bir haftada basmaya yetişmez olmuştu. “Markopaşa”nın neden bu denli çok sattığı incelenmeye değer ayrı bir konudur.

Türkiye’de tek parti (CHP) iktidarı ve İstanbul’da sıkıyönetim vardı. Hükümet, yüksek satışı, gülmece yaygınlığı ve kavgacı etkisiyle en aşırı ve en bilinçli halk muhalefeti yapan “Markopaşa”yı her ne uğruna olursa olsun susturmak istiyordu. “Markopaşa” için birçok adli kovuşturma ve davalar açılmıştı. Yine Sabahattin’in isteği üzerine, “Markopaşa”da ne yazar, ne sahip, ne de yayın müdürü olarak benim adım görünmediği için, yazılardan ben sorumlu değildim ve benim yazdığım yazılardan Sabahattin, ondan sonra da öteki yazı işleri müdürleri mahkemeye gidiyorlardı. Siyasi polis ve dolayısıyla iktidar, “Markopaşa”daki yazıları benim yazdığımı epiy sonra öğrenmişti.

Bir akşam idarehanede “Markopaşa”nın yazılarını yazarken benden az daha genç birisi geldi, benimle özel olarak görüşmek istediğini söyledi. Odada yalnız kalınca, yedek subay olarak sıkıyönetim komutanlığında önemli biyerde çalıştığını söyledikten sonra, “Markopaşa’nın hükümetçe zararlı görünen yayımına son vermek için Ankara’dan çok gizli bir buyruk geldi,” dedi.

İnsan, içinde yaşarken birçok olayı değerlendiremiyor. Ben de, o zamanki siyasal kavganın içinde öyle bir tutkulu havadaydım ki, sivil elbiseyle gelen bir yedek subayın verdiği bu haberin önemini hiç kavrayamamışım. Gitmeden şunları ekledi: “Markopaşa’daki yazıları sizin yazdığınızı biliyorlar. Yakında bir bahaneyle sizi tutuklayacaklar.”

Verdiği bilgi için teşekkür ettim. Gitti. Bu sözlere öylesine önem vermedim ki, kim olduğunu

öğrenmek gereğini bile duymadım. Bu konuşmadan biriki hafta sonra da tutuklandım.

İkinci Dünya Savaşı sonu. Modern emperyalizm, Türkiye’yi kendi etki alanı içine almak istiyordu. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Truman adına “Truman doktrini” daha yeni çıkmıştı. Türkiye’nin bugünkü acıklı durumunun başlangıcı ve kaynağı olan Truman doktrini altında modern emperyalizm, ekonomik, politik ve stratejik çıkarları için, özellikle geri kalmış ülkelere yardım maskesi altında sömürü ağlarını germeye başlamıştı.

Öyle biyer geliyor ki, artık o yerde gülmece yoluyla mücadele olanağı da kalmıyor. Modern emperyalizmin Türkiye’ye girişine karşı halkımızı uyarmak için mizah dışında yayın yapmamız gerekiyordu. İşte bu amaçla “Nereye Gidiyoruz?” başlıklı küçük bir broşür yazdım. Bu yazımı Sabahattin Ali’yle idare müdürümüz olan Halûk Yetiş de okumuşlardı. Sabahattin çok beğenmişti. Onlara, bu yazıda yasal bir sakınca olup olmadığını öğrenmek için okutmuştum. Sabahattin, hiçbir sakınca olmadığını söyledi.

Broşür, el dizgisiyle dizildi. O zamanlar el dizgisi, özellikle kitaplar için, makine dizgisinden daha çoktu. Stad Basımevinde basılıyordu. Broşürün yalnız bir yüzü basılmış, ben de basım provasını görmüştüm. İkinci yüzü basılırken basımevini basan siyasi polisler, yalnız bir yüzü basılı, öteki yüzü beyaz olan onbin broşürü alıp götürmüşler. Ertesi gün de beni poliste sorguya çektiler. O sorgu sahnesi korkunç bişeydi.

Beni, Emniyet Müdürü Ahmet Demir’in odasına almışlardı. İçerisi kalabalıktı. Çok iyi giyimli adamların karşısında, ayaktaydım. Benimle konuşan çok ileri gelen biri olmalıydı ki, o konuşurken Ahmet Demir bile susuyor, saygılı davranıyordu. Çok sert bir yüz ve çok sinirli bir sesle,

– Niçin yazdın bu broşürü? dedi.

Niçin yazdığımı en kısa yoldan anlatmalıydım. Şöyle dedim:

– Cumhuriyet gazetesinde “Amerika’nın hudutları Türkiye’den geçer” diye büyük bir haber başlığı vardı birinci sayfasında. Bu başlık ve haber bir Türk yazarı olarak ulusal onuruma dokundu. Onun için yazdım.

Gerçekten de Cumhuriyet gazetesinde o başlığı gördüğüm gün broşürü yazmaya başlamıştım.

Aynı sinirli ses ve sert yüzle, o gergin hava içinde,

– Peki, dedi, tartışalım bunu seninle, açıkla düşünceni.

– Nasıl tartışabiliriz, dedim, eşit şartlar altında değiliz ki... Beni sanık olarak buraya getirmişler.

Karşımda tanımadığım biçok insan. Kalın duvarlı Emniyet Müdürlüğünde, tabancalı insanlar arasındayım..

Birden daha çok kızıp,

– Yani Rus köpeği mi olalım? diye bağırdı.

Büsbütün ve inadına bir sükûnetle,

– Önce köpek olmayalım, dedim, köpek olduktan sonra ha Amerikan köpeği, ha Rus köpeği...

Hangisi iyi beslerse onun köpeği olunur.

“Tartışalım” diyen adam,

– Götürün bunu! diye bağırdı.

İki sivil polis kollarıma girdi.

Nereye Gidiyoruz?

Tek yanı basılmış o broşürden şimdi elde hiç yoktur. Sıkıyönetim arşivlerindeki mahkeme dosyasında bulunup da çıkarılsa, o yazı yüzünden bir yazarın nasıl olup da hapse ve sürgüne mahkûm edildiğine, beni mahkûm edenler bile şaşarlar. O zaman CHP iktidardaydı. Bugünkü CHP ortamın solundadır. Benim “Nereye Gidiyoruz?” adlı broşürde yazdıklarım, CHP’nin o konudaki bugünkü düşüncelerinin yanında çok daha yumuşak, çok daha ılımlı kalır.

Polis sorgusundan sonra serbest bırakıldım. O arada Sabahattin Ali tutuklanmış, Paşakapısı Cezaevine götürülmüştü.

Bigün iki sivil polis beni alıp sıkıyönetim mahkemesinin askeri savcısına götürdü. Askeri yargıç, yarbay olan savcı beni sorguya çekerken birdenbire Sabahattin Ali’ye en ağır ve en kaba biçimde sövüp saymaya başladı. Bu sövgü, benim sorgumun ortasında ve hiç ilişkisi yokken birdenbire olduğu için çok şaşırmıştım. Ama neden sövdüğünü de soramıyordum. Bisüre sövdükten sonra,

– Bana tebrik kartı göndermiş... dedi. (Ya bayram ya yılbaşı tebrik kartı demişti, unuttum.)

Büsbütün şaşırdım. Tebrik kartı gönderdi diye bir insana bu denli kızılması görülmüş şey değildir.

– Bana tebrik kartı göndermek demek, ne demek?

– Bilmem, dedim, ne demek?

– Yani, “Ruslar Türkiye’yi işgal edince, asılacakların listesinde senin de adın var,” demek...

Yalnız bu sorgular ve duruşmalar ayrı bir kitap değildir. Bu anılarımı “Böyle Gelmiş Böyle Gitmez”in gelecek ciltlerinde yazacağım. Ama belki ölüm, ben o anılarımı yazmadan önce yetişir diye biriki kalem dokunuşuyla o günkü toplum kesitinden bikaç görüntüyü sunmak istiyorum.

Beş on gün sonra da tutukladılar. Harbiye’deki askeri cezaevine koydular. Beni suçlu gösterecek Ceza Kanununda bir madde bulmak için bütün hukuk bilgilerini kullandılar. Sonunda Türk Ceza Kanunundaki 161’inci madde kendilerine pek elverişli göründü. Bu madde benim yazıma uymadığı için, beni Ceza Kanununa uydurmaya çalıştılar. 161’inci madde: “Yayım yoluyla milli menfaatlere aykırı eylemde bulunmak...”

Amerika, Türkiye’ye girmesin, bizi sömürmesin, yardım maskesi altında bizi soymasın dediğim için, milli menfaatlere aykırı yayın yapmış oluyordum.

Çok iyi biliyorum ki, beni o gün sorguya çeken ve mahkûm edenlerin çocukları, hatta kendileri bile, benim o zamanki düşüncelerimden çok daha ileri gitmişlerdir.

Evimi biçok kez arayan ve aldıklarını geri vermeyen polisler, bu davaya ilişkin bütün belgeleri de almış olduklarından, ne yazık ki bugün elimde, o davanın iddianame, savunma gibi hiçbir belgesi yok. Uzun savunmamın özeti şuydu:

“Bir düşüncenin ulusal çıkarlara aykırı yada uygun olduğu, o düşüncenin ortaya atıldığı dönemde herkesçe kolaylıkla anlaşılmaz. Bir düşüncenin topluma yararlı mı, zararlı mı olduğunun herkesçe kesinlikle anlaşılması için üzerinden zaman geçmesi gerekir. Sizler, Amerikan yardımının Türkiye’ye yararlı olduğu düşüncesindesiniz. Ben, yardım adı altında yurdumun sömürülebileceği düşüncesindeyim. Hangi düşüncenin doğru olduğunu zaman gösterecektir. Ancak zamanın

doğruluğunu, yanlışlığını, yararını, zararını ortaya koyacağı bir düşünceden ötürü mahkûm edilmemem gerekir.”

Uzun savunmamın ağırlığı bu noktadaydı.

Yargıçlar Kurulu: Başkan bir topçu generali, üyeler bir albay, bir yarbay, savcı bir yarbay, yargıç da liseden sınıf arkadaşım olan (şimdi avukattır) bir yüzbaşiydi.

Savcı, yirmiiki yıl hapsimi istiyordu.

Broşürü toplamakta gereğinden çok daha acele davranmışlardı. Çünkü, kanuna göre yayım “neşir” eyleminin olması için bir yazıyı enaz iki kişinin okuması gerekiyordu. Oysa benim broşür daha basılırken, bir yüzü basılmış, bir yüzü basılmadan toplattırılmıştı, yani yayım eylemi olmamıştı.

Mahkeme broşürü okuduğunu söyleyecek iki tanık arıyordu. Broşürü okuduğunu söyleyecek iki tanık bulamadıkça broşür yayımlanmış olmadığından, beni mahkûm edemeyeceklerdi. Stad Basımevinin müdürü rahmetli Sacit Öget’i tanık olarak çağırdılar. Sacit Öget, broşürü okumadığını söyleyince mahkemenin general başkanı,

– Nasıl olur da matbaanıza basılmak için getirilen bir kitabı okumadan basarsınız? dedi.

Sacit,

– Matbaamızda basılacak her kitabı okumaya kalkarsam ayda bir kitap bile basamayız... dedi.

Bu tanık tutmamıştı.

Hangi ilişkiyle bilmiyorum, belki siyasi polisin salık vermesiyle, Stad Basımevinin müşterilerinden, orda bir spor dergisi bastıran Galatasaraylı bir spor yazarını tanık olarak getirdiler. O broşürü okumadığını ama basımevinde basıldığından haberi olduğunu, matbaa müdürü arkadaşı Sacit Öget’e broşürü okumadığı halde Aziz Nesin gibi bir adamın yazdığı broşürü basmanın tehlikeli olabileceğini anımsattığını söyledi.

Askeri Mahkeme kurulunu memnun eden bu tanık da tutmamıştı. Başka iki tanık bulmak gerekiyordu. Kim okumuş olabilir bu broşürü? Broşürü dizen mürettiple, basan makineciyi tanık olarak getirttiler. Mürettibe soruldu:

– Bu broşürü okumadın mı?

– Hayır efendim, okumadım.

– Sen dizmedin mi bunu?

– Ben dizdim.

Topçu generali başkan kızdı:

– Be adam, hem ben dizdim diyorsun, hem de okumadım diyorsun. Okumadan nasıl dizersin?

El dizgisi mürettibi olan usta,

– Efendim, dedi, ben her harfi kasadan teker teker alır öyle yazı dizerim. Harf harf kelimeleri dizerim. Bir kelimeyi dizince ondan önce dizdiğim kelimeyi unuturum.

– Okumuşsundur okumuşsundur...

“Her ne kadar okumadım diyorsa da, bir mürettibin okumadan bir yazıyı dizemeyeceği açık olup...”

Broşürü basan makine ustasına sordular:

– Bu broşürü okudun, değil mi?

– Okumadım.

– Nasıl okumadın? Sen basmadın mı?

– Evet, bir yüzünü basarken polisler gelip aldılar.

– Öyleyse bir yüzünü okudun?

– Okumadım.

– Basarsın da nasıl okumazsın?

– Efendim, ben makinede teknik üniversitenin kitaplarını da, hukuk fakültesinin kitaplarını da basarım. Eğer her bastığım kitabı okusaydım profesör olurdum.

“Her ne kadar okumadım diyorsa da...”

Tanık olarak Sabahattin Ali elleri kelepçeli olarak Paşakapısı cezaevinden getirildi.

– Arkadaşının yazdığı bu broşürü okumuş muydun?

– Evet, okudum.

İdare müdürümüz Halûk Yetiş getirildi.

– Okudun mu bu broşürü?

– Okudum.

– Peki, okudun da, bu broşür memlekete zararlıdır, basılmasın demedin mi?

– Ben memlekete zararlı bulmadım, çok yararlı buldum.

General başkan bu sözlere çok kızdı.

– Sen askerliğini yaptın mı? dedi.

– Hayır.

– Bu yaşa gelmişsin de nasıl askerliğini yapmazsın?

– Efendim, okula gidiyorum, tecilliyim.

– Nerde tecil belgen?

– Evde.

General oradakilere emir verdi: “Şimdi bununla birlikte evine gidilecek, tecil belgesi görülecek.

Tecil belgesi yoksa hemen askere gönderilecek...”

Duruşmanın gizli yapılması kararı alınmış, benim açık olması isteğim reddedilmişti. Gizlilik kararı verilen ilk duruşmaya gelen gazetecileri sıkıyönetim komutanı çağırıp,

– Gazetelerde tek kelime yazarsanız tozunuzu atarım! demişti.

Mahkeme kapısında konuşabildiğim Sabahattin Ali’ye askeri savcı yarbayın kendisine nasıl sövdüğünü söylemiş,

– Neden adama tebrik kartı gönderirsin? demiştim.

Sabahattin çok şaştı,

– Ne tebrik kartı yahu, ben öyle bir adam tanımam, adını bile bilmiyorum... dedi.

Savcı yirmiiki yıl hapsimi istiyordu. Suç eylemi eksik kaldığından, her ne kadar sıkıyönetim varsa da savaş hali sayılamayacağından... Pazarlık, pazarlık... Tut aşağı, vur yukarı: On ay hapis ve Bursa’ya sürgün...

Askeri Yargıtayda temyiz ettim. Genellikle Yargıtaydan, altı aydan önce karar çıkmıyordu; onbeş günde Yargıtay kararı geldi: Mahkeme kararı onaylamıştı.

Broşürümün adı “Nereye Gidiyoruz?”du. Kırksekiz yıl sonra, bugün nereye gittiğimizi görüp bilmeyen kalmadı, ama ben hapse ve sürgüne gidiyordum.

Antidemokratik Bir Karar

Sıkıyönetimin askeri mahkemesi beni antidemokratik bir kararla mahkûm etti dersem, buna inanmayanlar olabilir. Ama elimizde bir sağlam belge var: Büyük Millet Meclisinin kararı...

Türk Ceza Kanununun 161'inci maddesinin beni mahkûm etmek için dayanak olan fıkraları, antidemokratik görülerek kaldırılmıştır. İşte belge: (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, cilt 8)

Aydın Milletvekili Orhan Apaydın'ın 27.3.1962 günlü, 161'inci maddenin bazı fıkralarının değiştirilmesi için Millet Meclisi Başkanlığına verdiği öneriden bölümler:

“Türk Ceza Kanununun 161'inci maddesi, İtalyan Ceza Kanununun 265 ve 267'nci maddelerine tekabül eder.

.....

2. Milli menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunmak fiili.

Bu hüküm de tamamen antidemokratik ve anayasaya muhaliftir.

Antidemokratiktir; zira lafız itibariyle müphem olduğundan fertlerin temel hak ve hürriyetlerini tehdit eder mahiyettedir.

Mezkûr hüküm, Anayasanın 32'nci maddesinde yer alan suçların kanuniliği prensibine de muhalif bulunmaktadır. Zira, suçların kanuniliği, ef'al-i icraiyyenin sarih olarak kanunlarda gösterilmesi demektir. Bu suretle fertler hangi fiillerin ceza müeyyidesi altına alındığını bilir ve hareketlerini ona göre tayin eder. Hangi hareketlerin milli menfaatlere zarar verecek mahiyette olduğu ise farklı görüş ve kanaatlara göre değişik manalar kazanır. Nitekim mevcut bir iktidarın siyasi anlayışı aleyhine görüş serdi dahi çok defa bir hüküm ile tecziye edilmiştir.”

Millet Meclisi Adalet Komisyonunun Orhan Apaydın'ın bu önerisi üzerine aldığı “Esas no: 2/168 ve 23 no.'lu kararı”ndan bölümler:

“(.....) Yukarda arz edilen sebeplerle, kişinin temel hak ve hürriyetlerine aykırı olması itibariyle tamamıyla antidemokratik olan ve hukuk tekniği ve prensipleriyle izahı mümkün bulunmayan mezkûr maddenin 6, 7, 8'inci fıkralarının yürürlükten kaldırılmasına dair kanun teklifi ve gerekçesi komisyonumuzca da yerinde görüldüğünden aynen kabul edilmiştir. (.....)”

“Nereye Gidiyoruz?” adlı broşürü yazdığım zaman, hiçbir gazete ve dergide ne Amerikan yardımı, ne modern emperyalizm, ne Truman Doktrini, ne de Amerika'nın Türkiye'ye girişi aleyhinde hiçbir yazı çıkmış değildi. Tersine gazeteler, bu emperyalist akışı, Türkiye yararına sanarak destekliyorlardı.

Millet Meclisi Adalet Komisyonu raporunda da belirtildiği gibi, “iktidarın siyasi anlayışı aleyhinde görüş ileri sürdüğüm” için, tamamıyla antidemokratik ve Anayasaya aykırı, kanunilik prensibine uymayan bir maddeye dayanılarak hapse ve sürgüne mahkûm edildim. Bu haksız cezanın acısını ben çektim, ama söz konusu eylemle hiç ilişkisi olmayan geçimi bana bağlı insanlar daha çok çektiler. Bir ev yıkıldı, o evin insanları dağıldı.

Beni mahkûm ettikleri kanun maddesinin fıkraları yürürlükten kaldırıldı, ama ben buyüzden adli sicilimde hâlâ bir sabıkalıyım. Ne zaman sanık olarak bir mahkemeye gitsem de yargıçlar, savcılıktan

polisten adli sicilimi sorsalar, mahkemeye sabıkalı olduğum bildirilir. Bu, benim için şerefli bir sabıkalılıktır.

Kitabımın başındaki sözlerimi yineleyeyim. Ben bu kitabı, bakınız neler, ne acılar çektim, görünüz diye yazmadım. Tarihimizde yurdu ve halkı için büyük çileler çekenlerin acıları yanında, benimkinin adı edilmeye bile değmez. Bu anıları, yaşadığımız bir dönemin toplum kesitinden bir bölüm sunmak için yazdım.

Feneryolu 4 Aralık 1970

Kardeşim Haluk,

Henüz bugün serbest bıraktılar. Son bir haftada anamdan emdiğim süt burnumdan geldi. Yapmadıklarını bırakmadılar. Sen de benim yüzümden çok çektin. Ödenmesi imkânı olmayan bu iyiliklerine karşı, şimdilik teşekkürden başka bişey elimden gelmiyor.

Bugün sana telefon edeceğim. Belki konuşamam diye ayrıca bu mektubu yazıyorum.

Haluk, benim burada iş bulmama imkân yok. Adeta bütün Bursa bir günde beni tanımış gibi. İş vermeleri imkânsız. Yine iş sana düşüyor.

1) Evi parasız bırakma. Eğer para tedarik edemezsen, idarehanede ne varsa sat. Daktilo makinesi, masa. Her ne varsa sat.

2) Halil Lütfi'ye söyle. Bütün şartlarımı kabul ediyorum. Hiçbir mukabil şartım yok. Sürgünde bulunduğum üç ay zarfında ayda üçyüz lira harcadım. Daha aşağısıyla geçinmeme imkan yok. İstanbul'a geldiğim zaman, her ne verirse, istediği şartlar altında kabul ederim. Yalnız işi uzatmasın. Zenginin gönlü oluncaya kadar fakirin canı çıkmasın. Bu mektubun içine yazdığım eski Türkçe mektubu kendisine ver.¹ Muhabere ile geçirecek vaktimiz yok.

3) Haluk, eğer Halil Lütfi kabul ederse, derhal 300 lirayı al. 100 lirasını Vedia'ya ver.² Sonra evdeki bütün eşyalar boşalacak. Apartman taşınacak. Apartmanda bir odaya kitlenecek. Buraya yalnızca yatak, giyecek ve kapacak gelecek. Şimdiki evde hiçbirşey kalmayacak. Sonra evin kapısı kitlenip sen anahtarı aynı gün berber Emrullah'a vereceksin.³ O da hemen babama verecek. Emrullah sorarsa, benim kendisine vermeme tembih ettiğimi söyleyeceksin. Sonra çocukları sen alıp geleceksin. Bana geleceğiniz vapur ve günü telgrafla bildireceksin, Mudanya-Bursa otobüs biletleri İstanbul'da satılıyor. Oradan bilet alacaksın, ben Mudanya'dan sizi karşılayacağım. Sen istersen aynı gün aynı vapurla dönersin. Eğer Bursa'ya gelmek istersen, o zaman üç otobüs bileti alırsın. 100 lirayı eve verdikten sonra, 50 lirayı nakil masrafı için ayırırsın ve derhal bana 150 lira gönderirsin ki ben burada ev tutayım. Şimdi hazır ev var.

4) Yatak denginin içine akıl edip de elbiseleri koydunsa çok iyi. Eğer dengi ipe bağlamadınsa, hep açılıp dökülmüştür.

Derhal mektup yaz. Adresim şu:

Nusret NESİN

Yol geçen, Cumhuriyet Caddesi

Türk-Japon Fabrikası boya ustası İbrahim Dosdoğru eliyle.

¹ Halil Lütfi'ye yazdığım eski Türkçe mektup bu zarfın içinde bulunamadı.

² Vedia: O zamanki eşim.

³ Berber Emrullah; Sultanahmet'te berber dükkânı vardı ve babamın bir dostu idi.

Kardeşim Haluk,

Bursa haritada yerini bilmediğim bir Avustralya şehri kadar yabancı. Eğer Paris'e gitseydim, orada konuşacak insan, yapacak iş bulabilirdim. Bikaç tanıdık bildik buldum. Bana hayran olduklarını mücadele fikirlerimi takdir ettiklerini, fakat içtimai mevkieleri bakımından benimle münasebetlerinin doğru olmayacağını söylediler. İçlerinden yalnız biri bir Boğaziçi sigarası ikram etti.¹ Şimdi onlar herhangi bir Bursalıdan daha yabancı olarak yanımdan geçiyorlar. Zaten daha başka türlüünü beklemediğim için, bu hareketler beni üzüyor. İsmimi öğrenenler bazen müsaade isteyerek, bazen sessizce yanımdan sığıyorlar. Hülâsa bu koskoca Bursa şehrinde Aziz yapayalnızdır.

Gelelim diğer meselelere:

1) Bundan evvel gönderdiğim mektubu aldın mı? On param yok. Vaziyetim son derece müşkül. Senin sağdan soldan bin müşkülât ve fedakârlıkla bulup gönderdiğin beş on lira ile burada geçinmemin imkânı yok. Üstelik bir de evimin yükü var. Onun için her halükârda Halil Lütfi ile anlaşmak lazım.

2) Bana ne kadar çok para gönderebilirsen, o kadar iktisat edebilirim. Ne kadar az para gönderirsen o kadar israf fazlaşır. Onun için bana enaz 100-150 lira bulman lazım. Evvela otelden kurtulup bir pansiyon tutmalıyım. Bu suretle masraflarım beşte bire düşer.

3) Burada iş bulmak için her çareye başvurdum. Bu imkânsız. Filhakika Bursa'da pek kârlı işler yapılabilir. Fakat büyük sermaye lazım. Burada benim yapacağım bir iş var. Eğer bu işi yapabilirsem rahat rahat geçinebilirim. O da yağlı boya resim yapmak. Yağlı boya yastıklar ve böyle fantezi şeyler yaparsam para kazanmak mümkün. Satış da kolay. Ancak bunun için de 40-50 lira bir sermaye lazım. Yani bana ne yapıp yapıp bol para göndermelisin.

4) Geçen mektubumda da yazdığım gibi, evin durumu benden mühimdir. Daktilo, masa, her ne varsa sat, eve para yetiştir.

5) Çocuklarımın mutlaka Bursa'ya gelmesi lazım. Belki sen buna taraftar değilsin, ama lazım. Onlar gelmezse ben kaçıp geleceğim.² Ve başıma yeni belalar açılacak. Niçin çocukları istediğimi henüz sen anlayamazsın. Bu psikolojik bir meseledir. Sonra onlar burada olursa masraf yarıya iner.

6) Üsküdar Hapishanesinden gelirken bildiğin gibi yazılarımı aldılar. Bir defa da evvelce almışlardı. Şimdi sen veya Uykusuz, gidip bu yazıları isteyin. Ben Üsküdar savcısına ve cezaevi müdürüne mektup yazdım.³ Onları da verin. Hiç olmazsa romanı mutlaka alın. Bu roman fevkalade bir romandır. Sen çalışkansın, fakat müteşebbis değilsin. İnsan yüz teşebbüs yaparsa ancak biri olur. Sana evvelce verdiğim romanı mutlaka Vâ-Nû'ya ver.⁴ Benim vaziyetimi anlat. Akşam'da neşrettireceğini umarım. Teşebbüs daima iyidir. Muvaffak olmazsa ne çıkar? Ayp mı? Üsküdar'daki romana gelince, bu roman hakikaten mühimdir ve iyidir. Bunu da alırsan her kitapçıya götür. Bir kere okusunlar. İsterlerse bassınlar. Şerif de uğraşsın.⁵ Belki Remzi basar.⁶ Bu işleri ihmal etme kardeşim.

7) Uykusuz polisteki evrakı alacaktı.⁷ Aldı mı bana bildir.

8) Üsküdar'daki yazıları alırsan "Zincirli Hürriyet"e ver, beğendiklerini alsınlar. Beğenmediklerini "Geveze"ye ver.⁸ Zincirli çıkacak mı bana bildir.

9) Arkadaşların Bursa'da tanıdıkları varsa, bana adreslerini bildirsinler. Pek yalnız kaldım.

Gözlerinden öper, acele ve mufassal cevap beklerim.

ADRES

Cumhuriyet Caddesi

Türk-Japon fabrikası boyacı ustası İbrahim Dosdoğru eliyle.

1 İsmet Bozdağ.

2 Çok özlediğim çocuklarım hiçbir zaman sürgünde olduğum sürece Bursa'ya gelmedi. Eşimin yanıma gelmek istemediğini çok sonraları öğrendim.

3 Cezaevlerinde yazı; tabanca, bıçak, şiş gibi bir suç işleme aygıtı sayılıyordu. Cezaevinde yazdığım yazıları cezaevi müdürü ve savcısı eroin, esrar bulmuşlar gibi benden alırlardı. Oysa bu yazılar benim tek geçim kaynağımdı. Alman ve geri verilmeyen bu yazılar arasında pekçok öyküm ve bikaç romanım vardır.

4 Vâ-Nû: Dostum Vâlâ Nurettin. Bu roman o zaman değerlendirilemedi ve kayboldu.

5 Arkadaşım Şerif Hulusi "Markopaşa" da bizimle çalışırdı. Biçok çevirileri vardı.

6 Remzi Kitabevi sahibi Remzi Bey.

7 Mim Uykusuz adıyla "Markopaşa"ya karikatür çizirdi.

8 "Geveze", "Markopaşa" dan sonra, aynı biçimde çıkan gülmece dergisi.

Kardeşim Haluk,

Cevabımı bugün aldım. Bütün işlerinin arasında şimdi bir de bana mektup yazmak işi çıktı. Bu mektubumu alır almaz hemen mektup yaz. Oda çok soğuk olduğu için kalemi tutamıyorum. Onun için yazım bozuk. Evvela senin mektubuna cevap vereyim.

1) İdarehaneyi devredelim, 500 lira alırsınız diyorsunuz. Senin hesapların ekseriya yanlış çıkıyor. Mesela makine içinde böyle oldu. Eğer hakikaten ve sallantıya uğramadan 500 lira alabilirsek derhal devredelim.

500 lirayla hiçkimseye muhtaç olmadan 3,5 ay geçenebilirsin diyorsunuz. Bunun imkânı yok. Enaz ayda 300 lazım. Sebebine gelince. İnsanın iktisat etmesi için bol parası olması lazımdır. Ne kadar az para olursa o kadar fazla harcanır. Yalnız bana burada 100 lira yetiştirmez.

2) Daktilo makinesi düşündürüyor diyorsunuz. Beni herşeyden evvel, çocuklarımı düşündürüyor. Daktilo, şu, bu vız gelir. Seni ne bakımdan düşündürüyor? Elimizden bu kadar çok şey gittikten sonra, düşünme sırası bir kırık daktilo makinesine mi kaldı? 4-5 ay sonra daha yenisini, daha iyisini alabilirim. Derhal sat. Masalar kalsın, icap ederse onları da sat.

3) Yatağı ambardan şimdilik almama imkân yok. Dediğim gibi, iktisat etmek için bol para lazım. Param olmadığı için otelde kalmaya ve lokantada yemeye mecburum. Elbiseleri acele gönder. Evden çamaşır da al, içine koy.

4) Ziya Tamburacı'nın mektubunu aynen iade ediyorum.¹ Mektubu kendisine ver. Ve bu yazılarımı oku. Ben ancak mert olanların yardımını kabul ederim. Bana evvelce kendisini böyle tanıtmıştı. Hadiseler aksini ispat etti. Benim hapiste elim kolum bağlı iken ve çocuklarım evde açken, içinde on parası olmadığı ve bir damla alınının teri bulunmadığı bir maldan menfaatlenen insan, benim prensiplerim dışındadır. Ben kısa zamanda, bir seneye kalmaz, çok daha iyi makineye sahip olabilirim. Fakat o çeşit insanlar, benim itimatımı saflık olarak istismar kurnazlığına kapılır ve hayatlarında rastlayan bu küçücük vesileyi devlet kuşu zannederler. Neticede ne ben kaybederim, ne de öyleleri bişey kazanır. Bunu aynen kendisine okumanı bilhassa rica ederim. Benim gücüme giden maddi ziyan değil, yapılan muameledir.²

5) Gönderdiğin 15 liraya çok teşekkür ederim. Bunu ne müşkül şartlar altında temin ettiğini biliyorum. Fakat çocuklar benden çok daha mühimdir. Beni değil Bursa'ya, bulutların üstüne atsalar aç kalmam. Uludağ'ın karlarını sıkır, ekmek çıkarırım. Eve haftada enaz 30 lira vermelisin. Artarsa bana gönder.

¹ Ziya Tamburacı, "Markopaşa" yönetimevinin bulunduğu İzzettin Han'da bitişik komşumuz bir mürettepti.

² Bu çok ilginç bir olaydır. "Böyle Gelmiş Böyle Gitmez" adlı özyaşam öykümde zamanım olur da yazabilirsem bu olayı ayrıntılarıyla yazacağım. Bir han odasında oluşan bir el dizgisi mürettephane sahibi Ziya Tamburacı, Osman Pehlivan adında bir adamın oğluydu. Bana çok güvenilir bir kişi gibi görünmüştü. O günlerde Amerika'dan ancak kullanılmış baskı makinesi getirilebiliyordu. "Markopaşa"dan kazandığım bütün parayı Sabahattin Ali'nin müsriçe çektikleri dışında böyle bir makine almak için yemeden içmeden biriktirmiştim. Selanik Bankası'ndan akreditif açtırarak bir baskı makinesi getirtmiştik. Böyle bir kullanılmış makinenin Amerika'dan satın alınması için, ticaret kanununun bilmem ne maddesine göre bir matbaanın sahibi olmak gerekiyordu. Ziya Tamburacı üzerine yapmıştım ve makine onun adına gelmişti. Bu baskı makinesinin İstanbul gümrüğüne geldiği gün ben sıkıyönetimce tutuklanmıştım. Tutuklanmamdan sonra Ziya Tamburacı bu makinenin kendisinin olduğunu iddia ederek, makineyi bizim çekmemiz için bizden ayrıca para istiyordu. Yani içinde 10 parası olmadığı bizim makinemizi bize satacaktı. Ben askeri cezaevinde tutukluydum. O sırada Sabahattin Ali de Üsküdar'da Paşakapısı Cezaevi'nde tutukluymuştu. Elimizin kolumuzun bağlı olduğu öyle bir zamanda Ziya Tamburacı insanlığını ortaya koymuştu. Sonunda bu makine gümrükteyken satıldı ve hiç para alamadım. Ziya Tamburacı havadan payını almıştı.

Kardeşim Haluk,

Mektubunu bugün aldım. Halil Lütfi'nin karşılıksız ayda yüz lira yardımını anlayamadım. Bunu borç olarak mı veriyor? Ne şekilde verirse versin, al ve derhal eve götür. İstanbul'da yapacağım işe gelince: Bu işin maddi tarafı, yani aylık mı, ortak mı olacağı hususu ancak İstanbul'da ve karşılıklı olarak konuşulur.

İstanbul'da Halil Lütfi'yle yapabileceğim şu işler var. Bunların hepsi de kazançlıdır.

1) Haftalık bir magazin çıkarmak. Tasavvur ettiğim magazin, muhakkak tutar ve diğerlerinin okuyucularını da alır. Üstelik onlardan çok daha ucuz çıkaracağım.

2) Günlük bir halk gazetesi. En kazançlı iş budur. Bu hususta evvelce Halil Lütfi Beyle konuştuk. Tabii bunların teferruatını mektupla anlatamam. Fakat tasavvur ettiğim günlük halk gazetesi, her sınıftan halkın okuyacağı ve Türkiye'de yeni bir tip gazete olacak.¹

3) Kitap neşriyatı: Bu iş hem fazla sermaye ister, hem de kazanç için beklemek ve dayanmak lazımdır. Mamefih, en garantili, batmak ihtimali olmayan bir iştir.

4) Bir de mizah gazetesi çıkarılabilir. Fakat bu hususta Halil Lütfi Bey ile anlaşabileceğimizi zannetmiyorum.

Mektubunda oradan Halil Lütfi'ye ne gibi bir yardımda bulunursan yaz diyorsun. Buradan ben ne gibi bir yardımda bulunabilirim? Buradan hiçbirşey yapamam. İsterse Bursa hakkında tetkikatta bulunabilirim. Fakat bu bişey ifade etmez. Çok kazançlı bir Bursa Kılavuzu işi var. Ama bunu Musa Ateş çıkarmak üzere. Yani bana kalsa, burada çalışacak şimdilik bişey yok. Esasen ben kendime göre çalışıyorum. İşte senin elinde iki roman var. İstersen ver. O da matbaasında çıkan gazetelere versin. O gazetelere, Bursa'ya ait yazı, röportaj isterlerse yazayım. Hikâye isterlerse yazayım. Vallahi bilmem.

Sabahattin'den ne haber? Hâlâ dönmedi mi?

Bütün arkadaşlara selamlar ederim. Senin de gözlerinden öperim.

DİKKAT: Elbiseleri de yatak gibi gönderirsen giyilecek yeri kalmaz, bir kutuya filan koymalı.

¹ İstanbul'a dönüşümde bu halk gazetesinin yayımlanması için Halil Lütfi Dördüncü'yle anlaşmıştık ve iki üç ay bu gazetenin hazırlığı ile uğraştım. Halil Lütfi önerdiğim birçok projeden en çok bu projeyi beğenmişti. Sürgünden dönüşümde kolları sıvayıp böyle bir gazetenin çıkışına girişmişim. 2-3 ay çalıştıktan sonra Halil Lütfi başka bir ortak bulup Yenigün'ü mü yoksa benim projemi mi gerçekleştirmenin uygun olduğunu sordu. Halil Lütfi'nin Yenigün'ü çıkarmaya eğilimli olduğunu anlamıştım. Yenigün'ü çıkarmasının daha uygun olacağını söyledim. Ben de Yenigün gazetesinde köşe yazarlığı yaptım.

Kardeşim Haluk,

“Akın” için ikinci yazıyı gönderiyorum. Yazıları beğenip beğenmediklerini bana bildir ki ona göre yazayım. Beğenmezlerse geri al, 15 günde ancak iki yazı yazdığım, tembellik ettiğim için belki bana darılırsın ama, 24 saatte, hatta bazen 48 saatte bir yemekle, soğuk odada titreye titreye yazı yazılmıyor.

Nizamettin Nazif’i gör, benim tarafımdan selam söyle. İsterse gazetesinde “Hapishaneden Mektuplar” diye yazı yazayım. Yahut Halil Lütfi aracılık etsin.

Ben burada bir ev tuttum. Otelden kurtuldum. Artık çocuklar gelebilir. İş senin gayretine ve para bulmana kaldı. Bana para gönderebilirsen iyi olur. Vaziyetim hiç iyi değil. Galiba hastayım. Bana sık sık mektup yaz. Teselli oluyorum. Gözlerinden öperim.

Haluk, bilmediğim yerlere mizah yazısı yazamıyorum. Elimde değil. İçimden gelmiyor. Zorla da mizah olmuyor. İstedğin kadar ciddi yazayım.

Kızım,¹

Bursa'da ev tuttum. Yakında sizi getireceğim. Senden rica ediyorum. Bursa'ya geleceğini hiçkimse bilmeyecek. Ne annene, ne kardeşine, ne de komşulara söyleyeceksin.

Gelişiniz şöyle olacak. Yalnız yatak, giyecek ve kap kaçak gelecek. Bunlar gayet iyi denk yapılıp sıkıca bağlanacak. Her dengin (belki yalnız bir denk olur) üzerine bir karış kadar bir beyaz bez dikeceksin. Siz vapura bineceğiniz sabah, Haluk bu dengi nakliyat şirketine verecek. Dengin üzerindeki beyaz beze "Nusret Nesin Bursa" yazılacak.

Hareketten iki gün evvel mektepten Oya'nın kâğıdını alacaksın. Oya'nın gözlük reçetesini de yanına alacaksın. Ve reçete çantanda bulunacak. Başka yere koyma. Buraya en lüzumlu ve enaz eşya gelecek.

Haluk apartmanı kiraya verecek. Eğer kiraya vermezse, evde kalan diğer bütün eşyalar ve benim kitaplarımın hepsi denk ve sandık yapılarak apartmana taşınacak. Evde masa ve sandalyelerden başka hiçbirşey kalmayacak, yok eğer, apartman kiraya verilirse, o zaman, geri kalan eşyaların hepsini, alt kattaki odaya dolduracaksın. Dışarda hiçbirşey kalmayacak. Üstüne de iyi ve pahalı bir kilit vuracaksın.

Hareketten evvel, çilingirden kapiya bir anahtar yaptırılacak. Ve omuzlanıp kapının açılmaması için, arkadan lazım gelen şekilde çivileyeceksin. Ve hareket edeceğiniz sabah anahtarı Haluk'a vereceksin. Haluk götürüp berber Emrullah'a verecek. O da babama verecek. Bunları harfi harfine ve mükemmel şekilde yapmanı rica ederim. Bilhassa Bursa'ya geldiğinizi kimseye söylememeni tekrar tekrar rica ederim. Mektubu iyice oku, ona göre hareket et.

Şimdi dinle: Haluk elbiselerimi gönderecek. Ne kadar çamaşır, çorap, mendilim varsa, paket yap, Haluk'a ver. Elbiselerle göndersin.

Bu mektubu aldığın gün postaya ver. Şu hususlara dair dosdoğru malumat ver.

1. Çocukların sıhhati nasıl?

2. Haluk kâfi derecede para veriyor mu?

3. Borcum var mı? Varsa kimlere ve ne kadar? Bunları ayrı ayrı ve dosdoğru, tastamam bildir.

Hareket zamanını Haluk size bildirecek. Ve sizi Mudanya'ya kadar Haluk getirecek. Mudanya'da sizi ben karşılayacağım. Vapur İstanbul'dan saat 9'da kalkıyor ve öğleyin 12'de Mudanya'ya geliyor. Sen her zaman hazırlıklı ve tetikte bulun. Belki birdenbire hareket lazım gelir. Haluk'un işi başından aşkın. Onun için sen ona harekâtını uydurmaya mecbursun. Hatta kapı işini daha evvelce yaparsan çok iyi olur. Göreyim seni, dediklerimi harfi harfine yap.

Hareketinizden bir gün evvel bir ilaç vardır, ondan alacaksınız. Bu ilaç vapur ve tayyare tutmasına karşı iyi gelir. Haluk'a söyle, o bilir o ilaçtan alsın. Çocuklara da, ilacın tarifesine göre ver. Sakın bu ilacı ihmal etme.

Hepinizin gözlerinden öperim.

Aziz Nesin

Bana Mektubu aşağıdaki adrese yaz: (Soyadı istemez)

Nusret

Sivasiler Mahallesi

Dere Sok. No. 8

Bursa

¹ İlk eşim Vedia'ya.

Çok sevgili kardeşim Aziz,¹

Elden gönderdiğin mektubu aldım. Vaziyetinin sıfırın altında olduğunu biliyorum. Bizimki de sıfırın üzerinde seyrediyor.

Ben senden iki gün sonra kodeshaneden çıktım. Tabii meteliksiz olarak. O gündenberi de oraya buraya başvurup para tedarikine çalışıyorum. Vaziyeti yeni yeni yoluna koymağa başlamıştım ki Geveze'nin satışı düştü. Bizim maaşla mütenasiben 100 veriyorlardı. Şimdi 60 vermek istiyorlar. Rız olmak istemiyorum ama, elde değil. 60 altmıştır diyoruz. Geveze son zamanlarda senin de bildiğin gibi gazeteye benzemeğe başladı. Mehmet Ali Aybar, bazan Rasih Nuri, Remzi, şair Sait ve ben yazıp çiziyoruz. Son haftaların yazıları dokunmuş olacak ki gene tedhiş başladı. Geçen gün Rıza Koşkun'un matbaasına, milletvekili Ahmet Ulus geldi. Bizi tanımadığı için Rıza Koşkun'a yanımızda Geveze'yi dizmesinin Ankara'da hoş karşılanmayacağını söyledi. Anadolu'da (gazetede de yazdığım gibi) hâkimler de aleyhte harekete başladılar. Bilhassa bugünlerde bayilerden kitle halinde "gazetenizi kesin" şeklinde mektuplar alıyoruz. Bunda da CHP'nin Geveze aleyhine Anadolu'daki bütün ocak ve bucaklarına birer tamim yolladığı ve bu suretle gazetenin satışını önlemeğe çalıştığı anlaşılıyor. Bundan başka İstanbul'daki bayilere dahi dağıtırmamağa başladılar.

Bütün bunlarla da gazetenin istikbali hakkında tahminler yapabilmek mümkün. Yani vaziyet iyi değil. Dolayısı ile bütün bunlar benim vaziyetime de tesir etti. Yukarıda da söylediğim gibi, 100 liralık aylık 60'a düştü. Bu sebeple ben de işi ticarete dökmeğe mecbur kaldım. Muhtelif gazetelere müstear isimlerle [takma isim] karikatürler yapıyorum, etiket vesaire gibi işler de oluyor. Velhasıl benim vaziyet böyle iken, Haluk da "Evi devredeceğim" diyerek vaziyetim üstüne tüy dikti.

Selime Seden'e gönderdiğin röportaj beğenildi. Yalnız bayan bişey rica ediyor. "Üslubu da değiştirirse çok iyi olur. Yazılarda Aziz Nesin'in kokusu bulunmamalı" diyor. Tabii haklı. Aziz gibi bir adamla yazı alışverişi yaptığı duyulursa hiç de iyi olmaz. Yarın para göndermesini kendisine söyleyeceğim.

Sana matbuata dair başka şeyler yazmayacağım. Nasıl olsa oradan da çıkan gazetelere bir göz atmak sureti ile vaziyeti öğrenebilirsin. Polisteki evraka gelince, orada çuvallarla evrak varmış. Bizim Kemal Yalazkan kendi evraklarını istemeye gitmiş. Çuvalı önüne dayamışlar, "İçinden kendininkileri al" demişler. Tabii bulamamış. Ben idarehaneden neler alındığını bilmediğim için beraber gitmeği Haluk'a teklif ettim. Bir boş günde gideriz dedi. Üsküdar'dakileri almak için de yarın istida ile müracaat edeceğim. Sen hiç merak etme. Alınca sana bildiririm. Elimden geleni yapmak vazifemdir. Senin üzülmene lüzum yok. (Ben senin müşerref şerefini artırmağa çalışıyorum abi.)

Sana hesabına kaydetmek şartı ile 5 lira gönderiyorum. İmkân buldukça ufak tefek göndereceğim.

Evine ve geldiğin zaman Halil Lütfi ile yapacağın işe dair mufassal malumatı Haluk sana verecek. Bana anlattı ama yazmam doğru olmaz. Beceremem.

Selam ve sevgilerimle. Gözlerinden öperim. Remzi'nin ve Rasih Nuri'nin selamı var.

¹ Karikatürcü Mustafa Uykusuz'dan gelen mektup

Haluk,

Allahaşkına mektup yaz. Çıldıracığım bu namussuz yerde. Eğer Fransa'da adımı bilmediğim bir şehre gitseydim, tek kelime Fransızca bilmediğim halde, insanlarla konuşur anlaşabilirdim. Halbuki burada günlerce tek laf konuşacak kimse bulamıyorum. Taniyanlar kaçıyor. Tanımayanlarla da ne konuşayım. Ben evi tuttum. İçine girdim. Hâlâ senden haber yok. Çocukları ne zaman getireceksin? Elbiseleri de göndermedin. Bu kılık kıyafetle iş bulmama imkan yok. Acele gönder. Halil Lütfi'den ne haber? Selime Hanım yazıları beğeniyor mu? Beğenmez ise geri al sakla. "Bursa'da Kârhaneler" diye bir yazı yazdım. Enteresan. Galiba kadının gazetesini de kapatacağız. Gözlerinden öperim. Arkadaşlara selam.

Bana aşağıdaki adrese mektup yaz. Soyadı koyma.¹

NUSRET

Sıvasiler Mah.

Dere sok. No: 8

Bursa

¹ Benim soyadım devletçe, devletin resmi politikasını güdenlerce ve bütün korkaklarca sakıncalı görüldüğünden kendi soyadıma kendim sansür koyardım.

Kardeşim Haluk

Hergün sana bir mektup yazıyorum. On gündür senden cevap alamadım. Bugün adresime bir “Haftalık gazete” geldi. Sen mi gönderdin Uykusuz mu gönderdi bilmiyorum. İçinde Uykusuz’un üç karikatürü var. İkisi de çok güzel. Uykusuz, bu ahlaksız herifin gazetesine karikatür yapmaya mecbur olduğu için üzüntü duyuyorum. Yoksa benden mizah yazısı, bu gazete için mi istemiştin. Her ne hal ise, şimdilik mizah yazmama imkân yok. Ancak Zincirli çıkarsa yazarım.¹ Buraya Geveze gelmiyor. Remzi’ye söyle, her hafta benim adresime şimdilik 10 tane Geveze yollasın. Geveze’yi burada sattırmak lazım. Ben adresimi geçen mektupta yazmıştım, yine yazıyorum.

Nusret (Soyadı yazılmayacak.)

Sivasiler Mahallesi, Dere Sok. No: 8 Bursa

Remzi’nin bir de destanı vardı. Bu destandan da 20 tane göndersin. Ayrı ayrı iki paket yapsın. Rıfat Ilgaz’ın “Yaşadıkça” adlı şiir kitabından da derhal 20 tane gönderin. Zincirli Hürriyet’in iptal edilen sayfaları vardı. Memet Ali’ye söyle ondan da 20 tane gönderin. Tabii münasip ambalajla. Halil Lütfi’ye söyle. Bursa’da mükemmel kitapçılık yapılabilir. Ve bol para kazanılabilir. İsterse teşebbüse geçeyim. Ve lazım olanları kendisine bir plan halinde bildireyim. Aynı zamanda bu suretle burada iyi bir bayi teşkilatı da kurabilir. Ve ben burada bu teşkilatı kurarsam, başma namuslu bir adam da koyabiliriz. Şahsen, bin liram olsaydı derhal bu işi yapardım. Bütün bunları Halil Lütfi’ye anlat. Hâlâ elbiseler gelmedi. Bu kılıkla durumum çok güçleşiyor. Yoksa mektuplarım eline geçmiyor mu?

Bizim evden ne haber? Çocuklara para bulabiliyor musun? Gönderdiğim yazıları aldın mı? Selime Hanım beğendi mi? Amalar ne oldu? Üsküdar’daki ve emniyetteki yazıları aldı mı? Çocukları buraya getirebilecek misin? Biraz daha gecikirse ben geleceğim. Başım yeniden belaya girecek. Halil Lütfi ile anlaşabildik mi? Çok rica ederim, acele ve mufassal mektup yaz. Senin askerlik işi ne oldu? Onu da yaz. İmkânı varsa bir seferde anlat. Çok umuyorum ki, seneye mektebe devam edebilirsin. Henüz hiçbir şey geçmiş değildir. Üç sene neferlik çekilmez. Bana bu hususu da yaz. Uykusuz ne yapıyor? Geçinebiliyor mü? Şerif ne âlemde? Rıfat nasıl, sıhhati iyi mi?

Sabahattin hâlâ dönmedi mi? Mahkemeler, ne oldu? Benim Orhan hakkındaki istida mahkemeye verildi mi? Çocukları buraya getirirken, onları deniz tutar. Hareketten evvel deniz tutmasına karşı bir ilaç vardır, o ilaçtan almayı unutma. Gözlerinden öper, acele ve mufassal cevabımı beklerim. Bütün arkadaşlara gani gani selamlar

¹ M. Ali Aybar’ın o tarihlerde yayımladığı haftalık dergi.

Haluk,

1) Ateş'i buraya getirme.¹ Ben kendim sıkıntı içindeyim. Bir de çocuk sefil olmasın.

2) Evden haber ve mektup istemiyorum. Yalnız sen ne yap yap, haftada 30 lira götür. Para bulamazsan benim namıma bütün tanıdıklardan borç iste. Karımın bundan sonra olsun borçlanmasını istemiyorum. Haber ve mektup istemem.

3) Senin de masraf edip gelmene lüzum yok. Sen de gelme.

4) Ben son derece sıkıntıdayım. Parasız kaldım. Bilmem bu son iki ay nasıl geçecek. Bana acele para gönderebilirsen çok iyi olur.

5) Herhalde ev meselesini de halletmeye çalış. İstanbul'da bir ev bulamazsan, otele kalmaya mecbur olacağım.

6) Haluk çok rica ederim. Yüzbin defa söyledim. Şu polisteki yazıları artık alın. Bu kadar ihmal görülmemiştir.

7) Rasih Nuri'yi bul, benim için kendisinden borç para iste. Ramazan'dan da isteyebilirsin.²

Daha iki ay var. Her halde, ne yapıp yapıp, şu iki ayı geçirmeliyiz. Yanımda Kerim Sadi'nin bulunması daha zor oldu.³

Ateş'i getirme.

Gözlerinden öperim.

Buradaki kitapçılık işi tamamen olmuş vaziyettedir. İki ay sonra hemen işe başlayacağız. Sen şimdiden İstanbul'dan 2-3000 kitap kredi alıp alamayacağımızı kolaçan et. Bir de taksitle motosiklet alabilir miyiz? Sepetli motosikletler kaç? Kaç taksitle veriyorlar. Peşin olarak ne istiyorlar? Bunları öğren, bana acele bildir.

Bu işten kimseye bahsetme.

Acele cevap yaz.

1 Büyük oğlum Ateş Nesin o zaman 4 yaşındaydı.

2 Ramazan Arkın

3 Kerim Bursa'daki hiçbir gidere katılmıyordu. Yemek parası da dahil bütün giderlerimizi ben karşılamak zorundaydım.

“Bu Mektuplar Aziz Nesin’in Değildir Görülen Lüzum Üzerine İlan Olunur”

Cumhuriyet döneminin yöneticileri, gaddar tanıtılan Abdülhamit kadar olamıyordu. Abdülhamit sürgüne gönderdiği insanların ve ailelerinin neyle, nasıl yaşayabileceklerini düşünür ve onlara az da olsa geçinebilecekleri bir aylık bağlardı.

Biz sürgünde artık ailemizin, çocuklarımızın neyle, nasıl geçineceklerini düşünmekten vazgeçtik, kendimizin günü gününe nasıl yaşayacağımızı düşünüyorduk. Umut sandığım heryere, her kişiye iş bulmak için başvuruyordum. İş verebilecek durumda olanlar, devletten korkularından bizden kaçıyorlardı. İstanbul’dan, Markopaşa’nın karikatürcüsü Mustafa Uykusuz’dan aldığım bir mektuptan, bir hanımın AKIN adlı haftalık bir dergi çıkardığını, bu dergiye benden de yazı istediğini öğrendim. Çok sevindim. Demek beni yazar olarak unutmayan, benden yazı isteyen birisi de vardı. AKIN dergisine Bursa’dan yazılar gönderdim. Yazılarımın karşılığında elbette para alabileceğimi düşünüyordum. Yazık ki alamadım.

Bu olaya ilişkin eski anılarım arasında iki mektup buldum. AKIN dergisini çıkaran kadının bana yazdığı mektuplara verdiğim yanıt bunlar. O hanımın mektuplarını bulamadım. O günkü durumumu anlatması bakımından bu iki mektubumu okurlarıma sunuyorum.

Hanımefendi,

Size dördüncü mektup olarak ‘‘Bursa’nın Ayıp Yeri’’ başlıklı yazıları gönderiyorum. Bu yazı benim nazarımda fevkalade ehemmiyetli yazıdır. Ve memleketimizle henüz temas edilmemiş fevkalade mühim mevzulardır. Bununla beraber belki siz neşretmek istemezsiniz. Bu takdirde Haluk’a teslim etmenizi rica ederim. Burada AKIN satılmıyor. Gönderip bana da acele bildirin.

Hürmetler ederim. Beyfendiye de selam ve hürmetler.

Nesin Nusret

NOT: Bu mektubun özünü eski harflerle yazılmıştır. Kitaba girmesi için 30 Temmuz 1991 günü yeni harflerle yazdım.

Hanımefendi,

7. 8. ve 9. Bursa mektuplarını birarada gönderiyorum. Henüz sizden cevap alamadığım için mektup yazmamı bekleyip beklemediğinizi bilmiyorum. 10 mektupla bu yazı serisini tamamlayacağımı vadetmiştim. Fakat bu gidişle uzayacak. Mamafî 10 mektupla isterseniz bitiririm. Bugün Uykusuz'dan aldığım mektupta benim için "üslubunu değiştirse iyi olur" demişsiniz. Vallahi Hanımefendi birçok şeyimi değiştirdim. Fakat eskiler "üslub-u beyan aynıyle insan" derlermiş. Bu hakikaten çok doğrudur. Eğer elimde olsaydı üslubumu dahi değiştirirdim. Bir muharririn üslubu bir suçlunun parmak izi gibidir. Parmaklarını kaybetmedikçe ne iz kaybolur, ne de kalem elden düşer. Keşke elimde olsaydı da üslubumu dahi değiştirip yazılarımı size beğendirebilseydim. Ne çare ki ben benim, başkası olamam.

Mamafî yazıların altına bu mektuplar Aziz Nesin'in değildir. Lüzum üzerine ilan olunur dersiniz zannederim mesele tavzi [açıklanmış] olunur.

Herhalde buraya "AKIN" göndermiyorsunuz. Akın'ın Bursa'ya dahi akın etmesi lazımdır. Hiçbir gazetecide bulamadım. Öyle zannederim ki Bursa mektuplarının neşriyle beraber burada haftada 100 tane kadar satılır. Siz mektupların çıkacağı ilk sayıdan şimdilik 50 adet aşağıdaki bayi adresine gönderin. Ben bayiyle temas halindeyim, herhalde sattırırım.

Hürmetler ederim efendim, Şükrü Beye bilhassa selam ederim.

Aziz Nesin

Gazeteyi göndereceğiniz bayi adresi:

Zeki Mumcu

Ankara Kitabevi

Bursa

NOT: Beğenmediğiniz yazılarım olursa, lütfen Haluk'a iade etmenizi rica ederim.

Haluk,

Sen ne yapıyorsun allahaşkına. Beni çıldırtacak mısın? Hergün sana bir mektup yazıyorum. Cevap yok. Gönderdiğin 15 lirayı sana yolladığım mektuplara zarf, kâğıt, posta parası olarak verdim. Ne oldu, ne bitti? Para gönderemezsen de zararı yok, mektup yaz kardeşim. Kaldım bu diyarı gurbette pek zibidi. İnsan yanına çıkacak kılık kıyafetim yok.

Dün Uykusuz'dan bir mektup aldım. Ve kendisine cevap yazdım. Yoksa siz benim mektuplarımı almıyor musunuz? Akın için bu sefer yedinci ve sekizinci mektupları yolluyorum.

Çok rica ederim. Polisteki evrakı da alın, gözlerinden öperim.

Kardeşim Haluk,

Gönderdiğin son mektuptaki malumata teşekkür ederim. Çok yorulduğunu, seni çok üzdüğümü biliyorum. Fakat şurada ikibuçuk ay bişey kaldı. Mektubunda hiç bizim evden malumat vermiyorsun. Halbuki, şüphesiz benim asıl merak ettiğim ev ve çocuklardır. Başkalarını büyük kederlere sevk eden en mühim hadiseler bana tesir etmez. Beni asıl üzen vuzuhsuzluktur. Hakikaten sarıh olarak hiçbirşey bilmediğim için asabım son derece bozuk. Sen de eve dair hiçbir malumat vermiyorsun. Karım da her nedense mektup yazmıyor. Zaten eve iki mektup yazdım. Birine cevap aldım. Birine alamadım. Acaba son yazdığım 7 Mart tarihli mektubu almadı mı? Bana eve dair ne kadar çabuk, acele mektup yazarsan, o kadar memnun olurum. Haberin iyi veya fena olmasının ehemmiyeti yok. Yeter ki haberim olsun. O zaman rahatlayacağım. Eve muntazaman para gönderebiliyor musun? Sonra hani çocukları Bursa'ya getirecektin? Bundan hiç malumat vermiyorsun. Ben Bursa'ya geleli tam 23 gün oldu. Bunlara dair bana müspet menfi cevap yaz. Çocuklar gelecek diye burada ev tuttum, kendime göre hazırlık yaptım.

Gelelim öbür meselelere,

1) Halk gazetesi için ben hazırlığımı yapıyorum. Esasen ben bu mesele üzerinde uzun zamandır düşünmekte idim. Gazete mizanpajı elastiki bişeydir. Şimdiden oraya göndermemin hiçbir faydası olmaz, hatta zararı olur.

2) Esat Seltün'e mektubu yarın götüreceğim. Bugün pazar.

3) Akın'da röportajların çıkamayacağını tahmin etmişim. Çünkü yazılar orada çıkamayacak kadar orijinal ve güzeldir. O kakavan karı aklı sıra beni şuna buna çattırıp alet yapmak istiyor. O mektupları başka yere verme. Üzerinde biraz daha işledikten sonra pekâlâ Halk gazetesinde çıkabilir.

4) Haluk, istediğin mizah yazılarını (...) gazetesine vereceksin. O kadar aşağılık bir herif ki onun gazetesine yazı yazamıyorum. Kaç defa kalemi elime aldım, bitürlü yazamıyorum.¹

5) Şimdilik roman da kalsın. Nasıl olsa Halk gazetesine roman lazım. Oraya koruz.

Gözlerinden öper, çok acele cevap beklerim.

¹ Burdaki adı yazmıyorum. Bu kişinin adı Nesin Vakfı kitaplığında, bu kitabın yazbozları arasındadır.

Haluk,

Son mektubunu bugün aldım, hemen cevap veriyorum.

1) Bugün Esat Seltün'ü gördüm.¹ Borcunu ödediğini, hesapların yanlış olarak geçmiş olduğunu, kendisinin İstanbul'a gelip düzeltereğini söyledi. Ve bana da 100 lira verdi. Kendisine 100 lirayı aldığıma dair senet verdim.

2) Şimdi (15 Mart 48, saat 19.30'da) Uykusuz'dan bir telgraf aldım. Şöyle diyor. (Borazan'la anlaştık. Yazı hazırla. Perşembeye geliyorum.) Doğrusu pek bişey anlamadım. Borazan'la ne şekilde anlaştınız? Senin bu işten haberin var mı? Bu kadar sıkıntılı zamanlar geçtikten sonra şurada iki ay kalmışken bu anlaşma neden oldu ve hangi şartlar altında oldu? Bana acele bildir. Henüz anlaşma şartlarımızı bilmiyorum ama, bana kalırsa pek uygun değil. Benim mukabil şartlarımı bilmeden bu işi nasıl yaptınız? Acele bildir. Uykusuz'dan evvel, bu hususu mektupla aydınlat.

3) Yine mektubunda eve dair bişey yok. Onlara para verebiliyor musun? 7 Mart'ta yazdığım mektubu karım almamış mı? Almışsa neden mektup yazmıyor? Çok acele bildir.

4) Senin mektupların hep müphem. Vazih yazmıyorsun. Çocukları ilk fırsatta getireceğimi bilirsin diye yazıyorsun ve getirmiyorsun. Bursa dünyanın bir ucunda değil ki, Bursa'ya tam 4 saatte gelinir. "3 saat vapur, 45 dakika otobüs, 15 dakika ev. Ve buraya kadar geliş masrafınız azami (eşya dahil) 15-20 liranın içinde. Bu da benim bu kadar azap çekmeme değmez. Sen işleri yoluna koyayım diye beklersen üç ay gelip geçer. Zaten bir ayı geçti. Burada geçim işine gelince, hiçbir imkân olmasa bile, ben yine bir yolunu bulurum. Yani her bakımdan buraya gelmeleri lazım. Bir defa iki masraf oluyor. Çocukların buraya gelmelerinde başka bir mahzur varsa açık yaz çok üzülüyorum.

5) Ben 10-12 güne kadar geleceğim diyorsun. Hep müphem. Yalnız mı geleceksin? Niçin, ne maksatla geleceksin? Demek askere gideceksin. Askerliğin nerde? Bunları bana yazsana.

6) Sabahattin ve Aybar'la iş hususunda anlaşma yapma diye yazmışsın. Bu da müphem. Benim kimse ile anlaştığım yok. Onların bir iş yapmaya niyetleri mi var? Bana bir teklifleri mi olacak? Bunları bana anlatsana.

7) Uykusuz'un mektubuna cevap verdim. Almamış mı? Ayrıca Geveze'ye yazı da göndermiştim.

Her halde acele, mufassal, derli toplu, açık bir mektubunu beklerim.

Uykusuz perşembeye gelirse, evi aramasın, belki bulamaz. Hem ben gündüzleri evde değilim.

Bulduğum yerler:

Sahdan başka hergün: Saat 9-12 arasında Halkevi Kütüphanesinde.

12-13.30 arası Setbaşı'nda, Gökdere Köprüsü üzerindeki büyük bahçeli kahvede. İki kahve var. Bahçelisinde.

13.30-18 arası yine Halkevi Kütüphanesinde.

18.30'dan sabaha kadar evde.

Salı günleri aynı saatte Orhan Kütüphanesindeyim. Beni arayanlar burada bulur. Uykusuz da böyle arasın.

Eve dair mufassal malumat isterim.

Gözlerinden öperim.

Haber aldığıma göre Sabahattin İstanbul'da mahut sefahat âlemini devam ettiriyormuş. Geçen akşam dört kişi aralarında (Rıfat Ilgaz da) Novotni'ye gitmişler. Bana anlatan, kurdukları masa en aşağı 100 liralıktı diyor. Görürsen kendisine söyle.

¹ Bu kişi Halil Lütfi'nin para almam için bana adını bildirdiği Bursa gazete dağıtıcısı olacak.

Kardeşim Aziz Bey,

Mustafa'ya göndermiş olduğunuz mektubu ve yazılarınızı aldım. Takdirinize teşekkür ederim. GEVEZE, bugüne kadar büyük zararları göze alarak çıktı. Hâlâ da zarar etmektedir. Artık öyle bir dereceye vardı ki, çıkaramayacağım. Bugüne kadar dört beş bin liradan fazla masraf yapmış vaziyetteyim. Bu aylar içinde ödenecek iki bin lira para var. Fakat bende iki bin kuruş yok. İşte asıl mesele budur. Bu parayı nerden temin edeceğim. Alacaklı durmaz, istiyor. Mesele mühim. Devam etmek istiyorum, fakat yardım eden yok. Yazı hususunda da zorluk çekiyorum. Sabahattin Bey bir haftadır İstanbul'da olduğu halde bir yazı karalayıp göndermedi. Ne yapalım, eksik olmasınlar.

Bana gelince, size mahcubum. Geveze'ye çok yazı verdiniz. Fakat ben size hiçbir arkadaşlık yapamadım. Bunu düşündükçe yüzüm kızarıyor. İlk günlerde elimde para vardı. O zaman da vaziyetinizi yakinen bilmiyordum. Şimdiyse çok üzülüyorum.

Bana mektup yazarsanız iyi edersiniz. Çünkü İstanbul'da yalnızım. Mustafa bile bana yüz eğmektedir. Çünkü onu da tatmin edemiyorum. Ve yatacak yerim yok. Pansiyondan çıktım. Çünkü kira veremiyordum. Sizin idarenin bir köşesinde sabahlıyorum. Herhalde bugün yarın ordan sepetleneceğiz. Hülâsa: Durum berbat. Yani boktan. Bu sözlerimle, kendimi Köprü'den aşağı atacağım, demek istemiyorum. Geveze, çıkamayacaktır. Bizim yaşamak ikinci planda kalır. Bana akıl ver. Yazı varsa gönder. Bazı yollar göster. Gözlerinden öperim.

Remzi Gürcan

Adres: P.K.708

NOT: Bu mektubun özgünü, Arap harfleriyle yazılmıştır. Kitaplaştırırken, yeni harflerle yeniden yazdım.

Aziz Nesin, 30 Temmuz 1991

Kardeşim Haluk,

1) Sana verdiğim yazılardan başka yere vermediklerini hemen Remzi'ye ver.

2) Rifat Ilgaz'ın adresini bana yaz. Kitabından 20 tane derhal adresime gönder.

3) Bursa'da çekilen resmi gönderiyorum. Arkamızdaki yarı görülen adam Bursa'da I.Ş. [1. Şube] memuru polistir.

4) Karım bana hâlâ bir mektup yazmadı. Sen eve kadar git ve çocuklar hakkında malumat ver. Ayakkabıları yapılabildi mi? Eve para verebiliyor musun? Evin borçları ödenebilecek mi? Buraya getirebilecek misin? Herhalde buraya gelmelerini istiyorum.

5) Ev meselesi mühim. Herhalde bir ev bulmalısın. Müşterek oturabiliriz. Ayda 60, hatta 80 verebiliriz. Ev bulamazsan otelde oturmaya mecbur olacağım.

6) Halil Lütfi bu ay da 100 lira verecekse, zamanında al. Ayın birinde nihayet ikisinde ev kirasını vermekliğim lazım.

7) Yine hiç mektup yazmaz oldun. Acele ve mufassal bir mektup yaz. Evi parasız bırakma. İcap ederse tanıdıklarından borç al. Eve haftada 30 lira vermelisin. Azkaldı, nasıl olsa öderiz.

Gözlerinden öperim.

Aziz Nesin

Vedia

Niçin mektup yazmadığını ve niçin mektuplarımı aldığı halde cevap yazmadığının manasını anlamıyorum. Esasen senin birçok hareketlerinin manasını anlamıyorum. Beni çocuklarımdan habersiz ve üzüntü içinde bırakmakla nasıl bir zevk aldığı anlamama imkân yok. Benden ayrı yaşamakla memnun olabilirsin fakat bu mektup yazmamak için bir sebep değildir.

Eğer buradan kaçıp gelmemi buyüzden tekrar hapse girmemi ve bu suretle benden bir müddet daha ayrı kalmayı düşünyorsan böyle hareketine lüzum yok. Ve ben artık senin hareketlerin yüzünden üzülmemeye karar vermiş bulunuyorum.

Nusret

Sıvasiler Mah.

Dere Sok.

No: 8 Bursa

Kocasına gönderdiği çamaşırının yırtığını bir senedir ısrarlarına rağmen dikmeyen, dona lastik geçirmeyen bir kadın dünya tarihinde ilk defa görülmüştür. Ne anlatmak istediğini, bu hareketlerinle ne yapmak istediğini açıkça yazmanı rica ederim.

Kardeşim Haluk,

1) Esat Seltün'e tekrar gittim. Benim Halil Lütfi'ye borcum yok diyor. İstediğin makbuzu da göndermiştim. Herhalde almışsındır.

2) Evi buraya getirip getiremeyeceğini bana kati olarak bildir. Artık en meşkûk vaziyetlere tahammûlüm kalmadı. Bu işi çok büyüttüm, karım gelmek istemiyorsa bana yaz.

O da mektup yazmıyor. Hepsinin Allah belasını versin.

Senin askerliğin ne oldu?

Istanbul'da kiralık ev bulunabilecek mi?

Haluk,

1) Yazı yazamıyorum. Okumak mecburiyetindeyim. Boyuna okuyorum. Bu sefer de sana birkaç yazı gönderiyorum. İstedğin yere ver. Geveze'ye versen iyi olur. Mühim yazılar değil. "Padişahım Çok Yaşa" yazısını Remzi'den aldın mı? Neşredilmemiş bisürü yazılarım olacak. Onları topla, lazım olacak ilerde.

2) Bedi Faik'teki veya Gavsî'deki eski yazımı da al.¹

3) Halil Lütfi'ye yazdığım mektubu da buraya koydum. Ayrıca posta parası vermemek için. Sen verirsin.

4) Aman Haluk, eve 100 lira vermiş olmana rağmen, muhakkak her hafta 30 lira bul buluştur, ver. Bütün tanıdıklarından borç harç al, eve her hafta 30 lira yetiştir. İki aydan azkaldı, nasıl olsa öderim. Ayrıca Halil Lütfi'den 100 lira alırsan, ilaveten bunun 50 lirasını da eve ver.

5) Ermeni arkadaşlarının karıma ayakkabı yapacaklarını söylemiştin. İstedği şekilde bu ayakkabıyı da yaptır. Sonra bu borçlarımızı da öderiz.

6) Ateş'i buraya bir an evvel getirirsen, beni çok memnun edersin. Çamaşırlarımı, çoraplarımı almayı unutma.

7) Seni her pazar bekleyeceğim. Aynı yerde. Yani oturduğumuz kahvede. Gözlerinden öperim.

¹ Gavsî Ozansoy: Halit Fahri Ozansoy'un oğlu. Bitakım haftalık polisiye dergiler çıkarıyordu. Genç yaşta öldü.

Aziz Bey,

Eve gittim. Vedia Hanımla pek o kadar açık şekilde konuşamadım. Fakat vaziyeti tamamen ihsas ettirdim. Seni gayet haklı görüyorum. Lakin bu işi kestirmeden atmak doğru değildir. Karın vaziyeti daha etraflı bir şekilde göremiyor. Doğrudan doğruya hissiyle hareket ediyor. Onun için şimdilik işi neticelendirme. Sen buraya geldikten sonra halletsen daha iyi olur kanaatindeyim. 5 ay daha bu şekilde devam etsin. Önümüzdeki pazar günü gelmezsem, bir dahaki pazar Ateş'i alıp muhakkak geleceğim. Senin Vedia Hanımla söyleyeceğin şeyleri tamamen söyleyemediğimden dolayı beni affet. Zira kendimde fazla bir salahiyet göremiyorum. Karıkoca arasındaki bu gibi işlere daha fazla karışmam pek tuhaf olacak. Eğer bana sen ne karışıyorsun diyen olursa benim halimi bir düşün. Maaafih karından bu günlerde bir mektup alacaksın. Vaziyetini ona göre tayin et. Ben söyleyebileceğim kadar söyledim. Karın suiniet [kötü niyet] sahibi değil, yalnız aksi, kendi bildiğine gidiyor. Şimdilik yazacağım bu kadar, mektubunu beklerim. Selamlar.

Haluk Yetiş

Kardeşim Haluk,

1) 14 Nisan gecesi İstanbul'a geldim. 15 Nisan sabahı döndüm. Yalova yolu ile gidip geldiğim için, matbaada seni fazla bekleyemedim.

Halil Lütfi ile ayaküstü konuştum.

2) Ali Haydar'dan 80 lira aldım. Acaba bu sefer Halil Lütfi niçin seksene indirdi. Hani ya yüz verecekti? Makbuzu gönderiyorum.

3) Sen bana evvelce yazdığın mektupta apartman parasından eve 100 verdiğini söylemiştin, yahut benim aklımda öyle kalmış. Halbuki Vedia 50 aldığını, sonra ayrıca bir de 30 aldığını söyledi. Aman Haluk ev parasız kalmasın. Bir ay kaldı, biraz daha gayret.

4) Bursa'ya boşuna masraf edip gelme. Her geliş on lira yazıktır.

5) İstanbul'a gelince, Vedia'nın neden mektup yazmadığını ve gelmediğini anladım. Büsbütün haksız değil ama, senin de teşhisin gibi aksi. Mümkün oldukça eve uğra. Sonra ev aramayı ihmal etme. Yoksa ben otelde kalmaya mecbur olacağım. Herhalde beraber oturmamız iktisadi ve daha iyi olur.

6) Romanların ikisini de eve bıraktım. Oradan alırsın. Vedia okuyacaksa geç alırsın. Gazap Üzümleri'nin ikinci cildini posta ile gönder.

7) Sen cevaplarında benim sorduğum hususların hiçbirisine cevap vermiyorsun. Cevap yazarken, benim mektubumu karşına koy, öyle cevap yaz.

Gözlerinden öper, cevap beklerim.

Eski mektuplarımda sorduğum hususlara cevap ver. Ayrıca şunları bildir:

1) Markopaşa davası hangi safhada?

2) Gelir gelmez İzzettin Handa bir oda tutacağız. Şimdiden göz kulak ol.

Kardeşim Aziz,

Mektubunu öyle bir zamanda aldım ki, sayfalar bağlanmış ve basılmaya verilmişti. Esasen senin cevabında da yazdığım gibi herkes benim bu anketi açmakta haklı olmadığını söylüyor ve nasıl olsa arzu edilen cevabın verilemeyeceğini ben bilmiyorum mu ki bu anketi açıyorum diyorlar. Bu yanlış düşüncenin bu sayımızda cevabı var. Fakat esas olan dava bu mecmuaya çok ciddi ve akademik bir mahiyet vermek isteyişim, kin ve nefretin yazılarını değil, idealin, bu ideale giderken önümüze çekilen bütün setlere rağmen itidalini, soğukkanlılığını ve efendiliğini kaybetmeyen yazıların bu mecmuaya girmesini istiyorum. Tatlı dil yılanı kovuğundan çıkarabilir. İlmî ifade az inkâr edilebilir. Fakat zamanın cereyanlarını hareketlendiren ve ekseriyetin diye gösterilen hattı zatında muayyen mürtecilerin fikirleri olan demarşların yazıları ise derhal sizin de ifade ettiğiniz gibi okunmaya fırsat verilmeden parçalanır. Bu sebeple ben mecmuaya ağır bir ahenk vermek niyetindeyim. Sizin yazınızı da çok yakın bir dostuma okuttum. Çünkü ben eski Türkçe bilmem. Mevzuya girişiniz fevkaladedir. Açtığım münazaraya çok uygundur. Ancak bu yazınızı 3. sayımıza yetiştirebileceğim. Çünkü ona cevap mahiyetini taşıyan bir yazı tedariki de icap eder. Bu suretle daha tesirli hareket etmiş oluruz.

Belki siz de yakında gelirsiniz. O zaman daha yakından temas ederiz. Birbirimize çok faydalı olabileceğimize kaniyim.

Sabırlar diler, yarına inanmanızı ve bu bekleyişlerin boş olmayışını bilmenizi dilerim. Kardeşim.¹

¹ İmzayı okuyamadım ve sözü edilen dergiyi de anımsamıyorum.

Haluk,

Mektubunu aldım. Evvela işlerden başlayarak cevap veriyorum.

1) Bana gönderdiğin 13 tane okuyucu mektubundan 9 tanesi “Edebiyat Konuşmaları” içindir. Bunlara yazdığım cevapları gönderiyorum.

Fakat bunlar bir sayı için azdır. Daha fazla okuyucuya cevap verilmesi lazımdır. Yani daha mektup varsa hemen gönder.

Geriye kalan ikisinin cevabı “Bize gelen mektuplar” sayfasına girecek. Bunların da cevabını gönderiyorum.

Mektuplardan bitanesi de, bir kadın Fransızca hocasından geliyor. Size tercüme yazı göndermiş. Yazılar bende olmadığı için cevap veremiyorum. Kadının adı Handan Üstel. Bu isimde yazı varsa gönder. Yahut bir muamele yapılmışsa sen yaz.

2) Edebiyat Konuşmaları sayfası için bir mizanpaj gönderiyorum. Bu sayfanın başlığı SANAT KONUŞMALARİ olsun. Bu mektubun

içinde gönderdiğim örneğe göre, Uykusuz bir yazı ve resim yapsın. Hazırlayan: Vedia Nesin¹ koyun. Olmazsa başka bir isim, ama kadın ismi olsun.

Cevap veremediğim (abone işi) bir okuyucu mektubunu da iade ediyorum.

3) Gelen okuyucu mektuplarının üzerine, renkli kalemle geliş sırasına göre numara koy.

4) Bundan sonra neşredilen bir cevabın başına bir numara koyun. Bunun sebebini “Okuyucularla Başbaşa” yazısında izah ettim.

5) İstedüğün karikatürlü manzumeyi de gönderiyorum. Diğer istediğin yazıları başka bir mektupla göndereceğim.

6) Bana haftalık gazete gönder.

7) Esat Seltün bugün yarın diye atlatıyor. Almaya çalışacağım.

8) Motosikletle başka bir otomobil ve cip fiyatlarını (tabii küçük) taksit şartlarını da öğren.

Gözlerinden öperim.

¹ O dönemde, kimi yazı ve şiirlerimde o zamanki eşim Vedia Nesin’in adını kullanmaktaydım.

Kardeşim Haluk,

Bugünlerde hiç de iyi haberler almadım. Senin pusula kadar gönderdiğin mektuplardan bişey anladığım yok. Uykusuz'dan aldığım son mektuptan öğrendiğime göre, 5 Mayıs'ta askere gidiyormuşsun. Buna çok üzüldüm. Hiç olmazsa ben gelinceye kadar kalabilseydin çok iyi olacaktı. Ben 20 Mayıs'ta sürgün müddetimi bitiriyorum. Çok rica ederim, bana mufassal, vazih ve etraflı bir mektup yaz. Şu hususları öğrenmek istiyorum.

1) Askerliği nerede yapacaksın? İstanbul'da kalmak için çalış.

2) Sen askere gidince, senin Tan'daki işlerini kim yapacak? Senin askere gidiş haberin yetişmiyormuş gibi evden de çok fena bir haber aldım. Babam, mahkemeden bir karar almış. Bizim çoluğu çocuğu evden çıkarıyormuş. Bu vaziyete göre sokakta kalacaklarmış. Çünkü gidecekleri yerleri yoktur. Ben bu arada İstanbul'a gelmek istiyorum. Fakat İstanbul'da ancak bir gece kalabilirim. Bir gecede de hiçbir iş yapamam. Senin askere gitmeden evvel yapacağın çok mühim bir iş kalıyor. O da derhal bir ev bulmandır. Nerde olursa olsun hemen bir ev bul. Evvelce de görüştüğümüz gibi, ikimiz bir evde oturabiliriz. Yeter ki ev geniş olsun. Bize üç oda yeter. Size de zannederim iki oda kâfidir. Bu işin beklemeye tahammülü yok. Biriki güne kadar halledilmelidir. Yetmiş liraya kadar kira verebiliriz. Tabii bu azamidir. Sen evi bul ve bul buluştur, ilk kirayı da derhal ver. Ondan sonraki kiraları ben kâmilan veririm. Ev nerede olursa olsun. Tabii Beyoğlu'nda olamaz. Ben 3 Mayıs Pazartesi günü akşamı İstanbul'a geleceğim. Mektubu evde yazdığım için, Pazartesi günü Mudanya'dan vapur var mı bilmiyorum. 3 Mayıs Pazartesi günü Mudanya vapuru varsa Mudanya yolu ile, yoksa Yalova yolu ile İstanbul'a geleceğim. O gün hangi vapur gelecekse, sen tam saatinde iskelede beni beklersin. Mutlaka iskelede buluşalım. Ve sen o zamana kadar ev işini mutlaka hallet.

Yine aldığım bir habere göre Sabahattin bazı yeni haltlar karıştırmış. Elinde bono mu varmış neymiş. 600 lira Uykusuz ve 1000 lira da senin namına para mı çekmiş? Bunları doğrusu hiç anlayamadım. Kuzum bunlar da ne oluyor? Sen bu hususlara dair hiçbir şey yazmıyorsun. Beni bu mesele hakkında aydınlat. Çünkü hiçbir şey anladığım yok. Sen Orhan Erkip ile görüşmüşsün. Güya Orhan yaptıklarına nadim oluyormuş. Markopaşa'yı ve Markopaşa için verilen telefonu bize devretmek istiyormuş. Sen de galiba telefonu evi devrettiğimiz Rauf'a satacakmışsın. Sakın böyle bişey yapayım deme. Beni gayet iyi dinle. Orhan bu teklifi şu maksatlarla yapabilir:

1) Mahkûm olacağımı anlar. Ve mahkûm olmadan evvel bizimle anlaşarak mahkemeyi durdurmak için yapar.

2) Fakat daha fenası şu ki, bize devretmek sureti ile, biz de ondan devir alırsak onun kanuni hakkını, yani Markopaşa'ya sahip bulunduğunu tanımış oluruz. Yani bu suretle bizi tongaya bastırıp, mahkemeyi kazanır. Ona bu akli bir avukat vermiş olabilir.

Sen bana sormadan kendi kendine bişeyler yapıyorsun. Bursa'ya mektup iki günde geliyor. Bu meselelere dair benim de fikrimi alman lazımdır. Şimdi yapılacak işi dinle. Eğer Markopaşa'yı Uykusuz veya sen alırsanız, belki bir tongaya basarız, onun için gazeteyi ikinizden gayrı, üçüncü bir şahsın alması lazımdır. Ben umumiyetle, bu işin mahkemede sürüncemede kalmasından ise, böyle sulh yolu ile ve kısa zamanda halledilmesine taraftarım. Fakat dikkat edelim, yeni bir kazık yemeyelim, artık yeter. Şimdilik muvakkat bir zaman için, emniyetli bir şahıs olarak Markopaşa'nın imtiyazını ağabeyin alırsa çok iyi olur. Sonra biz işler düzelince tekrar alırız. Telefona gelince, sakın bunu satayım filan deme. Niçin bana sormadan böyle işler yapıyorsun? Benim İstanbul'da yapacağım işleri bilmiyorsun. Telefon bana çok lazım. Sakın satma. Devralın ve kalsın. Şurada 20 günüm kaldı. Burada bayi Esat Seltün'den para almak mümkün olmadı. Halil Lütfi'ye söyle, bana son defa olmak üzere bir 100 lira daha versin. Evin durumu çok fena. Eğer Halil Lütfi'den para alabilirsen hemen eve götür.

Askere gitmeden evvel, polisteki yazıları alın. 1500. defa rica ederim. Bu yazıları ihmal etmeyin. Hanımeli için yine yazı gönderiyorum. Beğendiklerinizi koyarsınız. Doğrusunu istersen ben burada iyi yazı yazamıyorum.

Hasretle gözlerinden öper, bu söylediklerimi yapmanı beklerim kardeşim. Pazartesi günü beni iskelede bekle. Mudanya yoksa Yalova yoluyla geleceğim.

Selime Hanım,

Gönderdiğim Bursa mektuplarını beğenip beğenmediğinizi bildirmediniz. Mevzular nasıl? Yazılar uzun mu? Nasıl buluyorsunuz? Cevabınızı beklerim.

Şükrü Beye selam ederim. Lütfen bana her sayıdan 5 adet gönderin.

Vedia,¹

Bana hayatımın en büyük acısını tattırdın. Bütün hayatımı mahvettin. Bu kadar acıya nasıl dayandığıma şaşıyorum. Halbuki sen hiçbir şey olmamış kadar sakınsın, bu kadar rezaleti bile tabii görüyorsun. [.....] Ben sana tam on sene bunun için mi emek verdim. Bu akıbet için mi senin saadetine çalıştım. Gece sabahlara kadar uyuyamıyorum. Halbuki sen o gece bile, hiçbir şey olmamış gibi rahat uyudun. Bir kadının bu kadar hissiz olmasına şaşıyorum, aklım almıyor ve çıldıracağım. [.....]

Halbuki daha 15 gün evvel eve gelince, gece sabaha kadar sana nasihat ettim. Daha sonra mektup yazdım. Nasıl olup da bir anda değişiveriyorsun. Nasıl bir an içinde bana yabancı ve düşman oluyorsun. Ve nasıl göz göre göre herkesin içinde, “Beni aç bıraktın, para göndermedin” diye yalan söylüyorsun. Sen de hiç mi hicap, ar haya yok? Ben seni sahiden aç bıraksam, para göndermesem, öyle söylemek mi lazım? Ne çabuk hatıralarımızı, sevgimizi, karıkoca olduğumuzu unutuyorsun. Ben buraya Şubat 20’de geldim. Şubat yirmiden beri [Bu sayfanın sonu ve gelecek sayfanın başı düzgün bir biçimde biri tarafından yrtılmış.] böyle mi yapman lazımdı.

Her sefer ıslah olacaksın diye nasihat ettim, ümitlendim. Fakat her sefer, bir evvelkinden daha fena hareketler yaptın. Her kusurunu affettim, sen yine daha beterini yaptın. [.....] Niçin böyle yapıyorsun, neden böyle hareket ediyorsun anlamıyorum. Kendine acı mıyorsun, bana acı mıyorsun, yavrularımıza yazık değil mi? Onlara olsun acı. Şimdiye kadar hep kabahati babama buldun. [.....] Yavrularına yazık olacak. Bilmem ki daha ne söyleyeyim, daha ne yazayım? [.....]

[.....] Şimdiye kadar bir defa olsun, hiçbir dediğimi yapmadım.

Hiç olmazsa, bu sefer olsun, bu büyük hatadan sonra olsun, kusurunu anlayıp da af dilesen, bundan sonra istediğim gibi bir kadın olsan, seni affedebilirim. Fakat buna da emin değilim. Şimdiye kadarki hareketlerinle, bütün ümit ve emniyetimi kırdın. (.....) Beni kalbimden yaraladın. Niçin böyle yapıyorsun, anlamıyorum. Benim gibi insana böyle hareket edilir mi? Sende kalp yok mu? Beni çocuklarımın yanında da rezil ettin. Bak, mesela bu sefer bile, hiç olmazsa bir af mektubu yazarak, hatırımın alman lazım gelirken, bir mektup bile yazmıyorsun. Sana son ve kati sözüm şudur, iyi dinle:

Allaha kase ediyorum ve çocuklarımın üstüne yemin ediyorum ki,^(*) bundan sonra, bütün bu hadiselerden ders almaz, benim dediklerimi harfi harfine yapmazsan, bana en küçücük bir yalan söylersen, seninle yaşamama imkân yoktur. Eğer benim karılığımıza, sevgime ve çocuklarıma layık olmaya çalışırsan, benim şerefimi korumaya çalışırsan, kibar ve asil bir anne olmağa gayret edersen, bütün bu kâbusla geçen 10 senenin acı hatıralarını unutmaya çalışacağım. Ve seni yeni tanıdığım bir insan gibi seveceğim. Yani yeni baştan doğmalısın. Yeni biyere taşınıp, yeni bir yuvada yeni hayata başlarız. Eski hatıraları, eski insanları unuturuz. Ve ancak bu suretle mesut olabiliriz. Bunu yapıp yapmayacağını, böyle hareket edip edemeyeceğini bana açık ve kati olarak bildir. Artık ızdırıp çekmeğe tahammülüm kalmadı. Ben ağlamak için değil, gülmek, mesut olmak ve etrafımı da mesut etmek için dünyaya geldim. Bunu yapıp yapamayacağını bana çok açık olarak yaz.

İstanbul’a gelir gelmez, derhal ev taşınacak. Ev bulunmuş, haber aldım. Ev taşınır taşınmaz esaslı şekilde senin tedavin ile uğraşacağım. Eğer bu mektubuma müspet cevap verir, af diler ve dediklerimi yapacağına söz verirsen, bu yeni evimizde yuvamızı kurarak mesut olmaya çalışırız. Yook, bunları yapamayacaksan, istemiyorsan, o zaman bu evde sen kendin istediğin ve dilediğin şekilde yaşarsın. Sana ömrümün sonuna kadar, sen yine nankörlük etsen de, elimden geldiği kadar bakarım, seni çocuğum gibi severim. Bunları yazarken yüreğim parçalanıyor. Ben değil karıma, hiçkimseye acı söz söylemek istemem. Fakat sen beni mecbur ettin. Ben sana ömrümün sonuna kadar, hep sevgilim, çıçum, canım demek isterdim. Seni taze bir çiçek gibi koklamak isterdim. Yine bunları yaptırmak senin elindedir. Bak düşün taşın, artık çocuk değilsin, istediğin gibi serbestçe karar ver. Ve ilerde beni vicdan azabında bırakma. Bana mümkün olduğu kadar acele ve açık cevabını yaz. Yakında 20 lira daha göndereceğim. Kendini yorma, hastasın, mümkün olduğu kadar istirahat et, sakın ol. Yakında tedavi ettireceğim.

Senin saadetini düşünen

Aziz Nesin

Bu mektubu derhal yirt.

Oya mektebe gitsin ve sınıfını geçsin.

1 Çok naif ve çok da ilkel yazılmış olan bu mektubum, ilk eşimi ne çok sevmiş olduğumu ve ne büyük düş kırıklığına uğramış olduğumu gösteriyor. Mektubun açıklanmasında mektubu yazanın incineceği bölümleri köşeli ayraç içinde noktalarla belirttim. O zaman için çok haksız bulduğum eşimi, bugün aynı oranda haksız bulamıyorum. Sözüne inanılır birisinden duyduğuma göre, eski eşim o günleri anlatırken, kendisine, “O kadar zorluk içindeydim ki, çocuklarımla karnımı doyurmak için bir komşunun evine gitmek zorundaydım,” demiş. Bu mektubun aslı, Nesin Vakfı kitaplığında “Bir Sürgünün Anıları Yazbozları” dosyasında bulunmaktadır. Uygun zaman gelince, köşeli ayraç içinde noktalarla belirttiğim çıkarılmış yerler eklenebilir. Bu mektupta beni bugün en çok şaşırtan, kendi mektup biçimimin aşağı düzeyde olmasıdır. Sanıyorum bunun nedeni eşimin ortaokuldan ayrılmış olmasıdır.

Aziz Nesin

2 Ben o dönemde, Allaha inanmaktaydım. Ancak bu inancım, birçok Müslümanınki gibi, kendime özgü bir inançtı.

Bay Aziz¹

Şu satırlarım sizi üzeceği için yazmak istemediğim halde mecbur oldum. Çünkü çok müşkil durumdayım. Tam bir aydanberi elektrik kapalı, bunu bitürlü açtıramıyorum.

Bununla beraber ayın onbeşinden sonra da Zonguldak'a gideceğim, ordan da Haluk'a uğrayacağım, müsteşarlığa aldırmağ için çalışacağım.

Evet, sizin vaziyetinizi de biliyorum, çok fena şartlar içindesiniz. Böyle olmakla beraber vaziyetimi size yazmak mecburiyetini hissettiğim içindir ki müteessirim. Bu hususta beni mazur görün. Bir evladım da sizensiz, eğer böyle bilmeseydim esasen bu cüreti kendimde bulamazdım. Gözlerinizden öperim.

Rahime Yetiş²

¹ Bu mektubun özgünü, eski harflerle [Arap harfleriyle] yazılmıştır. Mektupları kitaplaştıırken, yeni harflerle yeniden yazdım. Aziz Nesin/30 Temmuz 1991

² Haluk Yetiş'in annesi. Sürgünden İstanbul'a döndükten sonra Haluk Yetiş'in askere alındığını öğrendim. Ben onun okumakta olduğu ticaret okulunu bitirmesini, böylece askerliğinin ertelenmesini çok istiyordum. Onu küçük kardeşim gibi, gerçekten çok seviyordum. Annesi Rahime Yetiş, olağanüstü iyi yürekli ve çok güzel bir kadındı. Babası Perşembe Pazarında kiralık dükkânda parçacılık yapan aşırı alkolik bir adamdı. İstanbul'a döndükten sonra bisüre daha maddi sıkıntıları sürdürdüğü için ancak askerdeki Haluk Yetiş'e para gönderebiliyor, ama çok sevip saydığı annesine yardım edemiyordum. Rahime Yetiş yukarıdaki mektubunu o günlerden birinde bana yazmış.

Aziz Dostum Aziz Nesin,¹

Hoca'nın adresine,² ikinize mektup yazdım. Herhalde malumatınız vardır.

Geçenlerde Ressam'ı³ gördüm. Sizinle görüşmüş. Benim adresimi istedi, verdim. Yine bir cevap alamadım.

Aziz dostum ben epey hastalık ve sıkıntılar geçirdim. Senin de çok müşkil şartlarla karşılaştığını biliyorum, Ressam söyledi. Çok üzuldüm, şimdi nasılsın, ne âlemdesin?

Ben, buradayken görüştüğümüz sözlere tamamen sadık kalmaktayım. Buna samimi olarak inanmanızı rica ediyorum.

Biliyorsun, benim çocuk benden evvel Mucur'a gitmişti, beni bekleyecekti. Kız kardeşinin evden ayrılmaması yüzünden bana muğber olarak ve beni beklemeden Antalya'ya gidiyor. On gün evvel tekrar Mucur'a dönüyor. Şimdi beni çağırıyor. Para bekliyorum. Gelir gelmez hemen Mucur'a gideceğim.

Ressam'dan aldığım bilgiye göre eylülde işe başlayacakmışsın, bilmem doğru mu...

Haldeki dükkan hâlâ boştur.⁴ Fakat karşı tarafı da hızla yapılmaktadır.

Hülasa bütün samimiyetimle söylüyorum ki Cemal, yine bildiğin gibidir. En ufak bir sözünden rücu etmiş değilim. Bilmem siz beni istiyor musunuz?

İbrahim, Sandıklı'ya gitti. Babası hastaymış. Onun otomobil işi icrada, bitmek üzere, satışa çıkarmışlardır.

Ben bildiğin gibi okumakla vakit geçiriyorum.

Sihhat ve saadetler temenni eder, hocanın ve senin ellerinizden sıkar, mektubunuzu beklerim.

Hürmetkârınız
Cemal Toprak

(Şeker Hoca Mah. Okul Aralığı No: 6/Bursa)

1 Bu mektubun özgünü eski yazıyla [Arap harfleriyle] olup, yeniden, yeni harflerle [Latin] yazdım. (30 Temmuz 1991)

2 Kerim Sadi.

3 Ressam ve heykeltıraş Hikmet Akadam.

4 Bursa'da kitapçılık için tasarladığımız yer.

Sonsöz

Bu kitabımın ilk basımında nasıl olup da üzerinden zaman geçince en acı anıların bile olgunlaşan yemişler gibi tatlandığını söylediğime, bu anıları yazışımdan 46 yıl sonra çok şaşıyorum. Yaşadığım zamanki acılardan daha büyük acılar duyuyorum. Hiçbir işe yaramadığını bilerek, o zamanki anlayışsız, taş kafalı yöneticilere ilençler yağıdırıyorum. Bunlar yaşadığım bunca acıdan bir küçük demettir. O günleri yaşarken, hiç umutsuzluğa kapılmadan, kendime büyük güvenle yarınlara baktım. Bugün için ve bugünün koşullarında 10 ay hapis ve 4 ay sürgün yaşamı önemli sayılmayabilir. Ama benim o zamanki koşullarda, cebimdeki son 25 kuruşla, Bursa'da kimsenin selam bile vermediği, hiçbir yerde iş bulamayan bir adam olarak geçirdiğim sürgün yaşamı, şimdi düşünüyorum da, bana dayanılması zor değil, olanaksızmış gibi geliyor.

Bu anıları, kitabımın ilk basımının önsözündeki şu sözlerle bitiriyorum:

“Düşünmek, sevmek, gülmek... İşte hepsi bu... İnsan için gerisi yalan dolan.”

Bir Sürgünün Hatıraları

Modern Türk mizahının büyük ustası Aziz Nesin hemen her ay, hatta her hafta bir kitabının yayımlanması dolayısı ile kendisine takılan bir hayranının adına imzaladığı “Bir Sürgünün Hatıraları” adlı yirminci kitabına el yazısıyla şöyle bir not koymuş: “Şimdiye kadar çıkardığım yirmi kitaptan altıbinbeşyüz lira kazandım. Bilginize sunulur.” Hayranının bu acı bilanço karşısında söyleyecek söz bulamadığını ilave etmeye lüzum yok tabii. Bütün bir ömür, muazzam bir kabiliyet ve yıllar boyunca dökülen göz nuru ve birbirinden güzel yirmi şaheser karşılığında altıbinbeşyüz lira... Bu, günümüzde fikir eserlerine, sanat eserlerine verilen değerın hazin bilançosudur, başka şeyin değil.

“Bir Sürgünün Hatıraları”na yazdığı önsözde Aziz Nesin mizah anlayışını, daha doğrusu dünya görüşünü şöyle ifade etmiş: “Üzerinde yaşayanların hepsinin güldükleri, gülüştükleri bir dünyaya içimde sonsuz bir özlem var. Ömrümü kendi gücümle böyle bir işe harcamaktan sevinç duyuyorum.”

Evet, ömrünü böylesine bir ideal için harcayan bir insanın mükâfatı, cemiyetimizde yirmi kitaba altıbinbeşyüz lira ödemekten ileri gidemiyor. Hazin, hazin olduğu kadar da gülünç bir durum. Ama Aziz Nesin öylesine bir yazar ki kendisine reva görülen bütün haksızlıklara, bütün eza ve cefalara rağmen o, bu haksızlıklardan, eza ve cefalardan dahi gene bu cemiyet için gülünecek bir şeyler yaratmasını, bir şeyler çıkarmasını bilecek şekilde hareket ediyor. İki sene üst üste İtalya’da yapılan milletlerarası bir müsabakada Dünya mizah hikâyeler birinciliğini kazanarak, Dünya sanat çevrelerinde bir türlü duyulmayan Türk adını hem de şan ve şerefle duyuran Aziz Nesin, son kitabında bundan yıllarca önce başından geçen bir sürgün hadisesinin şarap gibi durdukça kıymet kazanan hatıralarını dile getirmiş. Bunları okuyan, ister istemez bir karamsarlığa kapılıyor. Hem de gülerken, hiç değilse tebessüm ederken, beyin kendi kendine acayip bir faaliyet gösterip gülümsemeye, kahkahaya rağmen şuur altında bir acının, bir bedbinliğin yerleşmesine sebep oluyor. Bu hatıraları okurken insanları biraz daha iyi tanıyorsunuz. Dünya hakkında biraz daha iyi not verebiliyorsunuz. Cemiyetin hükümlerindeki korkunçluğu biraz daha açık ve berrak görebiliyorsunuz. Aziz Nesin bunu becerebilmiş bir yazar olarak ne kadar gurur duysa yeridir.

“Akis”, 28 Aralık 1957

Bir Sürgünün Hatıraları

Mizahlı yazılar, hikâyeler ve romanlar yazmakta Türkçenin ustalarından biri olan Sayın Aziz Nesin, son yazdığı “Bir Sürgünün Hatıraları” kitabını bana da göndermek lütfunda bulunmuş. Yazar, “Sevgili okuyucuları”na şöyle sesleniyor:

“Bu kitapta topladığım yazılar hikâye değildir... Benim sürgün hatıralarımdır. Size o günlerin acı, çok acı olduğunu söylemeyeceğim. En acı günler bile üzerinden yıllar geçtikten sonra, dalında dura dura ballanan meyveler gibi tatlılaşıyor. Şimdi sürgünde geçen günlerimi andıkça gülüyorum. Anlatınca da dinleyenler gülüyor. Bunları siz de gülesiniz diye yazdım.”

Aziz Nesin, sürgün hatıralarını, bizi güldürmek için yazdığını söylüyorsa da bunda düpedüz başarı göstermiş denilemez. İnsan acılarının, dost ve eyyam sillelerinin çok miktarda katıldığı bu hatıralara gülebilmek imkânsız. Şaka ve alay tülünün altında, Aziz’in çok çile çekmiş, dert ve cefa görmüş günleri acı acı somurtuyor.

Onun için bu eserinde Aziz Nesin, daha insani, daha cana yakın olmuş. Mücadeleci, kuvvetli ve yılmaz görünen hayatının bir safhasında, onun alingan, sanatkâr, kötülükler ve yalanlar karşısında yalın şahsiyetini okuyoruz. Öteki eserlerinde, kendi dışındaki toplum hadiselerini hafif dokunuşlarla mizah perdesine çeken yazar, bu kitapta kendi dramının perdelerini açıyor. Bu dramın etrafında dönen çevre ve şahıslar gülünç olsa bile, asıl kahramanın çektiği ıstıraplar keyif kaçırıyor. Maamafih Aziz Nesin, en kalıcı eserini yazmış ve gerçek mizah sanatının yücesine ulaşmış bu kitapta. Zira içinde insan ıstırapı bulunmayan hiçbir eser “komik” sayılamaz.

Bu hırpalayıcı, insani dram karışığı mizahın ne demek olduğunu daha iyi belirtmek için, kitaptan bir olay seçiyorum:

(Bursa’da, otel ücreti veremeyecek, ısınamayacak, ekme parası bulamayacak kadar perişan, sefil düşen Aziz Nesin, gazetelerde iş aramaya karar vermiştir. Gözüne kestirdiği gazete, o zamanki Demokrat Parti muhalefeti temsil ediyor. Ve bir şair tarafından çıkarılıyor. Yazar, adını bildiği o şairi görecek, iş isteyecek.)

“– Ne de olsa şair, sanatçıdır, diyorum. Halden anlar, diyorum. Bir musahhahlık verir, diyorum. Abone işini verir, diyorum. Ayak işi olsun verir, diyorum.

.....

Cebimde bir gümüş lira var. Tütüncüden bir Kulüp sigarası aldım. Gazeteye geldim. Kapının zilini çaldım. Biri açtı. Aradığım şairin adını söyledim. Bana kapıyı açan:

– Benim, ne istiyorsunuz? dedi.

Ben de ona adımı söyledim. Şöyle bir yüzüme baktı, durdu, düşündü. Sonra beni içeri çekti. Kapıyı kapadı. İlk sözü şu oldu:

– İyi ki bu saatte geldiniz. Akşamüzeri burada kimse bulunmaz. Çok isabetli... Beni aradığınızı, konuştuğumuzu görmezler...

Dondum kaldım. Geri dönemiyorum, ileri gidemiyorum. Önümden yürüdü. Bir odaya girdik. Koltuklara oturduk:

– Yazılarınızı devamlı okuyorum, dedi. Cesaretinize, mücadeleye hayranım. Aşkolsun...

– Burada sürgünüm. Bir iş için...

– Biliyorum, dedi; sürgün geldiğinizi duydum. Sizden bir ricam var. Birbirimizle görüştüğümüzü kimse duymasın. Sonra benim için de iyi olmaz, sizin için de...

.....

– Bakın, benim yakında Meclise girmek ihtimalim yüzde doksandokuz. Seçimi kazanacağız. Milletvekili seçilirsem... Bir düşünün, seçilirsem, ben Meclis kürsüsünden daha faydalı olmaz mıyım?

– Olursunuz...

– Tabii değil mi?

– Şüphesiz.

.....

– Onun için çok rica ederim.

– Estağfurullah...

– Bir daha buraya gelmeyin. Beni aramayın. Çünkü seçilmek ihtimalim çok kuvvetli. Anladınız mı?

– Anladım.

.....

– Bu zamanda malum ya, öküz altında buzağı arıyorlar. Onun için, şimdi biz, hiç sizinle görüşmedik, siz beni görmediniz değil mi?

– Görmedim.

.....

– Eğer seçilirsem faydalı olmaz mıyım? Ne dersiniz?

– Faydalı olursunuz...

.....

– Teşekkür ederim, dedim.

– Estağfurullah, dedi.

– Size zahmet oldu. Vaktinizi aldım.

– Rica ederim, rica ederim. Birbirimizi görmedik. Hiçbişey konuşmadık. Dışarıda da görürsek, tanımıyoruz birbirimizi... Haydi gülegüle...

– Haydi allasmarladık.

Sahte hâkimi, sahte mühendisi, sahte doktoru polis yakalar, hapse atarlar, ama şairin sahtesine kimse bişey demiyor. İnsanların

ortasında kolunu sallaya sallaya şiirler yazıyor.”

Ahmet Kabaklı, “Tercüman”, 8 Ocak 1958

Nesin'in Hatıraları

Düşün Yayınevi mizah edebiyatımıza yeni eserler vermekte devam ediyor. Bu defa da, Aziz Nesin'in "Bir Sürgünün Hatıraları"nı yayımladı. Prensiplerini rakısına meze yapıp içen ressam, okul arkadaşını tanımamazlıktan gelen Hoh Behçet, emniyet ve jandarma mensupları, büyük bir sadelikle anlatılan olaylar, kuvvetli bir hiciv açısından ele alınıyor. Bu arada yazar neden sürgün edildiğini de açıklıyor. (Aziz Nesin, bir zamanlar Amerika'ya fazla borçlanmayalım diye yazmış. Sürgün sebebi de buymuş.)

Ayhan Hünalp "Tercüman", 13 Ocak 1958

Aziz Nesin'e

Son eseriniz (!) olan “Bir Sürgünün Hatıraları” adındaki kitap, sizin hayâ ve utanma mefhumlarından tamamen azade olduğunuzun en kuvvetli delillerinden biridir. Sizin için daima yüz kızartıcı olan böyle bir vakayı zahiren unutmaya ve herkesten -daha doğrusu bilmeyenlerden- saklamaya çalışmanız lazımken bu nefis (!) hatıraları bir kitap halinde neşretmeniz ancak sizin ideolojinizde ve sizin tynetinizde kimselerin yapabileceği bir iştir ki, bu da cüretkârlığın ve utanmazlığın son haddidir.

Böyle bir kitap neşretmenizin iki sebebi olduğu gün gibi aşikâr.

1 - Kendi propagandanızı yapmak.

Bu memlekette sizin hangi kutbun şarkısını söylediğinizi bilmeden yazılarınızı okuyup sevenlerin binaenaleyh size bağlananların -kendi tabirinizce hayranlarınızın- sayısı hayli kabarıktır. Size hayran olan bu saf vatandaşlar, kalplerine zerre kadar şüphe gelmeden sizi Türk mizahının babası telakki eden bu temiz ve vatanperver okurlar, acaba zat-ı âlinizin hangi ideolojinin mensubu olduğunu, nasıl bir gaye için çalıştığınızı bir gün öğrenirlerse size karşı hayranlıkları kalır mı, yoksa bu hayranlık nefrete mi döner? Siz de biliyorsunuz ki maazallah böyle bir şey olursa, o hayranlarınız size verdikleri takdir numarasının sol tarafına birer eksi ilave edeceklerdir. Nitekim düşündükleriniz olmaya başlamıştır. Siz ve sizin gibilerin maskelerini birer birer düşürmeye başlayan milliyetçi mecmua ve dergilerin gayretiyle hakikate az çok vâkıf olmaya başlayan karileriniz size karşı yüz çevirmeye ve 180 derecelik dönüş yapmaya başladılar. Hatta birçoklarının içinde senelerce iğfal edilmiş olmalarından mütevellit bir hınç vardır.

İşte siz, hakkınızda menfi olarak genişleyen bu cereyanın kısmen olsun önüne geçebilmek, henüz uyanmamış olanları da bu cereyandan uzak tutabilmek için bu kitabı neşrettiniz. Bu düşüncenizde ve hareketinizde hakikaten bir bakıma haklısınız. Çünkü hatıralarınızı okuyan dürüst bir vatandaş; aklınızca Atatürk çocuklarından olduğunuzu düşünerek, “Sıkıntı çekelim ama Amerika’dan borç para almayalım” gibi samimi ve vatanperverane bir düşüncenizden ötürü hapsedilmenizi, sürgüne gönderilmenizi tasvip etmeyecek, milletlerarası müsabakalarda “Altın Palmiye” mükâfatları alan Türkiye’nin Mark Twain’i Aziz Nesin’e karşı yapılanları reva görmeyerek kalbinde hükümete ve kanunlara bir kırgınlık duyacak ve bu büyük haksızlığa (!) karşı isyan temayülü belirecektir. Ama böyle düşünenler ve içlerinden isyan edecekler kimlerdir biliyor musunuz? “Yeni Baştan”ları, Marko Paşaları, Lala Paşaları, Ses”leri bilmeyenler veyahut bilip de gene onları zevkle okumuş olan herşeyden bihaber gafillerdir. Zaten sizin de zorunuz uyanık kütle ile değil, öbürüyledir. Onlara “Şifa” diye zehir sunmak zevkine doymadığınız bir iştir.

Bir şey daha var ki o da çok mühim; mahut kitabınızda diğer yazılarınızın aksine yavaş yavaş, mülayim, tatlı ve okşayıcı bir sesle kendinizden nefret ettirmeyecek bir şekilde ve okuyucuların üzerinde menfi bir tesir yaratmaya çalışarak gaye-i hizmetinizi belirtiyorsunuz.

2 - Kitabımızdaki ikinci hedefe gelince:

O da menfur ideolojinizin propagandasını yapmaktır. Bunu kitabınızın önsözünde gayet güzel bir şekilde açıklıyorsunuz: “Üzerinde yaşayanların hepsinin güldükleri, gülustükleri bir dünyaya içimde sonsuz bir özlem var. Ömrümü kendi gücümce böyle bir işe harcamaktan sevinç duyuyorum.” Böyle bir dünya neresidir? diye sorulduğu vakit işaret edeceğimiz memleketi biliyorum. Ben de size Macaristan’ı işaret edeyim. Hakikaten burasının bir kısım halkı ihtilal sırasında ve ondan sonra kahkahalarla gülmüşlerdi. Nasıl mı? Bir oğlu Ruslarla çarpışırken ölen, diğer iki oğlu Ruslar tarafından elektrik direklerine asılan, gelini tank altında kalan ve nihayet altı yaşında masum kız torununa iki Rus askeri tarafından tecavüz edilen ihtiyar bir Macar kadını gözleri dışarıya uğramış, saçları darmadağınık, başını geriye atmış, elleri kalçalarında gülüyor, muttasıl gülüyor. Sizin özlemine çektiğiniz dünya bu mu?

Yıkılan Budapeşte doğumevinin enkazları altında kalan; karılarını, gelinlerini, kızlarını veyahut yeni doğmuş çocuklarını görerek gülüyorlar. Hem öyle ki, katılırcasına, bütün dünyayı kendilerine ağlatarak gülüyorlar.

Zavallı Aziz Nesin! Bu mu sizin dünyanız? Eğer siz, “bizim” dünyamızdan daha şen ve daha rahat bir dünyanın var olduğunu sanıyorsanız, aldaniyorsunuz. O dünya, ancak Allahın bize vadettiği cennettir ki, siz Allahın varlığına inanmadığınızdan dolayı oraya da giremezsiniz.

Siz, hakikaten Bursa’daki komiserin dediği gibi “yazık olmuş bir zekâ”sınız. Siz, kudretinizi kötüye kullanan bir iblis gibisiniz. Siz, Türk milletinin mukaddes inançlarını sarsmaya çalışıyorsunuz. Hızır Aleyhisselâmı “Ulan Hızır, ulan Hızır neredesin?” diye çağırışınız bunun en bariz bir misalidir.

Şunu kafanıza iyice yerleştirin ki, gayelerinizde hiçbir zaman muvaffak olamayacaksınız. Bu millet asırlardan beri efendi olarak yaşamıştır. Bugün de efendidir, yarın da efendi olacaktır. Hiçbir zaman şu veya buna uşaklık etmeye niyeti yoktur. İnanmazsanız tarihe bir göz atın.

Aykut Demirel, “Toprak”, 1 Şubat 1958

Aziz Nesin'in Bir Sürgünün Anıları Adlı Eseri Yunancaya Çevrildi

Romancı ve hikâyecisi Aziz Nesin'in "Bir Sürgünün Anıları" adlı eseri, Stelyos Stohastis Yayınevi tarafından birinci hamur kâğıda basılarak yayımlanmıştır.

Stohastis Yayınevinin sözcüsü, romanın baş tarafına koyduğu kısa bir önsözde şunları söylemektedir:

"Bu kitap, Nâzım Hikmet'in 'Benerci Kendini Niçin Öldürdü?' ve Sabahattin Ali'nin 'Asfalt Yol' adlı eserlerinden sonra yayınevimizde Türkçeden Yunancaya yapılan üçüncü çeviri olmaktadır. Yukarıda adı geçen iki kitap, Türk yazarlarının büyük acı çekmelerine karşılık, dürüst, sorumlu ve kendilerine özgü bir realizm ve hümanizma mücadelesinden vazgeçmediklerini ortaya koymaktadır. Hiçbir şey, açlık, izlenme ve baskı, Türk yazarlarını yolundan çevirememiş, dostluğa saygı göstermişler, savaşıllıklarını sürdürmüşlerdir.

Yunan okuru tarafından iyi tanınan Aziz Nesin, bilinen satirik üslubuyla, haklı ve dürüst bir davanın başarıya ulaştırılması yolunda yaptığı mücadeleleri anlatmaya ve göstermeye çalışmaktadır."

Yüz dört sayfa kadar tutan esere, yayınevinin önsözünden başka çevirmen Stelyos Mayiopulos'un çağdaş Türk edebiyatıyla ilgili birbuçuk sayfalık kısa bir tanıtma yazısı da eklenmiştir. Kitapta ayrıca Aziz Nesin'in okura hitaben yazılmış bir de önsözü yer almaktadır.

"Yeni Ortam", 10 Kasım 1973

Aziz Nesin

(Mehmet Nusret Nesin)

(20 Aralık 1915, Heybeliada, İstanbul • 6 Temmuz 1995, Çeşme, İzmir)

Gülmece edebiyatımızın doruğuna çıkmış yazarımızdır. Çağının sorunları karşısında etkin bir aydın tavrı göstermiştir. Toplumsal düzendeki çarpıklıkları ve çelişkileri büyük bir ustalıkla anlatmış, çağdaş Türk gülmece edebiyatının dünya ölçüsünde temsilcisi olmuştur. Asıl adı Mehmet Nusret'tir.

İki yıl İstanbul'da Darüşşafaka Lisesinde okuduktan sonra 1935'te Kuleli Askerî Lisesini, 1937'de Kara Harp Okulunu, 1939'da da Askerî Fen Okulunu bitirdi. Üsteğmenliği sırasında "görev ve yetkisini kötüye kullanmak" suçlamasıyla ordudan çıkarıldı (1944). Bir süre bakkallık yaptıktan sonra 1945'te gazeteciliğe başladı. *Yedigün*, *Karagöz* ve *Tan*'da çalıştı. *Cumartesi* adlı bir magazin dergisi çıkardı. 1946'da Sabahattin Ali'yle birlikte *Markopaşa* adlı mizah gazetesini yayımlamaya başladı. Türkiye'ye Truman Doktrini kapsamında yapılan Amerikan yardımını eleştiren, yayımlanmamış "Nereye Gidiyoruz?" adlı yazısı yüzünden 1947'de on ay ağır hapis ve üç ay on gün de Bursa'da "emniyet-i umumiye nezareti" altında bulundurulma cezasına çarptırıldı. Ertesi yıl yayımlanan *Azizname* adlı kitabından dolayı gene tutuklandı. Dört ay tutuklu olarak yargılandıktan sonra amlandı. 1950'de G. Politzer'in *Marksist Felsefe Dersleri* adlı kitabının önsözünün bir bölümünü çevirtip *Yeni Baştan* dergisinde yayımladığı için bir yıl dört ay hapis ve ceza süresince de İstanbul'da "emniyet-i umumiye nezareti"ne mahkûm edildi. Hapisten çıktıktan sonra, kitapçı dükkânı, daha sonra da bir fotoğraf stüdyosu açtı. 1954'te *Akbaba* dergisinde takma adlarla mizah öyküleri yazmaya başladı. Edebiyat yaşamı boyunca 100'ü aşkın takma ad kullandı. 6-7 Eylül 1955'te İstanbul'da gayrimüslimlerin ev ve dükkânlarının yağmalanmasıyla sonuçlanan olayların ardından başka solcu arkadaşlarıyla birlikte tutuklandı. Altı ay sonra salıverildi. 1956'da Bordighera'da (İtalya) düzenlenen Uluslararası Mizah Yarışmasında "Kazan Töreni" adlı öyküsüyle birincilik (Altın Palmiye) ödülünü alması, yaşamında bir dönüm noktası oldu. Yazdıklarını kendi adıyla yayımlamaya başladı. 1957'de Kemal Tahir'le birlikte *Düşün* Yayınevini kurdu. 1958'de yayınevini yönetimini tek başına üstlendi ve bu uğraşı 1969'a kadar sürdürdü. *Yeni Gazete*, *Akşam*, *Tanin*, *Öncü*, *Yeni Tanin* ve *Ustura* adlı haftalık mizah ekini hazırladığı *Günaydın* gazetesinde günlük köşe yazıları yazdı. 1961'de bir yazısı nedeniyle 4 ay tutuklu kaldı.

1972'de Çatalca'da kimsesiz çocukları okutmayı amaç edinen Nesin Vakfını kurdu ve kitaplarının bütün gelirini bu vakfa bağışladı. 1976-85 arasında her yılın edebiyat ürünleri arasından yaptığı seçmeleri ve değerlendirmeleri içeren *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı*'nı çıkardı. 1975'te Türkiye Yazarlar Sendikası başkanlığına seçildi. Bu görevini 1989'a kadar sürdürdü. 1984'te askeri yönetime karşı "Aydınlar Dilekçesi"nin hazırlanmasına öncülük etti. Bu nedenle yargılanıp amlandı. Sonraki yıllarda toplumsal eylemlere ağırlık verdi. 1993'te *Aydınlık* gazetesinde köşe yazıları yazmaya başladı. Salman Rushdie'nin *The Satanic Verses* (1988; *Şeytan Ayetleri*) adlı yapıtını Türkçede yayımlayacağını açıklaması nedeniyle İslamcı çevrelerin şiddetli eleştirilerine hedef oldu. 2 Temmuz 1993'te, Sivas'ta Pir Sultan Abdal Şenlikleri sırasında şeriat isteyen bir toplulukça çıkartılan ve 37 kişinin yaşamını yitirdiği Madımak Oteli yangınından sağ kurtuldu.

Yapıtlarında Türk toplumunun genel bir görünümünü veren Aziz Nesin, halk edebiyatının anlatı öğelerinden de yararlandı. Yer yer masal teması aracılığıyla günlük olayları, toplumsal bozuklukları eleştirel ve yergici bir yaklaşımla yansıttı. Meddah geleneğinin anlatım olanaklarını da kullanarak çağdaş anlamda bir gülmece öyküsü geliştirdi. Konularını günlük yaşamdan seçti. Geniş halk kesimlerinin sorunlarını dile getirirken, toplumsal değişim sürecindeki insanın konumunu da ustalıkla yansıttı.

Mizah yazarlığının yanı sıra şiir, oyun, deneme, inceleme, anı, köşe yazısı gibi türlerde de ürünler veren Aziz Nesin, başlattığı ya da içinde yer aldığı çok sayıda toplumsal etkinlikle de yaşadığı sürede ülkesinin önde gelen aydın kişiliklerinden biri oldu.

Türk ulusal gülmece geleneğini çağdaş bir bileşime ulaştıran Aziz Nesin'e, 1956 ve 1957'de İtalya'da Altın Palmiye, 1966'da Bulgaristan'da Altın Kirpi ve 1977'de Hitar Petar; 1969'da SSCB'de Altın Krokodil, 1975'te Asya Afrika Yazarlar Birliğinin Lotus Edebiyat Ödülü, 1990'da Rusya'da Tolstoy Ödülü, 1991'de Fransa Şövalyelik Nişanı, 1994'te Amerikan Basın Özgürlüğü Ödülü, 1995'te Hiroşima Vakfı Ödülünün de aralarında olduğu çok sayıda ulusal ve uluslararası ödül verildi.

BÜTÜN KİTAPLARI

Roman: Kadın Olan Erkeğin Hatıraları (1955), Dügümlü Mendil (1955), Gol Kralı (1957), Erkek Sabahat (1957), Saçkıran (1959), Zübük (1961), Şimdiki Çocuklar Harika (1967), Tatlı Betüş (1974), Surnâme (1976), Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz (1977), Tek Yol (1978).

Öykü: Parti Kurmak Parti Vurmak (1946), Geriye Kalan (1953), İt Kuyruğu (1955), Yedek Parça (1955), Fil Hamdi (1956), Damda Deli Var (1956), Koltuk (1957), Kazan Töreni (1957), Deliler Boşandı (1957), Mahallenin Kismeti (1957), Ölmüş Eşek (1957), Hangi Parti Kazanacak (1957), Toros Canavarı (1957), Memleketin Birinde (1958), Havadan Sudan (1958), Bay Dütük (1958), Nazik Alet (1958),

Gıdıgıdı (1958), Aferin (1959), Kördögüşü (1959), Mahmut ile Nigâr (1959), Hoptirinam (1960), Gözüne Gözlük (1960), Ah Biz Eşekler (1960), Yüz Liraya Bir Deli (1961), Bir Koltuk Nasıl Devrilir (1961), Biz Adam Olmayız (1962), Yeşil Renkli Namus Gazı (1964), Sosyalizm Geliyor Savulun (1965), İhtilali Nasıl Yaptık (1965), Rıfat Bey Neden Kaşmıyor (1965), Vatan Sağolsun (1968), İnsanlar Uyanıyor (1972), Leylâ ile Mecnun (1972), Hayvan Deyip de Geçme (1973), Seyyahatnâme (Duyduk Duymadık Demeyin) (1976), Büyük Grev (1978), 70 Yaşım Merhaba (1984), Kalpazanlık Bile Yapılmıyor (1984), Maçınli Kız İçin Ev (1987), Nah Kalkırız (1988), Rüyalarım Ziyân Olmasın (1990), Aşkım Dinimdir (1991), Gözünüz Aydın Efendim (1997), Herkesin İşi Gücü Var (2005).

Oyun: Biraz Gelir misiniz (1958), Bişey Yap Met (1959), Toros Canavarı (1963), Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı (1968), Üç Karagöz Oyunu (1969), Çıçu (1969), Tut Elimden Rovni (1970), Hadi Öldürsene Canikom (1970), Beş Kısa Oyun (1979), Bir Zamanlar Memleketin Birinde (1992), Başarımı Karılarıma Borçluyum (1992), Sait Hopsayıt (1992), Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz (1992), Hakımı Ver Hakkı (2011), Zat-ı Devletleri İbiş Hazretleri (2011).

Anı: Bir Sürgünün Anıları (1957), Böyle Gelmiş Böyle Gitmez I - Yol (1966), Poliste (1967), Böyle Gelmiş Böyle Gitmez II - Yokuşun Başı (1976), Suçlanan ve Aklanan Yazılar (1982), Benim Delilerim (1984), Salkım Salkım Asılacak Adamlar (1987), Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru (1993), Mum Hala (1996), Böyle Gelmiş Böyle Gitmez III - Yokuş Yukarı (1996), Bir Vicdan Davası (1998), Birlikte Yaşadıklarım Birlikte Öldüklerim (2006), Unutulmayan Rüyalar (2010).

Şiir-taşlama: Azizname (1948), On Dakika (1957), Sondan Başa (1984), Seviye On Ölüme Beş Kala (1986), Kendini Yakalamak (1988), Hoşçakalm (1990), Bir Aşk Var Bir de Ölüm (1992), Hazreti Dangelak (1992), Sivas Acısı (1995).

Yazı-derleme-söyleşi: Mizah Hikâyeleri Antolojisi (1955), Nutuk Makinesi (1958), Az Gittik Uz Gittik (1959), Merhaba (1971), Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı (1973), Dünya Kazan Ben Kepçe I - Irak ve Mısır (1977), Dünya Kazan Ben Kepçe II - Alamanya (1983), Ah Biz Ödlek Aydınlar (1985), Soruşturmada (1986), İnsanlar Konuşa Konuşa (1988), Korkudan Korkmak (1988), Bulgaristan'da Türkler, Türkiye'de Kürtler (1989), Sora Sora Cennet Bulunur (1990), Bir Tutam Aydınlık (1994), Bir Dokun Bin Dinle (1994), Çuvala Doldurulmuş Kediler (1995), Türkiye Şarkısı Nâzım (1997), Okuduğum Kitaplar (2000), Sanat Yazıları (2011), Sporcu Milletiz Vesselam (2012), Yurt Gezileri (2013).

Mektup: Aziz Nesin-Ali Nesin Mektuplaşmaları (1994-1995), Aziz Nesin-Tahsin Saraç Mektuplaşmaları (1995), Aziz Nesin-Meral Çelen Mektuplaşmaları (1998), Aziz Nesin-Saliha Scheinhardt, Mektuplar (1999).

Çocuklar için: Monologlar (1949), Uyusana Tosunum (1971), Bu Yurdu Bize Verenler (1975), Borçlu Olduklarımız (1976), Pırlatan Bal (1976), Aziz Dede'den Masallar (1978), Ben de Çocuktum (1979), Anıtı Dikilen Sinek (1982), Nasrettin Hoca Gültüleri (1991), En Güzel Masallar (2009), Hayvanlar Takımı (2009), Arkadaşım Badem Ağacı (2010), Çocuklara En Güzel Öyküler (2012).

Aziz Nesin'e özgü başlıca yazım biçimleri

-beri	-buçuk	aradabir	arasıra	arayer	ardarda	azbiraz	azçok
azkaldı	azkalsın	başüstüne	beribenzer	bibakıma	bibaşına	biçok	bidolu
bigün	bikaç	bikez	birara	birarada	birdenbire	biriki	bisüre
bisürü	bişey	bitakım	bitane	bitek	bitürlü	biyana	biyer
buyüzden	candarma	cıgara	çokaz	çukulata	enaz	ençok	epiy
fotograf	gülegüle	hangibir	heğbe	Heğbeliada	herbir	herbişey	hergün
herhangibir	herhangibiri	herneyse	herşey	hertürlü	heryan	heryer	herzaman
hiçbişey	hiçkimse	hoşgeldin	hoşbulduk	Istanbul	ikidebir	işgören	kırvat
kimbilir	nağra	pekaz	pekçok	sağol	Sivas	tiren	varol
yada	<i>yazıyla</i>						
	<i>gösterilen her</i>						
	<i>sayı bitişik</i>						